

Inn på tunet som allmennpedagogisk tilbud:

Resultater fra følgeforskning av nasjonal

Inn på tunet-pilot i Nordland

Therese Marie Andrews, Heidi Bergsli, Jostein Brobakk,
Merete Kvamme Fabritius

NORLANDSFORSKNING
NORDLAND RESEARCH INSTITUTE

Inn på tunet som allmenpedagogisk tilbud: Resultater fra følgeforskning av nasjonal Inn på tunet- pilot i Nordland

Therese Marie Andrews
Heidi Bergsli
Jostein Brobakk
Merete Kvamme Fabritius

NF-rapport nr: 9/2023
ISBN nr: 978-82-7321-878-0 (digital)
ISSN-nr: 0805-4460

NORDLANDSFORSKNING
NORDLAND RESEARCH INSTITUTE

Rapport

TITTEL: Inn på tunet som allmennpedagogisk tilbud: Resultater fra følgeforskning av nasjonal Inn på tunet- pilot i Nordland	OFF.TILGJENGELIG: Ja	NF-RAPPORT NR: 9/2023
FORFATTER(E): Therese Marie Andrews Heidi Bergsli Jostein Brobakk Merete Kvamme Fabritius	PROSJEKTANSVARLIG (SIGN): Therese Marie Andrews	FORSKNINGSLEDER: Ragnhild Holmen Waldahl
PROSJEKT: Følgeforskning knyttet til nasjonal Inn på tunet-pilot i Nordland	OPPDRAKSGIVER: Statsforvalteren i Nordland	OPPDRAKSGIVERS REFERANSE: Ingrid Roaldsen
SAMMENDRAG: Inn på tunet-piloten i Nordland inngår i Landbruksdirektoratets Inn på tunet-løftet 2, og har vært gjennomført i fire av fylkets kommuner. Rapporten viser at kommuner som var uten Inn på tunet-tilbud før pilotprosjektet, har konsentrert seg om å få denne typen virksomhet tilgjengelig, og med det oppfylle det ene målet i piloten. Utprøving av Inn på tunet-tilbud for hele klasser, som var satsingsfelt i Nordland, har imidlertid hatt begrensede vilkår i pilotperioden. I rapporten belyses både barrierer og utviklingsmuligheter for denne typen virksomhet i distriktskommuner. Datamaterialet stammer fra intervjuer, observasjon og kommunale dokumenter.	EMNEORD: Inn på tunet Allmennpedagogikk Grunnskole Gårdsbruk Statsforvalter Kvalitativ metode Etnografi	ANTALL SIDER: 90
Forsidefoto: Merete Kvamme Fabritius		

FORORD

Denne rapporten viser resultater fra følgeforskningen av nasjonal Inn på tunet-pilot i Nordland. Studien er gjennomført av Nordlandsforskning AS i samarbeid med Rurals Institutt for rural- og regionalforskning, og By og regionforskningsinstituttet, NIBR, OsloMet, på oppdrag for Statsforvalteren i Nordland. Pilotprosjektet inngår i det nasjonale Inn på tunet-løftet som ble finansiert og ledet av Landbruksdirektoratet, og gjennomført i fire fylker. Piloten som det rapporteres fra her, har blitt gjennomført i et samarbeid mellom Statsforvalteren i Nordland og Nordland fylkeskommune, hvor fylkeskommunen også har bidratt med finansiering. De fire pilotfylkene har rettet oppmerksomheten mot forskjellige målgrupper for Inn på tunet-tjenester. I Nordland deltok fire kommuner og satsingsfeltet var et allmenpedagogisk tilbud til elever i grunnskolen. De hadde ulike erfaringer fra Inn på tunet før piloten startet, og i studien fanger vi opp et bredt spekter av erfaringer fra kommuner som kjøpere av tjenesten, fra tilbydere og fra brukere. I utgangspunktet hadde piloten en varighet på to år, fra november 2020 til november 2022, men den ble forlenget med seks måneder for å kunne få med et bredere erfaringsgrunnlag.

Vi takker Statsforvalteren i Nordland for oppdraget, og retter en spesiell takk til vår kontaktperson Ingrid Roaldsen og til Eirik Arntsen for et godt samarbeid og for inspirerende samtaler underveis i gjennomføringen.

Studien er i hovedsak basert på kvalitative intervjuer og observasjon. Forskerteamet takker alle som har beskrevet sine erfaringer til oss i en travel arbeidshverdag; ansatte i skoler, elever og foreldre, og ansatte i kommunenes administrasjon. Ansatte i kommunene har i tillegg bidratt med verdifull skriftlig informasjon, og takkes for det. Stor takk rettes også til tilbydere av Inn på tunet-tjenester som tok godt imot oss da vi besøkte kommunene.

Bodø, Trondheim, Oslo, november 2023

Forfatterne

INNHold

FORORD	2
TABELLOVERSIKT	5
FIGUROVERSIKT	5
SAMMENDRAG	6
1 INNLEDNING	10
1.1 INN PÅ TUNET-LØFTET 2: ET PILOTPROSJEKT	10
1.1.1 <i>Bakgrunn og formål</i>	10
1.1.2 <i>Pilotkommuner</i>	10
1.1.3 <i>Plan for gjennomføring av piloten</i>	12
1.2 FORANKRING I STATSFORVALTERENS HANDLINGSPLANER	12
1.3 (SKOLE)FAGLIG FORANKRING	13
1.4 POTENSIAL FOR SAMSKAPING	13
1.5 PROBLEMSTILLINGER SOM BELYSES I STUDIEN	14
1.6 OPPBYGGING AV RAPPORTEN	16
2 INN PÅ TUNET: OMFANG, ORGANISERING OG UTVIKLINGSTREKK	17
2.1 OMFANG AV TILBUD	17
2.2 OPPRINNELSE OG HISTORISK UTVIKLING	18
2.3 ORGANISERING.....	21
2.4 KRAV TIL TILBUD OG GODKJENNINGSORDNINGER	21
2.5 INN PÅ TUNET SOM PEDAGOGISK TILBUD OG ALTERNATIV OPPLÆRINGSARENA	23
2.6 VURDERINGER AV TILBUDET	24
3 METODE OG DATAMATERIALE	26
3.1 VALG AV FORSKNINGSDESIGN	26
3.2 EN STUDIE I FEM DELER	26
3.2.1 <i>Kommunal organisering og forankring av Inn på tunet</i>	27
3.2.2 <i>Brukeres erfaringer</i>	27
3.2.3 <i>Tilbyderes erfaringer</i>	28
3.2.4 <i>Kostnadsanalyse</i>	28
3.2.5 <i>Interaktivitet og dialog</i>	29
3.3 SYNTese OG ANALYSER AV DATAMATERIALET	29
3.4 FORSKNINGSETISKE VURDERINGER	30
4 STATSFORVALTERENS UTVIKLING AV PILOTEN OG OPPFØLGING AV KOMMUNENE	31
5 KOMMUNAL ORGANISERING OG FORANKRING AV INN PÅ TUNET	34
5.1 INNLEDNING	34
5.2 KORT OM KOMMUNENE	34
5.3 MOTIVASJON FOR Å DELTA I PILOTPROSJEKTET	37
5.4 ADMINISTRATIV OG POLITISK FORANKRING OG ORGANISERING	39
5.4.1 <i>Plansystemets rolle for tverrsektorielle tiltak</i>	39
5.5 ORGANISERING AV PILOTARBEIDET I KOMMUNENE	41
5.6 KOORDINERING	43
5.7 KOMMUNENES BARRIERER I PILOTUTVIKLINGEN	45
5.7.1 <i>Pilotens samtidige utvikling og bruk av Inn på tunet</i>	45
5.7.2 <i>Politisk behandling og eierskap</i>	47
5.8 LÆRINGSPUNKTER FRA PILOTEN.....	49
6 FIRE INN PÅ TUNET-TILBUD	51
6.1 INNLEDNING	51

6.2	TILBYDERNES BAKGRUNN OG UTGANGSPUNKT	51
6.3	OMFANG AV VIRKSOMHETEN	52
6.4	MÅRKED OG MÅRKEDSFØRING	55
6.5	FORSKJELLIG UTGANGSPUNKT, FELLES ERFARINGER	56
6.5.1	«Før var syv dager svarte»	56
6.5.2	Kortvarig horisont og uforutsigbar fremtid	57
6.6	AVTALER FOR TIDEN ETTER PILOTPERIODEN	59
7	SKOLERS BRUK OG VURDERINGER AV TILBUDET	60
7.1	INNLEDNING	60
7.2	DELTADELSE I FORSØKET	60
7.3	SKOLENES FORBEREDTHET OG EGENINNSATS.....	61
7.4	FAGLIG INNHOLD OG PEDAGOGISK INNRETNING	62
7.5	UTBYTTE AV TILBUDET.....	62
7.6	UTFORDRINGER.....	67
7.6.1	Geografisk avstand.....	67
7.6.2	Praktiske begrensninger.....	67
7.6.3	Savn av kontinuitet.....	68
7.7	FREMTIDIG BRUK AV TILBUDET	68
8	ANALYSE OG SAMMENLIKNING AV KOSTNADER.....	70
8.1	INNLEDNING	70
8.2	AKTIVITETSNIVÅ, KOSTNADER OG FORANKRING	71
8.3	SAMMENLIKNING AV KOSTNADSNIVÅ	74
8.4	POTENSIELLE KOSTNADER VED ETABLERING AV INN PÅ TUNET-TILBUD	75
9	OPPSUMMERING OG DISKUSJON AV HOVEDFUNN	77
9.1	INNLEDNING	77
9.2	UTVIKLING OG UTPRØVING AV TILBUD	77
9.3	FORHOLD AV BETYDNING FOR KJØP AV TILBUD	78
9.3.1	Forankring og mobilisering.....	78
9.3.2	Koordinering og kompetansearenaer.....	79
9.4	KOSTNADSVURDERING OG KOSTNADSSAMMENLIKNING	80
9.5	UUTNYTTET POTENSIAL	82
9.6	MULIG RISIKO	84
9.7	AVSLUTNING MED NOEN ANBEFALINGER.....	84
	REFERANSER	86

TABELLOVERSIKT

Tabell 1 Pilotkommunene: innbyggere, grunnskoler, elevtall, gårdsbruk og Inn på tunet (IPT)-tilbydere. Antall. Kilde: Fylkesmannen i Nordland (2020:14)	11
Tabell 2 Pilotkommunenes kjennskap til Inn på tunet (IPT). Kilde: Fylkesmannen i Nordland (2020:16)	11
Tabell 3 Problemstillinger som har vært belyst i studien.....	15
Tabell 4 Statsforvalteren i Nordlands utvikling av pilotprosjekt og oppfølging av kommunene. Kilde: Statsforvalteren i Nordland via e-post 27. september 2023.....	32
Tabell 5 Befolkning, bosettingsstruktur og areal/jordbruksareal i pilotkommunene. Kilde: SSB statistikkbanken (inkludert tabell 11342) og NIBIO (2022).	35
Tabell 6 Pedagogisk opplærings tilbud ved fire gårder i tre kommuner skoleåret 2021-2022.....	54
Tabell 7 Regneeksempler basert på erfaringstall fra piloten	76

FIGUROVERSIKT

Figur 1 Justert tidslinje for piloten Inn på tunet i Nordlandskommunene. Kilde: Statsforvalteren i Nordland (2022:7).....	12
Figur 2 Jordbruksbedrifter med andre næringer, etter tilleggsnæring.	17
Figur 3 Jordbruksbedrifter med andre næringer, etter tilleggsnæring. Nordland.....	18
Figur 4 Godkjenningsprosessen trinn for trinn. Kilde: innpatunet-skolen.no.....	22
Figur 5 Befolkningsutvikling i de fire pilotkommunene 2003-2023. Kilde SSB.....	35
Figur 6 Elever i kommunale og private grunnskoler som får spesialundervisning (prosent). Kilde: Tabell 12255, SSB).	36
Figur 7 Netto driftsutgifter grunnskolesektor, i prosent av samlede netto driftsutgifter. Kilde: Tabell 12255, SSB).	36
Figur 8. Plansystemet: det fireårige planhjulet og det ettårige planhjulet.	40
Figur 9 Tekst og tegninger fra elever ved 1--2. trinn ved en skole i en pilotkommune. Kilde: Stine Marring Lislien	66
Figur 10. Ulike arenaer som kan utvikles på Inn på tunet-gården.	82

SAMMENDRAG

Oppdraget

Denne rapporten viser resultater fra følgeforskning av nasjonal Inn på tunet-pilot i Nordland som er gjennomført av Nordlandsforskning AS i samarbeid med Rurals Institutt for rural- og regionalforskning, og By og regionforskningsinstituttet, NIBR, OsloMet, på oppdrag for Statsforvalteren i Nordland. Piloten inngår i en satsning ledet av Landbruksdirektoratet hvor fire fylker har rettet oppmerksomheten mot tilbud til forskjellige målgrupper for Inn på tunet-tjenester. Piloten i Nordland var konsentrert om allmennpedagogikk på grunnskolenivå i fire kommuner. Nordland fylkeskommune har vært formell samarbeidspartner, og har bidratt med finansiering. Pilotprosjektet hadde i utgangspunktet en varighet på to år, fra november 2020 til november 2022, men prosjektet ble forlenget med seks måneder for å kunne få med et bredere erfaringsgrunnlag.

Bakgrunn og formål med pilotprosjektet

Inn på tunet er kvalitetssikrede velferdstilbud på gårdsbruk, hvor aktiviteten er knyttet opp til gården, livet og arbeidet der, og blir utviklet av gårdeier i samarbeid med dem som kjøper tjenestene. I jordbruksoppgjøret 2019 (jf. Prop. 1S- LMD (2019-2020)) ble det besluttet å gjennomføre et nytt Inn på tunet-løft fra 2020 som oppfølging av Inn på tunet-løftet fra 2010-2012. Satsingen har sammenheng med Landbruksdirektoratets ansvar for å legge til rette virkemidler for næringsutvikling i landbruket.

Med pilotprosjektet tok Landbruksdirektoratet sikte på å få utviklet og formidlet kunnskap om hvordan Inn på tunet-tjenester kan bidra til å oppfylle mål både for velferdstjenester og for integrering så vel nasjonalt som regionalt og lokalt. I tillegg skulle satsingen bidra til å øke kompetansen og redusere mulige barrierer for kjøp av denne typen tjenester, og med det bidra til å sikre kontinuitet i tilbudene (Fylkesmannen i Nordland 2020). Landbruksdirektoratet ønsket at det ble inkludert pilotkommuner som hadde lite eller ingen erfaring med Inn på tunet. Ifølge Landbruksdirektoratets regelverk for pilotprosjektet kunne økonomisk tilskudd til gjennomføringen brukes til prosjektledelse og prosjektkoordinering, men ikke til kjøp av tjenester eller til markedsundersøkelser eller markedsføring.

Problemstillinger og metodisk tilnærming:

I forkant av pilotgjennomføringen skisserte oppdragsgiver følgende problemstillinger for følgeforskningen:

- Hvilke utfordringer møter innkjøper de første gangene de kjøper Inn på tunet-tjenester?
- Hvilken innkjøpskompetanse har kommunene?
- Hvordan er innkjøp forankret hos politikere og i kommuneledelsen?
- Hvilke kriterier legger innkjøperne vekt på når de velger leverandører?
- Hvordan er kvalitet og kostnader ved bruk av Inn på tunet-tjenester sammenlignet med andre tilbud?
- Hvordan erfarer brukere nytten av tilbudet?

Problemstillingene er belyst via data fra intervjuer med sentrale aktører i kommunene, ansatte i skoler som har brukt tilbudet, elever og foresatte, og tilbydere i tre av pilotkommunene. Vi har også besøkt Inn på tunet-gårdene som inngår i studien, og observert aktuelle tilbud og aktiviteter mens elever har vært til stede. Statsforvalterens digitale samlinger for kommunene har også vært kilde til informasjon om arbeidet i piloten.

Utvikling og utprøving av tilbud

Piloten har langt på vei nådd målet for satsningen som handlet om å gjøre Inn på tunet-ordningen kjent, og å få etablert flere gårder i de fire kommunene. Det vil si at da pilotperioden var over hadde fire nye gårder fått Inn på tunet-godkjenning, to i hver av kommunene som var uten godkjente gårder da piloten startet. To gårder er i tillegg i en prosess for å bli godkjent, en i hver av de samme kommunene. I de to kommunene som hadde Inn på tunet-gårder forut for pilotprosjektet, vurderer en ny gård i den ene kommunen å søke godkjenning, mens en av de tre Inn på tunet-gårdene i den andre kommunen var ute av drift da piloten ble avsluttet.

Målet om å teste Inn på tunet som et allmennpedagogisk tilbud, er nådd i begrenset grad. I løpet av pilotperioden ble det bare forsøkt ett slikt tilbud. Før piloten startet, hadde tilbud til hele klasser ikke vært etterspurt, annet enn som spredte engangsbesøk. De fire tilbyderne som deltok i studien, hadde imidlertid erfaring fra tjenester til enkeltelever, hvor avtaler i hvert tilfelle hadde vært gjort direkte med skoler eller med andre tjenester i kommunen. Det ene tilbudet som inngikk i piloten, var bygd opp som et Inn på tunet-tilbud, og var hovednæring for tilbyder. Det pedagogiske opplegget var utviklet av tilbyder og kretset rundt flere typer utendørsaktiviteter inkludert mating av villsauer og riding på hester. Fra starten av var tilbudet rettet inn mot alle elever fra 1. og 2. trinn ved en skole som et månedlig helårstilbud. Underveis i pilotprosjektet ble tilbudet utvidet til elever fra andre klassetrinn. Besøkene på gården har blitt svært positivt vurdert både av skoler, elever og foresatte. Det kom likevel frem et visst spenn i vurderingene som strekker seg fra at tilbudet kunne ha vært mer omfattende til at utgifter fremover kunne ha vært brukt til andre påtrengende formål i grunnskolen.

Forankring av Inn på tunet-tjenester i pilotkommunene

De deltakende kommunene har brukt pilotperioden til å forankre og utvikle Inn på tunet-tilbud. Begge deler krever tid og ressurser, og er sårbare for uforutsatte hendelser (f.eks. turnover). Mens Inn på tunet har vært godt forankret i kommunenes planverk, har det vært krevende for pilotkommunene å forankre innsatsen blant alle relevante aktører som fagpersoner innen både landbruk og oppvekstsektoren, og administrative så vel som politiske ledere. Å involvere langs disse aksene samtidig med å rekruttere gårdbrukere, krever stor grad av mobilisering, både av kompetanse og engasjement. Dette krever i sin tur ressurser. Tre mekanismer ser ut til å ha vært sentrale for at pilotkommunene har lyktes i sitt arbeid: eierskap i administrativ ledelse, dedikerte og engasjerte koordinatorene og Statsforvalterens tilbudte kompetansearena.

Pilotkommunene har administrative ledere som har tidligere erfaring med og/eller engasjement for Inn på tunet. Dette gir et viktig grunnlag for å utvikle et tilbud og sannsynligvis også større sjanse for at Inn på tunet institusjonaliseres i driften. I tillegg har disse kommunene hatt koordinatorene som har hatt ressurser til å mobilisere kolleger, spre kunnskap og informasjon til administrativ og politisk ledelse, og til å drive pilotarbeidet fremover. Dedikert tid og personlig engasjement er viktige faktorer, ikke minst i innsats som krever tverrsektorielt og forpliktende samarbeid.

Statsforvalteren har skapt en bred arena for kompetansebygging og erfaringsutveksling. Studieturen som Statsforvalteren organiserte, ga høyt læringsutbytte, men også en mulighet for pilotkommunene til å konsolidere kunnskapen på tvers av egen kommune. Ulike fagrådgivere, administrative ledere, politikere og gårdbrukere deltok, noe som ga en felles kunnskaps- og samarbeidsplattform.

En utfordring ved pilotprosjektet er at det er tidkrevende å forankre innsatsområdet blant mange aktører og å sette i gang tilbud parallelt. Prosjektorganisering kan være en hensiktsmessig måte å koordinere og samordne innsats på i kommunen, men det gir samtidig en sårbarhet for at innsatsen avsluttes når prosjektet er over. Svakheten kan bli at tiltak slik som Inn på tunet, ikke institusjonaliseres i en varig driftsform som gir forutsigbarhet både for kommunens tjenester og for gårdbrukere. Samtidig har gårdbrukere behov for en viss grad av fleksibilitet, for å tilpasse tilbud til andre driftsoppgaver og hensyn. Balanse mellom forutsigbarhet og fleksibilitet ser derfor ut til å være viktig for at ordningen kan fungere.

Kostnader

Tall fra Statsforvalteren viser at de tre kommunene som ikke rakk å gjennomføre systematiske utprøvinger av klassevise besøk, har hatt prosjektrelaterte kostnader på mellom 250 000 og 300 000 kroner for årene 2022 og 2023. Den siste kommunen, som ga tilbud om gårdsbesøk til alle grunnskolene, står bokført med i underkant av 400 000 kroner for den samme perioden. Størstedelen av disse kostnadene er lønn til prosjektkoordinator i pilotperioden, og er dermed kostnader en kommune ikke vil ha i en normalsituasjon. For kommunen som har gjennomført klassevise besøk, med kontrakt med tilbyder, har prisen ligget på 2500 kroner per besøk, inkludert mat, for to timer for 1.-2. trinn, og 3000 kroner per besøk på tre timer for eldre klassetrinn. I tillegg kommer utgifter til transport. Om man sammenlikner med studien av Demensomsorg på gård (Prestvik mfl. 2020), lå prisen for besøk i perioden 2015-2017 på mellom 824 og 1059 kroner per brukerdag (der kommunen selv stilte med personell) og mellom 1374 og 1868 kroner per brukerdag (der tilbyder stilte med personell), omregnet til 2023-priser.

Få av kommunene i Nordlandspiloten har satt av eller øremerket midler spesielt til kjøp av Inn på tunet-tjenester. Kommunen som gjennomførte utstrakt testing, skaffet finansiering både eksternt og fra kommunens eget budsjett, og ikke fra skolens budsjetter. Denne kommunen har også videreført Inn på tunet-tilbudet, og setter av en fast sum på 40 000 kroner per år i sine budsjetter for skoleåret 2023/2024. Også for inneværende skoleår har kommunen brukt eksternt finansiering til kjøp av tilbudet. Fremover blir tilbudet neppe særlig større enn det har vært i pilotperioden, hvilket vil si ett besøk for ett skoletrinn (eller flere trinn samtidig) per skoleår for alle kommunens grunnskoler, mens en skole lokalisert nært gården har hatt tilbud om ett besøk til alle klassetrinn i tillegg til et helårstilbud på 10 besøk for 1.-2. klassetrinn.

Utnyttet potensial

En av de fire kommunene hadde flere Inn på tunet-gårder da piloten startet. Disse gårdene hadde over flere år levert tilbud til enkeltelever bestilt direkte fra kommunens grunnskoler, og tilbyderne var interessert i å bidra i pilotprosjektet ved utvikle et opplegg for hele klasser. De ble imidlertid ikke bedt om et slikt oppdrag for kommunen i løpet av den perioden som pilotprosjektet varte. Med andre ord kunne et allmennpedagogisk tilbud potensielt ha blitt prøvd ut i en større målestokk enn det som skjedde. Begrenset utprøving kan blant annet henge sammen med at piloten startet etter at skoleåret 2020/2021 hadde begynt, under en pandemi, og uten at det var avsatt midler i pilotprosjektet til å gjennomføre tiltak. Den ene kommunene som fikk testet et allmennpedagogisk tilbud, fikk skaffet eksternt finansiering til utprøvingen.

Inn på tunet-piloten i Nordland illustrerer flere av kommunenes utfordringer og løsninger innen folkehelse, bærekraft og utvikling av landbruket som vekstnæring. Pilotkommunene er forholdsvis små i en norsk sammenheng, befolkningsutviklingen er sårbar, og landbruket som en historisk viktig næring, har utfordringer blant annet med rekruttering. Inn på tunet er derfor en mulighet for å bruke kommunens samfunnsutviklerrolle til å bidra til å øke aktivitet i næringen og bevissthet i befolkningen om landbrukets betydning for bygdeutvikling. Å satse på gården som alternativ læringsarena gir derfor kommunene anledning til å arbeide ut fra et bredt bærekraftperspektiv, som kombinerer samfunnsutviklerrollen med tjenesteleverandørrollen. Dette krever tverrsektoriell innsats og samarbeid. Mens potensialet som ligger i samarbeid ser ut til å være godt ivaretatt i pilotprosjektet, har ikke kommunene tatt skrittet fullt ut når det gjelder å få til en samskapingsprosess. Sentralt i det som defineres som samskaping, er at tilbud utvikles i et jevnbyrdig og tett samarbeid mellom kommune og leverandør av tjeneste. I pilotprosjektet har tilbudet i hovedsak vært utviklet av leverandør (gårdbruker) basert på leverandørens egen kompetanse og forutsetning, og deretter blitt godkjent av aktuell skole.

Innsats for å få opp volumet på tilbydere og samtidig avklare skolers behov for og ønske om å bruke et slikt tilbud til hele klasser, har vært utfordrende i pilotkommunene. Hvor det var mest hensiktsmessig å plassere tyngdepunktet eller prioritere innsats, kunne derfor med fordel ha vært bedre avklart før piloten startet. Statsforvalteren i Nordland har holdt oppe et visst trykk på fremdriften i pilotprosjektet, med tilrettelagte arenaer for erfaringsutveksling, studietur, seminarer og konferanser, besøk i kommunene, innlegg for politikere og annet. Dette kan bidra til å skape entusiasme, men det blir ikke tilstrekkelig om det mangler finansiering av tiltaket som skulle forsøkes. Både kommunenes og skolenes økonomi er presset.

Avslutning med noen anbefalinger

Pilotprosjektet ser ut til å ha ført med seg en bevisstgjøring i de fire kommunene rundt Inn på tunet og hva gårdbrukere kan tilby innenfor en slik paraply. For at kommuner og/eller skoler skal kunne ta velbegrunnede beslutninger om læringsarenaer utenom skolen eller klasserommet, må de kunne lene seg på et solid kunnskapsgrunnlag for å sikre legitimitet lokalt når knappe ressurser skal prioriteres og fordeles. Det vil si at de må kunne trekke på en bredere kunnskapsbase enn det som kommer frem i denne studien hvor bare ett tilbud har vært undersøkt. I og med at få andre studier har gransket allmennpedagogiske tilbud innenfor dette konseptet, vil det være hensiktsmessig om aktører på sentralt nivå, som Landbruksdirektoratet, tar initiativ til flere tilsvarende forsøk, hvor det legges inn finansiering av tiltaket som skal testes. Som pekt på over, kommer det frem både i denne studien og i andre studier at ekstern finansiering av det aktuelle tilbudet kan være avgjørende for at tilbudet prøves ut og eventuelt videreføres. Det vil også være en fordel om aktører på sentralt nivå med ansvar for henholdsvis landbruk og opplæring samarbeider og med det får tatt hensyn til særtrekk ved hver av sektorene som kan ha betydning for at forsøk som angår begge fagfeltene, kan lykkes.

1 INNLEDNING

1.1 INN PÅ TUNET-LØFTET 2: ET PILOTPROSJEKT

1.1.1 BAKGRUNN OG FORMÅL

Pilotprosjektet som er fulgt i denne studien, springer ut fra Inn på turet-løftet 2, som igjen er en oppfølging av det første Inn på turet-løftet fra 2010-2012. De to Inn på turet-løftene inngår som del av Landbruksdirektoratets forsøk på å legge til rette virkemidler for næringsutvikling i landbruket. Med pilotprosjektet som nå har vært gjennomført, har Landbruksdirektoratet tatt sikte på å få utviklet og formidlet kunnskap om hvordan Inn på turet-tjenester kan bidra til å oppfylle mål både for velferdstjenester og for integrering, så vel nasjonalt som regionalt og lokalt. I tillegg skulle satsingen bidra til å øke kompetansen og redusere mulige barrierer for kjøp av denne typen tjenester, og med det bidra til å sikre kontinuitet i tilbudene (Fylkesmannen i Nordland 2020).

Inn på turet er kvalitetssikrede velferdstilbud på gårdsbruk, hvor aktiviteten er knyttet opp til gården, livet og arbeidet der og blir utviklet av gårdeier i samarbeid med dem som kjøper tjenestene. For denne piloten hadde Landbruksdirektoratet invitert statsforvaltere (tidligere fylkesmenn) og/eller fylkeskommuner til å gjennomføre satsningen rettet mot mulige kjøpere av Inn på turet-tjenester knyttet til demensomsorg, til skole og pedagogiske tilbud og til psykisk helse, rusomsorg og arbeidstrening. Det var et ønske at integreringstiltak for flyktninger og innvandrere skulle inkluderes i de pilotene hvor dette kunne være relevant. Det ble også presisert at Inn på turet-tilbudene burde kobles opp mot offentlige strategier og mål for tjenesteyting til befolkningen (Fylkesmannen i Nordland 2020).

Statsforvalterne i Nordland, Oslo og Viken, Møre og Romsdal og Vestland fikk ansvar for å gjennomføre pilotene. I Nordland var piloten rettet inn mot elever i grunnskolen, og prosjektet skulle gjennomføres av en tverrfaglig prosjektgruppe fra Statsforvalteren i tett samarbeid med fire pilotkommuner og en erfaringskommune i samme fylke. Nordland fylkeskommune var formell samarbeidspartner, og har bidratt med finansiering av pilotprosjektet.

I forbindelse med utlysning av Inn på turet-løftet 2 som pilotprosjekt, hadde Landbruksdirektoratet utarbeidet regelverk for hvordan piloten kunne gjennomføres og hvordan pilotmidler kunne brukes. Der ble det blant annet presisert at pilotene skal gjennomføres sammen med kjøpere som i liten grad har benyttet seg av Inn på turet-tjenester tidligere, og at økonomisk tilskudd til pilotgjennomføringen verken kunne brukes til kjøp av tjenester eller til markedsundersøkelser eller markedsføring.¹

1.1.2 PILOTKOMMUNER

I forkant av pilotprosjektet, det vil si høsten 2020, hadde Nordland fylke til sammen 25 gårder med I Inn på turet-godkjenning (tabell 1). For å påskynde en utviklingsprosess, hadde Landbruksdirektoratet, som pekt på over, anbefalt at det ble valgt kommuner som hadde lite eller ingen erfaring med et slikt

¹<https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/forvaltning/skjema/ordninger-for-forvaltningen/midler-til-inn-pa-turet-ipt/regelverk-for-pilotmidler-til-inn-pa-turet-loftet-2?resultId=2.0&searchQuery=inn+p%C3%A5+turet>

tilbud (Fylkesmannen i Nordland 2020). Til piloten ble det da valgt 4 av fylkets 41 kommuner til å gjennomføre prosjektet i tillegg til en erfaringskommune. Et par av kommunene var nabokommuner. En pilotkommune hadde takket ja til å delta, men trakk seg før pilotprosjektet startet. Denne kommunen ble erstattet av en kommune i samme geografiske område. På et senere tidspunkt trakk også erfaringskommunen seg fra prosjektet. Karakteristika ved denne kommunen er derfor utelatt fra tabellene nedenfor som viser noen hovedtrekk ved pilotkommunene. Vi ser i tabell 1 at befolkningsstørrelse er relativt lik, med fra rundt 6300 til i underkant av 10500 innbyggere, antall grunnskoler varierer fra fem til ti, mens elevtall spenner fra i underkant av 700 til 1400. Kommunene varierer også med hensyn til landbruk, hvor kommunen med flest aktive gårder har 77, mens den med lavest antall har 33. Godkjente Inn på tunet-tilbud varierer fra 0 til 3. Det vil si at to av kommunene hadde tilbud, henholdsvis to og tre, mens de to andre kommunene hadde ingen. Kommunenes kjennskap til, og kjøp av, både Inn på tunet tjenester generelt og Inn på tunet-tjenester til barn i grunnskolen, varierte derfor, som det går frem av tabell 2.

Tabell 1 Pilotkommunene: innbyggere, grunnskoler, elevtall, gårdsbruk og Inn på tunet (IPT)-tilbydere. Antall. Kilde: Fylkesmannen i Nordland (2020:14)

	Innbyggere ¹	Elever i grunnskolen ²	Grunnskoler	Gårdsbruk i drift ³	Godkjente IPT-tilbydere
Kommune A	6331	677	8	63	3
Kommune B	9595	1055	10 ⁷	33	2
Kommune C	8091	911	5	74	0
Kommune D	10468 ⁴	1400 ⁵	9	77 ⁶	0
Fylke	243385	26608	291	1964	25

1 Per mars 2020 (SSB)

2 Per 2019 (SSB)

3 Per september 2020 (Matmerk)

4 Per 2022

5 Per august 2023

6 Per 2018 (Landbruksfakta)

7 Inkludert en privat skole

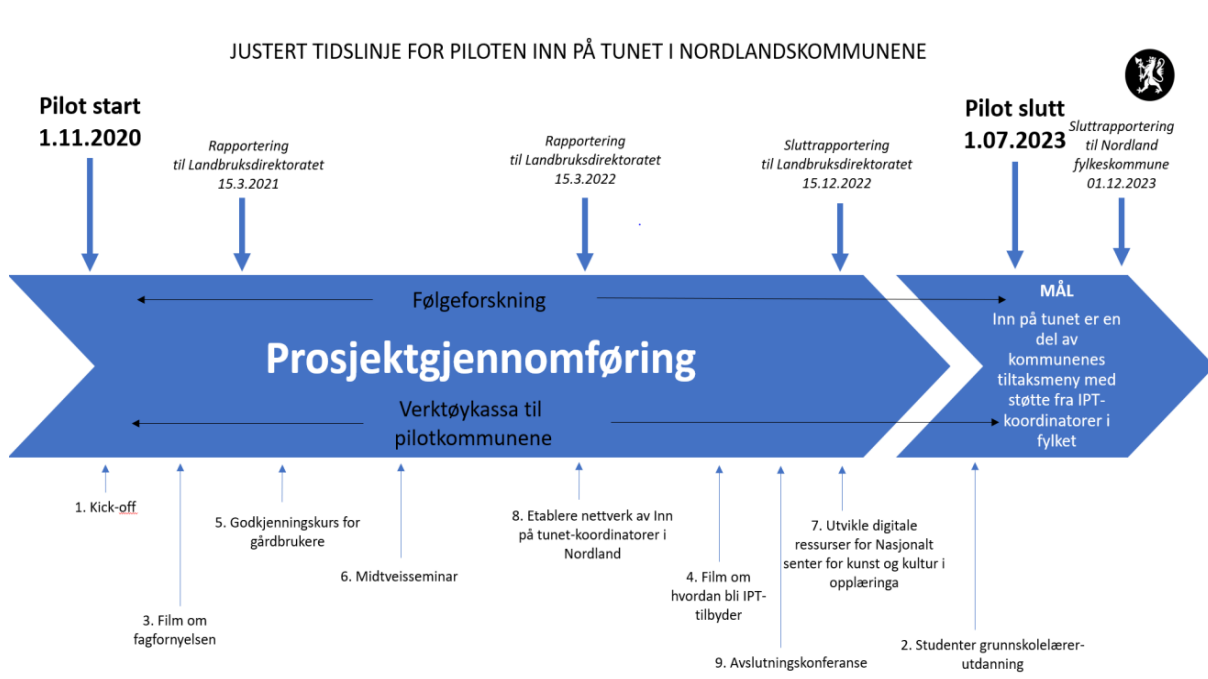
Tabell 2 Pilotkommunenes kjennskap til Inn på tunet (IPT). Kilde: Fylkesmannen i Nordland (2020:16)

Kommuner	Ingen erfaring med kjøp og lite kjennskap til IPT	Noe kjennskap til IPT	Erfaring med kjøp av IPT for andre områder enn skole	Ingen tilbydere	Et fåtall tilbydere
A			X		X
B		X			X
C		X		X	
D	X			X	X

Pilotprosjektet i Nordland var designet slik at kommunene selv kunne velge hvilke tiltak de ville sette i verk for å etablere et samarbeid mellom Inn på tunet-gården(e) og kommunen som kjøper av tjenesten, og samarbeid med skolene der tilbudet gis. Dette betyr at det på forhånd ikke var kjent hvordan kommunene ville løse oppdraget som pilotkommune (Fylkesmannen i Nordland 2020).

1.1.3 PLAN FOR GJENNOMFØRING AV PILOTEN

Statsforvalteren hadde satt opp en plan med milepeler for gjennomføringen av pilotprosjektet. Opprinnelig skulle piloten vare fra november 2020 til november 2022 (Fylkesmannen i Nordland 2020). Deler av planen måtte underveis fravikes på grunn av restriksjoner knyttet til koronapandemien, og forsinkelser i fremdriften som skyldtes disse. Arbeidet med piloten i kommunene gikk imidlertid noe langsomt fremover, uavhengig av pandemien, både med hensyn til å rekruttere Inn på tunet-gårder og å prøve ut tilbudet til den ønskete målgruppen. En kommune fikk sin første Inn på tunet-gård mot slutten av den opprinnelige prosjektperioden, mens det tok en annen kommune, med etablert tilbud, to år å få utvidet sitt tilbud til flere skoler. For å kunne trekke konklusjoner på et litt bredere grunnlag, ble det derfor besluttet at pilotprosjektet skulle utvides med seks måneder, det vil si frem til avslutning av skoleåret 2022/2023 (figur 1). Pilotprosjektet i Nordland ble likevel formelt avsluttet samtidig med pilotprosjektene i de tre andre fylkene, med sluttkonferanse arrangert av de fire Statsforvalterne 7.-8. november 2022. Statsforvalteren i Nordland leverte sin sluttrapport i desember 2022.

Figur 1 Justert tidslinje for piloten Inn på tunet i Nordlandskommunene. Kilde: Statsforvalteren i Nordland (2022:7).

1.2 FORANKRING I STATSFORVALTERENS HANDLINGSPLANER

Statsforvaltere har utviklet fylkesvise handlingsplaner for Inn på tunet. I Nordland er virksomheten blant annet forankret i Regional plan for landbruk 2018-2030 «Et bærekraftig og nyskapende landbruk i Nordland» med tilhørende handlingsprogram (Nordland fylkeskommune 2018). Her vises det til at gården som en arena for rekruttering, opplæring og inkludering er viktig som tilleggsnæring for gårdbrukere, men også for å utføre viktige samfunnsoppgaver. Det legges videre vekt på at praksis på gård kan dekke ulike opplæringsbehov, og være et alternativ til skolebenken. Den regionale planen for landbruket understreker at økt bestillerkompetanse hos kommunene og andre kjøpere er en nøkkelfaktor for å øke bruken av denne typen velferdstjenester.

Regionalt næringsprogram for landbruket i Nordland 2019-2022 er dessuten ett av tre delprogram i Statsforvalterens Regionale Bygdeutviklingsprogram (Fylkesmannen i Nordland 2018). Her løftes det frem utfordringer knyttet til at kjøpere av Inn på tunet, i all hovedsak kommunene og NAV, har for lite kjennskap til og kunnskap om virksomheten og at det i tiden fremover derfor vil være viktig å sørge for at informasjon og kunnskap formidles til kjøpergruppene, og at det etableres en god kobling mellom tilbud og etterspørsel etter denne typen tjenester.

1.3 (SKOLE)FAGLIG FORANKRING

Inn på tunet-piloten som har vært gjennomført i Nordland, ble blant annet forankret i Fagfornyelsen som et utgangspunkt for tilbud som skulle rettes inn mot hele klasser i grunnskolen (Fylkesmannen i Nordland 2020). Fagfornyelsen var navnet på prosessen med å utvikle og innføre nye læreplaner i Kunnskapsløftet som ble satt i verk høsten 2020. I denne inngår ikke bare nye lærerplaner, men også en ny overordnet del som angir grunnopplæringens verdier og prinsipper. Sentralt i Fagfornyelsen står blant annet tverrfaglige temaer som folkehelse, mestring og bærekraftig utvikling. Demokrati og medborgerskap har også en sentral plass. Videre har pilotprosjektet lagt til grunn utredningen Nye sjanser – bedre læring – Kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp (NOU 2019:3). I denne NOU-en er det pekt på at skolen kan være en arena som kan være utfordrende, særlig for gutter. Statsforvalteren peker i sin beskrivelse av pilotprosjektet på at Inn på tunet-tilbud vil kunne gjøre det lettere for skoler å legge til rette for ulike andre, praktiske tilnærminger til skolefag (Fylkesmannen i Nordland 2020). I tillegg kan Inn på tunet-gården tilby større muligheter for tilpasninger. Om Fagfornyelsen heter det ellers at samfunnet endrer seg raskt og det elevene lærer, skal være relevant og framtidsrettet. De praktiske og estetiske fagene er også styrket.

I omtale av piloten, knyttet Statsforvalteren prosjektarbeidet også opp mot en generell satsning på barn og unge og deres oppvekstvilkår med utgangspunkt i BarnUnge21-strategien (BU21) (Barne- og familiedepartementet 2021). Statsforvalteren antyder at en allmennpedagogisk innretning på Inn på tunet-tilbud kan ha en positiv effekt ved å bidra til at elever erfarer mestring og inkluderes i et fellesskap. I denne sammenhengen trakk Statsforvalteren også frem at Inn på tunet kan bidra til å utvikle ferdigheter som kan hindre frafall på et senere tidspunkt (Fylkesmannen i Nordland 2020:12-13).

1.4 POTENSIAL FOR SAMSKAPING

Inn på tunet-tilbudet har et potensial med tanke på å prøve samskaping som metode, i tråd med slik kommunene i dag forsøker å svare på utfordringer i samfunnsutviklingen, for eksempel med tanke på utenforskap og andre folkehelseutfordringer (Kubro 2018). Samskaping handler om at sammensatte samfunns- og velferdsutfordringer kan løses av likeverdige partnere på tvers av forvaltning, politikk, sivilsamfunn, næringsliv og kunnskapsmiljø, som i fellesskap definerer problemstillinger, utvikler handlingsforslag, implementerer og finner løsninger. Samskappingsmodellen svarer på behov for innovasjon i offentlig sektor, og søken etter nye måter blant annet å utvikle offentlige tjenester og kommuneorganisasjoner på (Meld. St. 30 (2019-2020)). Inn på tunet og piloten i Nordland samsvarer med samskappingsmodellens ambisjoner om å skape nye samarbeid og nye løsninger.

Samfunnsutviklingsarbeidet i norske kommuner er komplekst, der mange utfordringer kan beskrives som gjenstridige problemkomplekser, der problemene er sammensatte, ingen enkeltperson eier problemet, og ulike aktører og samfunnssektorer må gå sammen om å utvikle løsningene. Folkehelse og klima er to slike problemkomplekser. Enkelte kommuner ønsker å prøve ut Inn på tunet som én løsning på slike utfordringer ved å bidra til å forhindre frafall i skolen, ensomhet, utenforskap og befolkningsnedgang i distriktene, og ved å motvirke nedgang i antall bønder.

Som annet samfunnsutviklingsarbeid preget av gjenstridige problemkomplekser må det tverrfaglige og tverrsektorielle løsninger til, og det må samarbeides på tvers av offentlig og private skillelinjer (Von Heimburg og Hofstad 2019). Dette innebærer satsinger på samskaping, som handler om at offentlig og privat sektor, gjerne sammen med kunnskapsmiljø, går sammen om å finne en felles problemforståelse og går sammen om løsningene i en likeverdig utveksling av kunnskap, kompetanse, ressurser og ideer (Voorberg mfl. 2015).

1.5 PROBLEMSTILLINGER SOM BELYSES I STUDIEN

I beskrivelsen av oppdraget, skisserte Statsforvalteren i Nordland en rekke problemstillinger som det var ønskelig at studien skulle besvare i tråd med behov som var spesifisert fra Landbruksdirektoratet. Det var av særlig interesse å få belyst hvilke utfordringer innkjøper møter de første gangene de kjøper Inn på tunet-tjenester, inkludert hvilken innkjøpskompetanse kommunene har og hvordan innkjøp er forankret hos politikere og i kommuneledelsen. I tillegg ble det ønsket svar på hvilke kriterier innkjøperne legger vekt på når de velger leverandører, og hvordan kvalitet og kostnader ved bruk av Inn på tunet-tjenester er sammenlignet med andre tilbud. I vurderingen av kvalitet var det ønskelig at også brukeres opplevelse og nytte av tilbudet, ble lagt til grunn.

Kommunene som inngår i piloten, hadde i utgangspunktet lite eller ingen erfaring med Inn på tunet som et tiltak til hele klasser i grunnskolene. Oppmerksomheten i studien har derfor vært rettet inn mot forhold i kommunene som kan ha hatt betydning for det som har kommet ut av piloten som demografiske, politiske og økonomiske forhold. Også forhold knyttet til tilbudene og lokalisering av disse har vært utforsket. Lokale målsettinger kan også spille inn: Er det enighet om målene på kommunalt nivå, og mellom kommunale aktører og tilbydere? Andre spørsmål som stilles er om det finnes en felles forståelse for eksempel av hvilke målgrupper som er viktig å rette innsatsen mot, og er det samsvar mellom lokale mål og intensjonen for piloten.

Et annet omdreiningspunkt handler om et generelt definert behov for å finne frem til nye former for samarbeid og nye måter å løse oppgaver for å sikre leveranse av gode tjenester i årene fremover. Strategisk planlegging og samordning (tverrfaglig, tverrsektorielt og samskapende) har vært stikkord her (Ringholm og Hofstad 2018). I studien har vi derfor også sett se på hvordan Inn på tunet forankres i kommunenes strategiske rammeverk – politiske vedtak og planer og som tverrfaglig organisering - og hvilken betydning det har for gjennomføring av ordningen.

I tabell 3 har vi spesifisert syv hovedtemaer som blir belyst i studien, med et knippe mer detaljerte spørsmål som angår innkjøp og bruk så vel som leveranse av Inn på tunet-tjenester til grunnskoler i pilotkommunene.

Tabell 3 Problemstillinger som har vært belyst i studien

Hovedtemaer med spesifiserte spørsmål
<p>Kommunenes kjennskap til og valg av Inn på tunet-tilbud</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvilken kjennskap har kommunene til Inn på tunet? • Hvordan har kommunen skaffet informasjon om aktuelle tilbydere? • Hvilke typer tjenester er tilgjengelig via Inn på tunet? • Hvilke erfaringer har kommunene med Inn på tunet-tilbud fra før? • Hvor mange Inn på tunet-tilbud har kommunen kjøpt tjenester fra til pilotprosjektet? • Hvilke typer tjenester har de enkelte kommunene behov for/ønsker å tilby elever? • Hvilke betingelser og kriterier legger kommunene til grunn for kjøp av Inn på tunet-tilbud (løsninger, innhold i tilbudet, geografisk beliggenhet, type drift eller annet)? • Hvilke faglige kriterier legges til grunn for valg av leverandør/tilbyder? • Hvilken kompetanse krever kommunen for at de skal inngå avtale med en leverandør/tilbyder? • Hvem er ansvarlig for endelig valg av leverandør/tilbyder? • Hva skal til for å inngå kontrakter med tilbydere av en viss varighet?
<p>Forankring av tilbudet i kommunen politisk og administrativt</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvordan forankres Inn på tunet i kommunens planverk og i kommunens utdanningssektor? • Hva er betydningen av politisk forankring for ordningens utforming og nytteverdi? • Hvilke hindre og muligheter byr kommunenes organisering på for utvikling av Inn på tunet som læringsarena?
<p>Samarbeid og koordinering av tilbudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvordan foregår samarbeidet mellom kommune/skole og leverandør? • Hvem i kommunene koordinerer arbeidet med Inn på tunet? • Hvilken kompetanse vektlegges hos koordinatorene? • Hva frigjøres av ressurser til koordineringen?
<p>Tilbudet: Innhold og innretning Hvordan er tilbudet innrettet (del av allmennpedagogisk/universelt tilbud, særskilt tilrettelagte tiltak)?</p> <p>a) Tilbud til hele klasser b) Tilbud til enkeltindivider eller til små grupper</p>
<p>Bruk og vurderinger av tilbudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvilke skoler bruker tilbudet (alle/noen/hvilke)? • Hvilke forhold har betydning for skolers bruk av tilbudet (betydning av geografi/logistikk)? • Hvilke elever velges ut/prioriteres, og av hvem? • Har kommunene/skolene erfart utfordringer med tanke på prioriteringer av hvem som skal motta tilbudet, eventuelt hvilke? • Har kommunene/skolene erfart faglige utfordringer knyttet til det aktuelle tilbudet, eventuelt hvilke? • Bidrar fagfornyelsen til utviklingen av alternative læringsarenaer slik som inn på tunet i kommunene, eventuelt hvordan? • Hvilke erfaringer har barn/elever med tilbudet (læring, mestring og trivsel)? • Hvordan har barn/elevers foresatte erfart tilbudet? • Hvordan fungerer inn på tunet som pedagogisk tilbud, sett fra skole/læreres ståsted? • Har brukere medvirket i utforming av tilbudet, eventuelt på hvilken måte?
<p>Kostnader</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hva koster innkjøp og bruk av Inn på tunet-tjenester? • Inngår kjøp av tjenester i budsjettet, og øremerkes eventuelt midler i kommunenes budsjetter? • Hvilke tilsvarende eller liknende tilbud har kommunen? • Hva er kostnaden knyttet til kommunenes tilbud til målgruppen i denne piloten? • Hvordan er kostnader på tilbudene sammenlignet med tilsvarende tilbud?
<p>Tilbyderes erfaringer og vurderinger</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvilke forventninger har tilbydere til kommunene som kjøper av tjenester til grunnskolen? • Hvilke erfaringer har tilbydere med kontakt og samarbeid med kommunene/skolene? • Hva skal til for at tilbydere utvikler og opprettholder et tilbud til grunnskolene?

1.6 OPPBYGGING AV RAPPORTEN

Rapporten er bygd opp tematisk etter problemstillingene som er spesifisert over. Aller først spenner vi opp et bakteppe for Inn på tunet, hvor vi trekker tråder til opprinnelsen og peker på noen utviklingstrekk ved dette tilbud innenfor velferds- og oppvekstsektoren. Dette er tema for kapitlet 2. Deretter (kapittel 3) følger en beskrivelse av det metodiske designet og datagrunnlaget, og, i kapittel 4, en nærmere presentasjon av Statsforvalteren i Nordlands rolle i utviklingen av pilotprosjektet. De empiriske delene, kapitlene 5 til 8, er basert på analyser av data fra ulike deler av studien. Oppmerksomheten i kapittel 5 er rettet mot kjøpersiden, det vil si mot kommunene og hvordan de har erfart og arbeidet med pilotprosjektet. Det påfølgende kapitlet (kapittel 6) er viet tilbydere av Inn på tunet-tjenester i pilotkommunene og gjelder omfang og innhold i virksomheten i tillegg til generelle erfaringer som tilbyder av slike tjenester. Kapittel 7 tar opp tråden fra kapittel 6 og belyser hvordan tilbudet erfares av brukere, som i denne sammenhengen er ansatte og elever ved skoler som har deltatt i piloten. Kostnader ved kjøp av tjenester, og analyser av disse, er tema for kapittel 8. Kapitlet inneholder også sammenlikning av kostnader knyttet til Inn på tunet tjenester i piloten og i andre Inn på tunet-tilbud. Til slutt i rapporten (kapittel 9) summerer vi opp og diskuterer prosesser og resultater fra piloten, og antyder mulige måter å forstå varierende utfall i de fire kommunene etter vel to og et halvt år med prosjektaktivitet. For å få et bredere grunnlag for våre konklusjoner, har vi sammenliknet prosesser og resultater fra denne studien med andre studier av tilsvarende ordninger for andre målgrupper. Til sist i kapitlet peker vi på noen forhold med fordel kan justeres om det er aktuelt å prøve ut Inn på tunet-tjenester i en bredere målestokk.

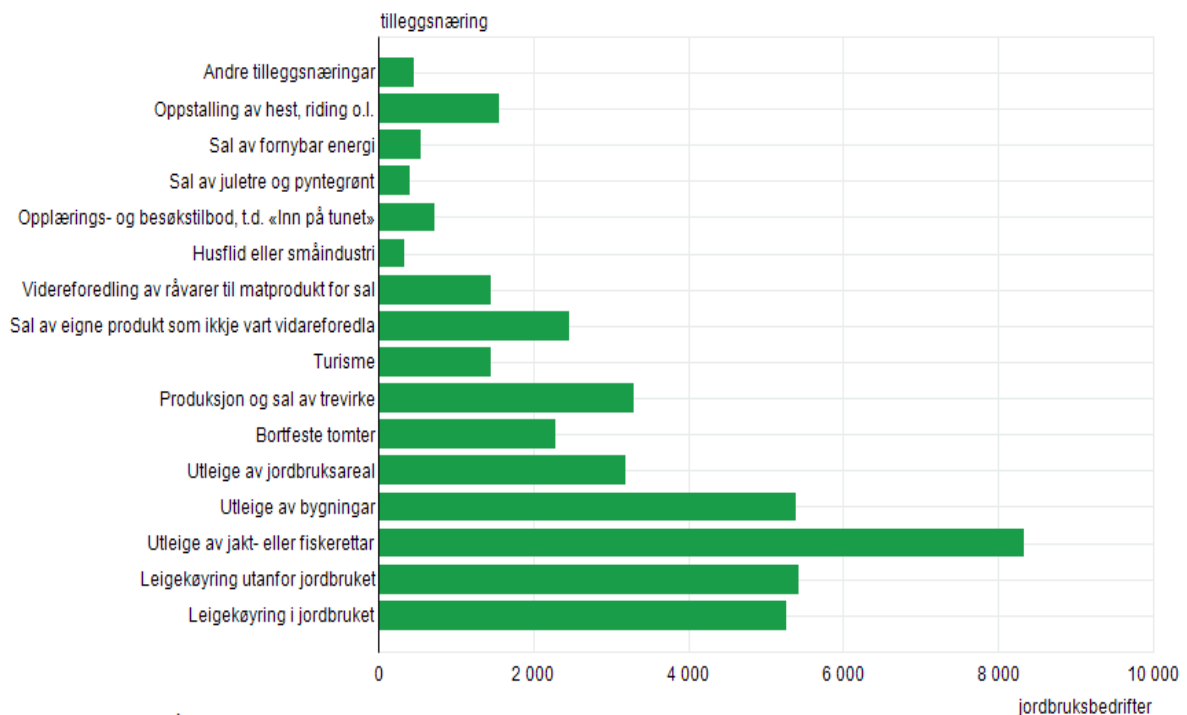
2 INN PÅ TUNET: OMFANG, ORGANISERING OG UTVIKLINGSTREKK

2.1 OMFANG AV TILBUD

Over halvparten av alle gårdbrukere i Norge driver i dag en eller annen tilleggsnæring med utgangspunkt i gårdens egne ressurser. Totalt er 381 gårder registrert som Inn på tunet-gård.² I Landbruksbarometeret fra 2021 har to prosent oppgitt at de tilbyr Inn på tunet/besøksgård/gårdsbarnehage.³ På bakgrunn av offentlig statistikk og innsamlede data fra utøvere av tilleggsnæringer, finner Haugset og medforfattere (2023) at disse næringene har stor betydning for gårdbrukere, også når det drives i beskjedent omfang.

Landbrukstellingene gir oss oversikt over hvor utbredt ulike typer tilleggsnæringer i landbruket er. Her blir bønder som står i produsentregisteret og mottar produksjonstilskudd spurt om de har tilleggsnæring på eget bruk. De som oppgir at de driver tilleggsnæring, kan videre krysse av for en rekke forhåndsdefinerte kategorier av tilleggsnæringer. Oversikten i figur 2 gjelder for hele landet.

13198: Jordbruksbedrifter med andre næringer, etter tilleggsnæring. Jordbruksbedrifter, 2020.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2 Jordbruksbedrifter med andre næringer, etter tilleggsnæring.

Figur 2 viser at det er et mangfold av tilleggsnæringer på norske gårder. Det finnes blant annet i alt 724 Inn på tunet/andre omsorgs- og besøkstilbud. Dette utgjør i underkant av to prosent av

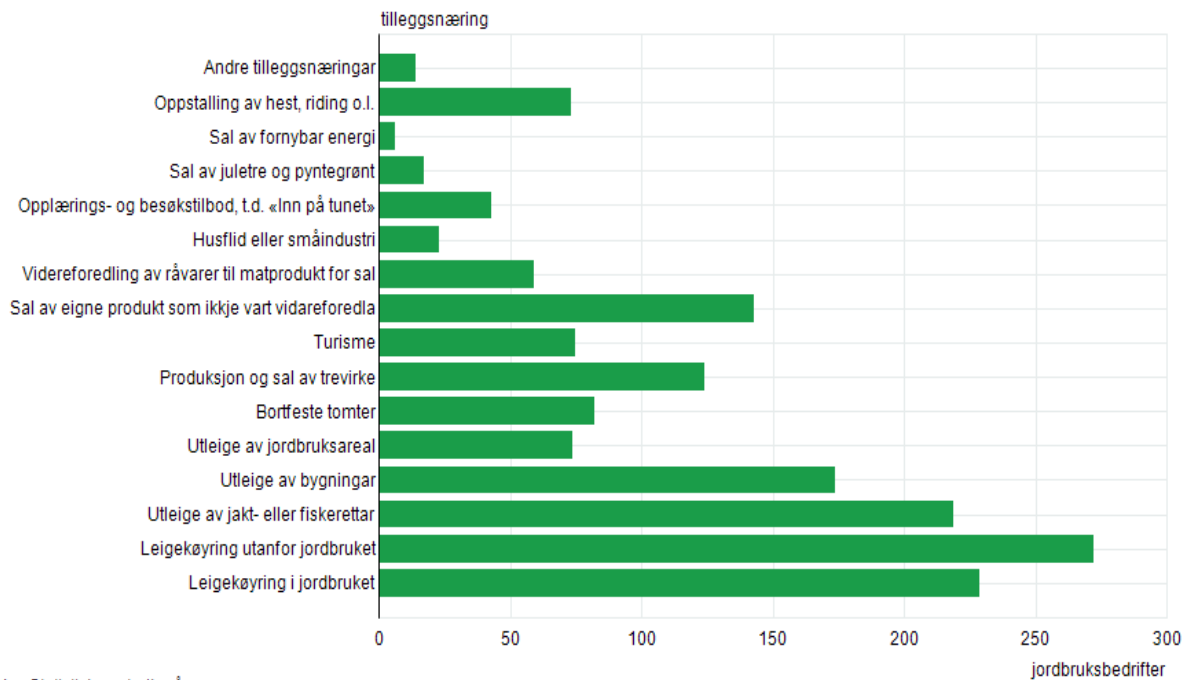
² <https://xn--innptunet-82a.no/no/finn-gaard?cat=>

³ <https://www.agrianalyse.no/getfile.php/136329-619781337/Dokumenter/2021/Landbruksbarometeret%20web.pdf>

tilleggsnæringene på landsbasis. Tradisjonelle tilleggsnæringer som utleie av jakt- og fiskeretter, jordbruksareal og bygninger, samt trevirkeproduksjon og leiekjøring er fortsatt dominerende.

Per september 2023 er det registrert 28 godkjente Inn på tunet-gårder i Nordland. Av disse oppgir 27 at de blant annet tilbyr tjenester til barn og unge.⁴ Figur 3 viser en oversikt over tilleggsnæringer i Nordland, herunder opplærings- og besøkstilbud, inkludert «Inn på tunet».

13198: Jordbruksbedrifter med andre næringer, etter tilleggsnæring. Jordbruksbedrifter, Nordland - Nordlândia, 2020.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3 Jordbruksbedrifter med andre næringer, etter tilleggsnæring. Nordland.

Vi ser av figur 3 at det er et høyere antall tilbydere av Inn på tunet – og andre opplærings- og besøkstilbud i Nordland, enn i resten av landet. Her er det 43 tilbydere, som utgjør rundt 2,6 prosent av alle tilleggsnæringene. I Nordland er også de mer tradisjonelle tilleggsnæringer dominerende.

2.2 OPPRINNELSE OG HISTORISK UTVIKLING

Det at gårdsbruk tilbyr andre tjenester enn det som er direkte knyttet til produksjon, er noe landbruksnæringen har lange tradisjoner for (Berget og Braastad, 2008). De første tegn til Inn på tunet i velferds- eller omsorgssammenheng kan spores tilbake til regionale prosjekter mot slutten av 1980-tallet (Kogstad m.fl. 2013). I Nordland fylke startet en tilbyder i 1988 etter en forespørsel om de hadde plass til en elev fra skolen i nærområdet som hadde behov for en alternativ lærings- og mestringsarena (Fabritius og Vinogradov 2017). Et mer systematisk arbeid med Inn på tunet ble startet midt på 1990-tallet, hvor det har vært mange pådrivere og bidragsytere i arbeidet (Landbruks- og matdepartementet (2013), og det ble etter hvert satt i verk større prosjekter som for eksempel:

⁴ <https://xn--innptunet-82a.no/no/finn-gaard?cat=&keys2=67>

- *Levende Skule* (1996-2000), var et prosjekt som ble etablert ved Norges Landbrukshøgskole (nå NMBU) med støtte fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Miljøverndepartementet, Landbruksdepartementet og Sosial- og helsedepartementet.
- *Gården som pedagogisk ressurs*, var en videreføring av dette prosjektet med tilbud om videreutdanningskurs ved NMBU og flere høgskoler rundt i landet.
- *Grønn omsorg - bruk av gården som ressurs for opplærings-, helse- og sosialsektoren* (2000-2002) var et nasjonalt prosjekt som ble finansiert av Helse- og omsorgsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Landbruks- og matdepartementet. Her ble det vektlagt nettverksutvikling over hele landet, stimulering til forsknings- og utviklingsarbeid, konferanse- og kursarrangement, samt utvikling av kvalitetssystemer og samarbeidsmodeller. (Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet (2012))

Inn på tunet ble imidlertid innført som begrep og logo i 2001, og hadde undertittelen «Gården som ressurs for opplærings-, helse- og sosialsektor», som nettopp skulle dekke mangfoldet av tilbud som gis med gårdsbruket og omgivelsene som arena (Stene 2015, 2016). Bakgrunnen for å ta i bruk begrepet Inn på tunet var imidlertid at det skulle passe de mange ulike brukergruppene som benytter tilrettelagte tilbud på gård. Omsorgsbegrepet, som inngikk i det tidligere mest brukte begrepet Grønn omsorg, var ikke like egnet for alle, som gårdsbarnehager eller tilbud til enkeltelever, grupper eller klasser i skolen (Berget og Braastad, 2008). Internasjonalt er Inn på tunet relativt ukjent, mens Green care er et internasjonalt anerkjent begrep. I andre land brukes også betegnelser som Care Farming, Farms for schools, Social Farming eller Farming for health.

I 2007 ble Handlingsplan for Inn på tunet lansert av Landbruks- og matdepartementet. Den var utarbeidet av Innovasjon Norge i samarbeid med Faglig møtearena for Inn på tunet og hadde fem satsingsområder: 1) Etablering av samarbeid mellom gårdbruker og offentlig sektor, 2) forskning og dokumentasjon, 3) kvalitetssikring og kvalitetsutvikling, 4) kompetanseutvikling og nettverk. De fleste punktene i handlingsplanen er gjennomført. Satsingsområdene er videreført gjennom jordbruksavtalen, fylkesvise handlingsplaner, kommunale prosjekter og prosjekter innen forskning og utdanning..

Inn på tunet-løftet ble første gang vedtatt i jordbruksforhandlingene i 2009. Landbruks- og matdepartementet (LMD) og Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) hadde det overordnede ansvaret for satsningen (Landbruks- og matdepartementet, 2013). Hovedmålet har vært å bidra til at: «Inn på tunet skal være en naturlig del av et variert og kvalitetssikret tjenestetilbud i kommunene, og å bidra til økt næringsutvikling i landbruket.» Borch og medforfattere (2010) peker på at det tradisjonelle næringsgrunnlaget er under press, at det skjer en stor omstilling i primærnæringene og at det stilles krav til at næringsutøverne klarer å fornye næringsgrunnlaget.

Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet sto bak satsingen *Inn på tunet-løftet 2010-2012* og i denne tre-årsperioden ble det gjennomført flere prosjekter i regi av 77 kommuner. Målet var å øke kommunenes eierskap til og kompetanse om Inn på tunet. I 2012 ble den nasjonale godkjenningsordningen for Inn på tunet etablert.

I 2015 ble det utarbeidet en nasjonal veileder for gården som læringsarena for barn og unge⁵, og i 2016 kom en nasjonal håndbok for Inn på tunet-baserte dagaktiviteter for personer med demens⁶ (revidert i 2023⁷). En revidert veileder for arbeidsforebyggende trening på gård for personer med psykiske problem eller rusproblem (i regi av NAV) kom i 2018.⁸

For en videre utvikling av Inn på tunet er det utarbeidet en nasjonal strategi og nasjonal handlingsplan for Inn på tunet-næringen. Både meldingen til Stortinget om vekst og gründerskap innen landbruksbaserte næringer⁹ og regjeringens strategi for psykisk helse «Mestre hele livet» (2017-2022) fremhever Inn på tunet som et viktig satsingsområde.¹⁰

I jordbruksoppgjøret 2019 (jf. Prop. 1S- LMD (2019-2020)) ble det enighet om å gjennomføre et nytt Inn på tunet-løft fra 2020. Satsingen har sammenheng med Landbruksdirektoratets ansvar for å tilrettelegge virkemidler innenfor næringsutvikling i landbruket. Landbruksdirektoratet har hatt prosjektlederansvaret for satsingen. Hovedmålet med satsingen er å utvikle og formidle kunnskap om hvordan Inn på tunet-tjenester kan bidra til å oppfylle mål for velferdstjenester og integrering, både nasjonalt, regionalt og kommunalt. I tillegg skal satsingen bidra til å øke kompetansen og redusere mulige barrierer ved kjøp av Inn på tunet-tjenester, for å sikre kontinuitet i tilbudene. I denne sammenheng skal betegnelsen gårdsbruk ha en bred definisjon, men tilbydere som driver virksomhet for eksempel med utgangspunkt i nedlagt militærleir og/eller skolebygning eller driver kennel, vil ikke godkjennes som Inn på tunet-tilbydere (jfr. Inn på tunet-skolen)

Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping, stimulerer til målrettet satsing på landbruksbaserte næringer.¹¹ Programmet får årlig om lag 100 millioner kroner og finansieres over jordbruksavtalen. Stadig flere Inn på tunet-virksomheter benytter virkemidler i programmet, som går til vekstbedrifter, bedriftsnettverk og kompetanseutvikling.

Denne typen tjenester har vært gjennom en utviklingsprosess fra at det ble lansert som mulig «tilleggsnæring» for gårdbrukere, til at det i dag er et område som er i ferd med å sette seg som eget forretningsområde (Stene 2015). Store utfordringer i helse- og omsorgssektoren og behov for alternative opplærings- og arbeidstreningsarenaer gjør det aktuelt å videreutvikle velferdstjenester i landbruket (Dvergsdal m.fl. 2012, Landbruks- og matdepartementet 2013). Haugset og medforfattere (2023) fant i sin studie i Trøndelag at det var stor variasjon i inntekter blant Inn på tunet-tilbydere i et av samvirkene. I rapporten pekes det på at dette kan ha sammenheng med at noen av tilbyderne har Inn på tunet som en tilleggsnæring de skal utføre parallelt med gårdsdriften, mens andre har tilbudet som heltidsarbeid og følgelig har større omsetning. Ifølge rapporten varierer gjennomsnittlig årlig

⁵ <https://www.regjeringen.no/contentassets/78cac2711a664d749fc425f0f835ea55/nasjonal-veileder-inn-paa-tunet-gaarden-som-laeringsarena-lav.pdf>

⁶ <https://xn--innptunet-82a.no/no/nyheter/her-bestiller-du-nasjonal-haandbok-dagaktivitetstilbud-tilrettelagt-for-personer-med-demens>

⁷ <https://www.aldringoghelse.no/ny-revidert-inn-pa-tunet-handbok-for-dagaktivitetstilbud-for-personer-med-demens/>

⁸ <https://xn--innptunet-82a.no/cms/files/5338/veileder--groent-arbeid-2006182>

⁹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-31-20142015/id2415017/>

¹⁰ <https://www.innpatunet-skolen.no/wp-content/uploads/2020/12/Regjeringens-strategi-for-god-psykisk-helse-Mestre-hele-livet-2017-2022.pdf>

¹¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-120-s-20212022/id2913926/?ch=3>

omsetning for Inn på tunet-aktivitetene mellom 80.000 kroner og 1,7 millioner kroner, med et gjennomsnitt på 350.000 kroner. Beløp basert på landbrukstillinger og driftsgranskninger, viser imidlertid et gjennomsnitt på 120.000 kroner. Dette henger sammen med at Inn på tunet er plassert i en felles tilleggsnæringskategori med andre opplærings- og helseaktiviteter i driftsgranskningene.

2.3 ORGANISERING

En rekke Inn på tunet tilbydere er organisert i samvirker. Inn på tunet Norge SA som ble stiftet i 2016 er ett eksempel.¹² Dette er et samvirkeforetak hvor gårdbrukere er eiere og bestemmer foretakets strategi og forretningsdrift. Tidligere Inn på tunet Nordland SA ble fra 1. januar 2023 innlemmet i Inn på tunet Norge SA. Samvirket er organisert med ansatte som er ansvarlig for ulike regioner. Nordland representerer én region sammen med Troms og Finnmark. Både Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har representanter i styret. En rekke regionale SA-er er etablert med støtte fra nettverksmidler i utviklingsprogrammet.¹³ Ikke alle godkjente Inn på tunet-gårder er medlem av dette samvirket. Også andre samvirker er etablert eller er under etablering som SPIRE Grønn Omsorg på Gård SA. Gårdsopplevelser Nord SA er en godt etablert bedrift som tilbyr en rekke tjenester sammen med mange gårder fra Trøndelag, Nordland og Troms og Finnmark. I Nordland er i alt 22 tilbydere registret som medlemmer på hjemmesiden til Inn på tunet Norge SA (høsten 2023).

2.4 KRAV TIL TILBUD OG GODKJENNINGSORDNINGER

For å bli Inn på tunet-gård må gården bli godkjent av Stiftelsen Norsk Mat (tidligere Matmerk). Inn på tunet er et registrert varemerke og det er kun *godkjente gårder* som kan bruke logoen eller kalle seg en Inn på tunet-gård. Det varierer hvor integrert et Inn på tunet-tilbud er med den øvrige driften på gården. Av og til kan atmosfæren i gårdstunet og dyr som kan klappes på, være tilstrekkelig aktivitet i et Inn på tunet-tilbud. På andre gårder er arbeid i stall og fjøs, skogsarbeid eller andre typer gårdsaktiviteter kjernen i tilbudet.

Det er stor variasjon i hvordan gården er lagt til rette for brukere, og ulike brukergrupper har ulike behov for tilrettelegging. Fritidstilbud for barn og unge kan i mange tilfeller foregå ute gjennom hele året, mens et dagtilbud for personer med demens eksempelvis kan omfatte aktivitet rundt måltider som skal tilberedes og spises inne. I enkelte tilfeller vil tilbyder oppleve at en kunde setter krav om at tilbudet skal være tilrettelagt i henhold til kravene om «universell utforming» slik at bevegelseshemmede lett skal kunne ta del i tilbudet. Universell utforming er imidlertid ikke et krav for alle Inn på tunet-gårder. Det kan være nok med mindre justeringer for at et tilbud vil være tilgjengelig for flere brukergrupper. Det er anbefalt at Inn på tunet-aktiviteten holdes adskilt fra egen bolig, men det er sjelden et absolutt krav. En gård har ofte mange bygninger, som kan gi mange muligheter når et Inn på tunet-tilbud skal utvikles. Stabbur, ildhus eller lavvo kan eksempelvis brukes som base for Inn på tunet.

For å bli godkjent som tilbyder av Inn på tunet-tjenester må man ifølge Inn på tunet -skolen;¹⁴

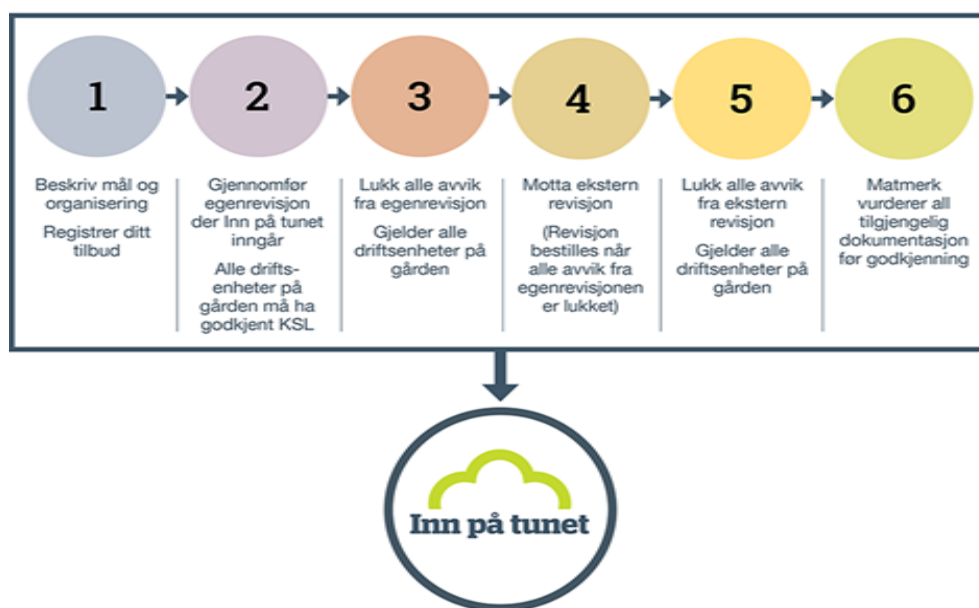
¹² <https://www.innpatunet-skolen.no/emne/historikk-og-utvikling/>

¹³ <https://www.innpatunet-skolen.no/emne/historikk-og-utvikling/>

¹⁴ <https://www.innpatunet-skolen.no/>

- Være innenfor definisjonen av hva et Inn på tunet-tilbud er
- Gjennomføre kvalitetssikring av egen virksomhet
- Bestå en godkjenningsrevisjon

En godkjenningsprosess starter ved at bonden eller gårdeier registrer seg på nettsiden til Stiftelsen Norsk Mat via «vil du bli inn på tunet-gård?».¹⁵ Stiftelsen Norsk Mat vil deretter vurdere om virksomheten faller innenfor definisjonen for Inn på tunet. Tilbud som anses å være innenfor definisjonen vil bli klargjort for egenrevisjon som gjennomføres i et elektronisk kvalitetssystem. Kvalitetssystemet for Inn på tunet er integrert i Kvalitetssystem i landbruket (KSL) som er landbruksnæringens eget kvalitetssystem og en nasjonal bransjestandard som er anerkjent av Mattilsynet og Arbeidstilsynet. KSL er et verktøy for internkontroll og kvalitetssikring der det er egne krav og sjekklister knyttet til det som handler om Inn på tunet-virksomheten.

Figur 4 Godkjenningsprosessen trinn for trinn. Kilde: innpatunet-skolen.no

Figur 4 viser en oversikt over viktige trinn i en godkjenningsprosess. I prosessen inngår seks trinn Fra registrering av tilbud, med mål og organisering til vurdering av Norsk Mat (tidligere Matmerk).

Det er Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Landbruks- og matdepartementet som står bak godkjenningsordningen, og Stiftelsen Norsk Mat har ansvaret for å forvalte og følge opp ordningen og Inn på tunet-tilbydere på vegne av partene. Målsettingen med kvalitetssystemet for Inn på tunet, er at dette skal hjelpe tilbyder med å utvikle og systematisere egen virksomhet. Systemet viser hvilke områder tilbyder må se nærmere på når hun/han planlegger et tilbud. Det omfatter tilrettelegging for brukere, kontakt med kunder og pårørende, organisering av virksomheten og forholdet til ansatte. Verktøyet er et hjelpemiddel til å arbeide med kvalitet og sikkerhet, og skal bidra til at tilbyder kan gi et trygt og kvalitetssikret tilbud som er tilpasset brukerne. Kvalitetssystemet skal også gi kjøpere god oversikt over trygghet og kvalitet i tilbudet, slik at de på sin side kan kjøpe relevante og riktige tjenester til sine brukere.

¹⁵ <https://xn--innptunet-82a.no/no>

Når det er gjennomført egenrevisjonen og alle avvik er lukket, vil en KSL-revisor gjennomføre «godkjenningsrevisjonen» ute på gården. Et slikt revisjonsbesøk innebærer en gjennomgang av hele gårdsdriften. Det er også anledning til å få kontrollert rutiner for internkontroll og kvalitetssikring for gårdsdriften som helhet. Revisorbesøket er ikke et veiledningsbesøk, men en kontroll av det tilbyder har gjort, og ved godkjenning av tilbudet må alle avvik som påpekes under revisjonen være lukket. Godkjenningen som Inn på tunet-gård gjelder for to år om gangen. Tilbyder må i den perioden sørge for å registrere og fortløpende lukke avvik for å beholde godkjenningen (Inn på tunet – skolen)

For å bli en godkjent Inn på tunet-tilbyder blir det også stilt krav om gjennomført HMS-kurs (Kurs i helse, miljø og sikkerhet). Stiftelsen Norsk Mat anbefaler kurset «Praktisk HMS-arbeid» i regi av Norsk Landbruksrådgiving.¹⁶ For de som ønsker å starte prosessen mot en godkjenning, finnes det mellom annet webbasert kurs via Inn på tunet-skolen.

2.5 INN PÅ TUNET SOM PEDAGOGISK TILBUD OG ALTERNATIV OPPLÆRINGSARENA

Etter hvert som det ble oppdaget at færre og færre skoleelever hadde erfaringer med veien fra jord til bord og betingelsene for bærekraftig samfunnsutvikling, ble prosjektet *Levande Skule* etablert og deretter videreført under betegnelsen *Gården som pedagogisk ressurs* blant annet som en regional satsing i daværende Nord-Trøndelag (Berget og Braastad, 2008).

Nergård og Vestad (2004) viser til erfaringer fra Nord-Trøndelag i sin rapport, og peker på at forankring av *Gården som pedagogisk ressurs* som et allmennpedagogisk tiltak på kommunenivå, er knyttet til spørsmålet om økonomi. Det ble understreket at denne satsningen var et alternativt «klasserom» som innebærer en annen måte å undervise på. Det ville ikke utløse friske midler, men forutsatte at skolene skulle foreta omprioriteringer for å finne plass til satsningen innenfor skolens ordinære budsjett.

Flertallet av gårder i Nordland tilbyr per i dag ulike tjenester rettet mot barn og unge, og tidligere undersøkelser viser at noen av gårdene i tillegg til andre tilbud, også har eller har hatt allmennpedagogiske tilbud til hele klasser eller barnehager (Fabritius og Vinogradov 2017). Målgruppen for *Nasjonal veileder for gården som læringsarena for barn og unge* fra 2015 er skolen med lærere og skoleledere, den kommunale PP-tjenesten og Inn på tunet-tilbydere. Målet med veilederen har vært å skape større legitimitet for å ta i bruk alternative læringsarenaer, eksempelvis Inn på tunet-gården, hvor undervisningsopplegg kan utvikles uten at det oppstår segregering og ekskludering. Videre ligger det i veilederen et implisitt mål om å ta Norge i bruk med søkelys på natur, kultur og landbruk. En ny veileder er for tiden under utvikling.

Grimstæth (2016) peker i sin rapport på at gården som et allmennpedagogiske tilbud i skolen er tett knyttet til natur, og derfor kan være et godt grunnlag for elevene til å forstå sin avhengighet av naturen og sitt ansvar for den. Resultater fra studien tyder på at gården som didaktisk praksis innebærer og forutsetter at det brukes særskilte lærings- og dannelsesmuligheter som en gård gir. I rapporten fremheves det at for å oppnå kvalitet, er det en forutsetning at lærerne engasjerer seg i selve

¹⁶ <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/jordbruk/inn-pa-tunet/for-tilbydere-av-inn-pa-tunet-tjenester>

opplæringen og inkluderer den i læringsopplegg på skolen. På den måten kan det sikres at opplæring på gård tar utgangspunkt i temaer fra den generelle delen av og fra faglige målsettinger i fagplaner.

2.6 VURDERINGER AV TILBUDET

I løpet av det siste tiåret er det gjennomført en rekke studier av Inn på tunet, inkludert evalueringer og kartlegginger. Disse studiene har rettet oppmerksomheten mot ulike aspekter ved ordningene. I en rapport fra 2011 viser Gjerstad blant annet at samarbeidet mellom kommune og tilbyder er preget av manglende felles forståelse av Inn på tunet som fenomen. I rapporten pekes det derfor på at det er nødvendig å avklare Inn på tunet som fenomen og å komme til felles enighet om tjenestens innhold og formål, samt økonomiske betingelser.

I en studie fra høgskolen i Hedmark fra 2015 om gårdbrukernes opplevelser med å gi tilbud innenfor grønn omsorg, oppsummerte Lund og medforfattere (2015) utfordringene til å gjelde byråkrati, uforutsigbarhet, mangel på samordning, brukere med ulike behov og behov for kompetansedeling og støtte.

Andre studier peker på at Inn på tunet-ordningen er preget av manglende bestillerkompetanse hos kommunene samt uforutsigbare og kortvarige avtaler mellom kjøper og tilbyder (Fabritius og Vinogradov 2017, Stene 2013, Stenstadvold mfl. 2015, Stokke mfl. 2007). I en nyere studie fant Farstad og medforfattere (2021) at finansiering av Inn på tunet-tilbud og uklare kontraktsmessige forhold mellom kjøper og tilbyder, bidrar til en sårbarhet knyttet til stabiliteten i tilbudet over tid.

I prosjektet Demensomsorg på gård ble det studert ulike sider av det å være tilbyder av gårdsbasert demensomsorg, inklusive den økonomiske situasjonen, og hvordan samarbeidet mellom landbruket og den kommunale helsesektoren fungerer (Prestvik mfl. 2020). Her konkluderes det blant annet med at noe av det som skal til for at kommuner (som innkjøper) og gårdsbruk (som tilbyder) skal kunne utvikle gode aktivitetstilbud til personer med demens, er å gjøre denne typen tilbud bedre kjent.

Utvikling av tilbud er imidlertid ofte avhengig av ildsjeler, både i kommunene og blant tilbyderne. Suksesskriterier som trekkes frem i demensprosjektet er: etablering av gode og hensiktsmessige relasjoner mellom aktuell kommunal sektor, og tilbyderen og de nettverkene tilbyder inngår i; god og riktig kompetanse hos tilbyder, inkludert kunnskap om det å drive en bedrift og forhandle med kommunen som motpart; og egenskaper ved tilbyderen og tilbyderens fasiliteter, inkludert fysiske omgivelser og bygninger på bruket (Prestvik mfl. 2020).

Det trekkes videre frem i studien, nevnt over, at Inn på tunet-tjenester er godt egnet til å synliggjøre ressursene som ligger i norske gårdsbruk. Egnede egenskaper ved tilbyder er også i kommunenes interesse, ved at det reduserer risikoen knyttet til uttesting av tilbud, etablering av mer faste tilbud og kontraktsinngåelse. Barrierer mot etablering som trekkes frem i demensprosjektet, er manglende kommunikasjon og samarbeid mellom ulike kommunale sektorer, at Inn på tunet-tilbud ofte kan fremstå som kostbart, og mangel på tilbydere som markedsfører sitt potensiale overfor kommunene.

Hope og Anthun (2022) presenterer i sin rapport erfaringer fra brukere, ansatte og frivillige ved en gård som tilbyr ulike aktiviteter, arbeidstrening, og sosialt fellesskap for ulike grupper, deriblant skoleelever

med lærevansker og/eller sosiale vansker. Studien viser at brukerne har hatt både helsemessig og sosialt utbytte av tilbudet og de fremhevet gevinster som meningsfylte dager, mestring, samvær med dyr, sosialt fellesskap, og det å utvikle eller videreutvikle ferdigheter knyttet til dyrestell og gårdsarbeid.

Haugset og medforfattere (2023) viser i sin studie fra Trøndelag til at det har blitt mer krevende å rekruttere tilbydere med *aktiv gårdsdrift* som Inn på tunet-tilbydere. Dette til tross for at det er økende etterspørsel. De oppgir at dette først og fremst gjelder sør i fylket, hvor etterspørselen er stor særlig rundt Trondheim. Nye krav og endringer i rammebetingelser gjør det vanskeligere å drive gård som inntektskilde. Mange velger derfor heller å ta seg arbeid utenfor bruket, og dermed faller en del av rekrutteringsgrunnlaget for Inn på tunet Trøndelag bort. Etterspørselen etter tjenester fra Inn på tunet Trøndelag SA er imidlertid økende, og 2022 har vært et svært godt år for tilbydere. Tidligere var det en utfordring at gårdene hadde mye ledig kapasitet, mens det i senere tid har vært vanskelig å skaffe nok gårder på enkelte steder.

Inn på tunet Trøndelag SA tilbyr tjenester på gårder i hele fylket, men det kommer frem i rapporten, nevnt i avsnittet over, at det er en geografisk dimensjon i etterspørselen etter denne typen tjenester. Behovene for tjenester er til stede i alle kommuner. Kommuner sør i fylket benytter seg imidlertid mer av Inn på tunet enn kommuner i norddelen, og Trondheim utgjør et stort marked hvor organisasjonen ikke greier å møte etterspørselen. Samtidig er betalingsviljen rundt større byer høyere, med høyere timebetaling rundt Trondheim enn i Steinkjer.

3 METODE OG DATAMATERIALE

3.1 VALG AV FORSKNINGSDESIGN

Oppdragsgivers ønske om følgeforskning av piloten har vært godt egnet til å gi innsikt både i prosesser og resultater (jfr. Baklien 2004, Baklien og Skatvedt 2013) av det som har foregått i de fire kommunene knyttet til Inn på tunet-piloten. Et slikt design har også gjort det mulig å være i tett dialog både med oppdragsgiver og med representanter for pilotkommunene underveis.

I vårt design la vi opp til en empirinær tilnærming hvor et iverksettingsperspektiv ble kombinert med et nedenfraperspektiv. Med dette har vi fått belyst tematikken fra ståstedet både til dem som tar beslutninger og til dem som er brukere og leverandører av tilbudet. Oppmerksomheten ble rettet mot prosesser som angår Inn på tunet-tilbudet i kommunene, som hvordan disse utformes, tilbys, brukes og erfares, og mot resultater av ordningen, inkludert hva som frembringer resultater (eller mangel på resultater), tilsiktede og utilsiktede, positive og negative. Vi har altså fått frem både måloppnåelse og veiene frem mot målet ved å stille spørsmål ved hva som skjer, og hvorfor det skjer, sett i relasjon til den aktuelle konteksten.

En ordning med Inn på tunet som et tilbud for hele klasser i grunnskolen er ny i kommunene og har dermed i seg innovative elementer. Et nedenfraperspektiv som bygger på elementer fra etnografi, ble derfor valgt for å belyse aktuelle erfaringer. I intervjuene har vi blant annet brukt teknikker fra Spradley (1979) til å fange opp forhold som Smith (1999, 2005) omtaler som det «lokale» og det «ekstralokale». Det «lokale» dreier seg som informantenes egne handlinger og erfaringer, mens det «ekstralokale» er forhold som virker inn på det «lokale», som organisatoriske forhold og profesjonelle diskurser. I en etnografisk tilnærming legges det vekt på hva, hvor, når, hvordan, og med hvem noe foregår. Informantene gis også anledning til å beskrive sine erfaringer i detalj. Perspektivet gir dessuten forskerne anledning til å gå inn i forskningsfeltet med et «åpent blikk» og med det kunne fange opp det som foregår på en bedre måte enn om blikket hadde vært styrt i bestemte retninger, av bestemte teoretiske perspektiver eller av teoretiske begreper.

Forskningslitteratur om iverksetting er omfattende. Et fellestrekk i litteraturen indikerer at måten iverksettingen foregår på, har betydning for virkninger av et tilbud og muligheten for at et forsøk videreføres etter at forsøksperioden er over. Adamsen og medforfattere (1990) og Adamsen og Fisker (1991) peker spesielt på aspekter knyttet til forankring hos beslutningsmyndigheter og organisering som avgjørende for resultatet av et forsøksprosjekt, mens andre legger vekt på kompetanse, opplæring og støtte fra ledelsen (Greenhalgh et al. 2004). Ytre forhold blant annet av materiell og ressursmessig karakter, og egenskaper ved tilbudet og ved brukerne av tilbudet, vil også ha betydning. Det samme gjelder for samarbeid og hvordan mulige barrierer for vellykket samarbeid, håndteres (se f.eks. Andrews og Wærness, 2011).

3.2 EN STUDIE I FEM DELER

Studien ble lagt opp i fem deler med utgangspunkt i hvilke problemstillinger som skulle besvares, og i hvilke datakilder som var egnet til å belyse disse. Den ene delen rettet oppmerksomheten mot

kjøpersiden, det vil si mot administrativt nivå i de fire kommunene, og hva som ble gjort der med tanke på å prøve ut Inn på tunet som et allmennpedagogisk tilbud, og å avklare mulig bruk av et slikt tilbud etter at pilotperioden var over. I del to og tre har vi konsentrert oss om erfaringer fra brukersiden og fra tilbydersiden, mens vi i del fire har sett nærmere på kostnadsaspekter ved et slikt tilbud. Interaktivitet og dialog, som utgjør den femte delen av studien, inkluderer flere typer aktiviteter som deltakelse i oppdragsgivers dialogmøter med pilotkommunene, deltakelse på studietur og deltakelse ved midtveiseminar og sluttkonferanse. Gjennomføringen av oppdraget fulgte ellers fremdriften i kommunene og de justeringene som ble gjort fra oppdragsgivers side med blant annet forlengelse av prosjektet som er beskrevet i punkt 1.1.3.

3.2.1 KOMMUNAL ORGANISERING OG FORANKRING AV INN PÅ TUNET

For å belyse hvordan tiltaket ble forankret og satt i verk, barrierer og suksessfaktorer, intervjuet vi ledere og ansatte i kommunen som har ansvaret for grunnskoleopplæringen og landbruk. Mulig forankring i kommunens politiske vedtak og planverk ble i tillegg undersøkt gjennom analyser av plandokumenter. Planer som er analysert er kommuneplanens samfunnsdel, oppvekstplan, næringsplan, landbruksplan og økonomi- og handlingsplan, avhengig av de respektive kommunenes planverk og innsatsområder. Planers mål og strategier med relevans for Inn på tunet ble gjennomgått og det ble søkt etter tiltak.

Vi har gjennomført 13 semistrukturerte intervjuer med 15 personer om kommunal organisering og forankring i perioden november 2021 og oktober 2022. Alle koordinatorene i de fire kommunene er intervjuet. En koordinator var landbruksrådgiver på intervjutidspunktet, mens resterende er en rådgiver innen oppvekstsektoren, en rektor og en selvstendig næringsdrivende. Vi har intervjuet de landbruksansvarlige i samtlige kommuner. Tre kommunalsjefer for oppvekst, som er formelt ansvarlige for pilotprosjektet, er intervjuet, hvorav en av dem er intervjuet to ganger på grunn av tiltakets positive utvikling. I en kommune deltok landbruksansvarlig og rektor som var koordinator for piloten i det samme intervjuet. I en annen kommune deltok kommunalsjef for oppvekst sammen med en rådgiver på feltet. Siden kommunalsjefer med ansvar for landbruk ikke, eller i liten grad, har vært involvert i kommunene, er det ikke gjennomført intervjuer med disse. To av intervjuene ble gjennomført i fysisk møte, mens resterende intervjuer ble gjennomført digitalt. Intervjuene varte mellom 40 og 90 minutter.

3.2.2 BRUKERES ERFARINGER

Brukere av Inn på tunet-tjenester har vi her definert som skoler (rektor/lærere), elever og elevers foresatte. Etter planen skulle brukeres erfaringer fanges opp via feltarbeid med besøk på gårder som hadde etablert tilbud til skolene, og via observasjon, uformelle samtaler og intervjuer. I løpet av prosjektperioden var det imidlertid bare en av pilotkommunene som testet et Inn på tunet-tilbud som var rettet inn mot hele skoleklasser. I studien har vi derfor brukererfaringer bare fra den ene kommunen og fra en tilbyder. Forskere besøkte den aktuelle gården to ganger i skoleåret 2021/2022 mens den samme gruppen av elever var til stede. Elevene var fra 1.-2. trinn fra en grunnskole som deltok i pilotprosjektet fra starten av og som hadde et helårstilbud. Forskerne deltok i noen aktiviteter sammen med elevene, både innendørs og utendørs, og observerte elevene i andre aktiviteter, og snakket med dem uformelt om hva de likte eller ikke likte ved å være på gården. Samtidig med det første besøket ble skolens rektor og kontaktlærer for 1.-2. trinn intervjuet.

I løpet av det andre pilotåret, det vil si skoleåret 2022/2023, ble det ene Inn på tunet-tilbudet utvidet til å gjelde ett besøk hver for alle 3. klasser ved kommunens ni grunnskoler. I tillegg fikk alle klasser ved skolen som deltok fra starten av, tilbud om ett besøk hver. Ellever fra 6. til 10. trinn ved denne skolen ble intervjuet i gruppe noen måneder etter besøket. Etter at alle skolene hadde forsøkt tilbudet våren 2023, ble alle skolene, via rektor, invitert til å delta i studien. Rektor ved én skole takket nei, mens en annen ikke besvarte vår henvendelse. Klasselærere og en rektor ved de øvrige skolene ble intervjuet enten like før eller rett etter sommerferien i 2023.

Foresatte ble rekruttert til studien via Foreldrerådets arbeidsutvalg (FAU). Her valgte vi kun ut representanter for 1.-2. trinn ved skolen som hadde et helårstilbud til elever på disse trinnene. De foresatte ble intervjuet midtveis i skoleåret 2021/2022.

Alle intervjuene hadde en åpen form, basert på tematiske intervjuguider som var utarbeidet for hver informantgruppe for å sikre at alle relevante temaer dekkes. Spørsmålene handlet i hovedsak om erfaringer med det Inn på tunet-tilbudet som ble prøvd ut, og om mer spesifikke forhold som medvirkning i utforming av tilbudet, og om utbytte av tilbudet. Hvert intervju varte fra rundt 30 minutter til 1 time og 15 minutter.

3.2.3 TILBYDERES ERFARINGER

Da pilotprosjektet startet hadde to av kommunene til sammen tre etablerte Inn på tunet-tilbud, mens et tilbud i en tredje kommune fikk Inn på tunet godkjenning vel ett år etter at piloten startet. Forskerne besøket disse fire gårdene i løpet av skoleåret 2021/2022. En gård ble besøkt to ganger, første gang rundt tre måneder etter at tilbudet hadde startet høsten 2021, og andre gang mot slutten av skoleåret i 2022. De tre andre gårdene ble besøkt i samme tidsrom som besøk nummer to i den førstnevnte gården. Besøk på en femte gård var planlagt, men der måtte tilbyder avlyse avtalen på grunn av sykdom da forskerne gjestet kommunen.

Under gårdsbesøkene fikk forskerne omvisning både i uteområder og inne i driftsbygninger. Tre av tilbyderne hadde innredet eller bygget egne lokaler for brukere av tilbudet. Tilbyderne ble også intervjuet om temaer som bakgrunn og motivasjon for å starte Inn på tunet tilbudet, om tilbudet generelt sett, om spesielle aspekter knyttet til skoleelever, om marked og markedsføring og om relasjon til kjøpere av tilbud i kommunen. Forhold som gjaldt pilotprosjektet og gjennomføringen av det, ble også tatt opp. Intervjuene vare fra rundt en til en og en halv time.

3.2.4 KOSTNADSANALYSE

Kostnadsanalyser kan både bidra til å skaffe kunnskap om lønnsomhet for tilbydere av Inn på tunet-tjenester, og som et vurderings- og sammenlikningsgrunnlag for offentlige aktører, herunder kommuner som vurderer å gå til innkjøp av slike tjenester. Ettersom det her er snakk om tilbud som ikke er etablert, er det begrenset hvor detaljert og nøyaktig en sammenlikning mellom kommunale kostnader og Inn på tunet-kostnader vil bli. De samlede kostnadene til kommunene i denne piloten er også preget av selve prosjektdeltakelsen, som betyr at det har påløpt kostnader knyttet til prosjektdeltakelse og –koordinering som ikke vil være til stede i en normal driftssituasjon. Den sammenlikningen vi ser for oss, vil med andre ord være mellom ulike kostnadsbilder med en viss grad av usikkerhet. Det er imidlertid mange andre aspekter enn de rent økonomiske som spiller inn i valg av type tjeneste sett fra en kommunes ståsted.

Vi har gjennomført følgende metodiske opplegg:

- Hentet inn kostnadsoversikter fra pilotkommunene og Statsforvalteren og intervjuet ansatte i kommunene om aktivitetsnivå, kostnadsdekning og forankring
- Sammenstilt kostnadstall knyttet til deltakelse i piloten for prosjektkommunene og Inn på tunet-aktivitet i perioden 2022 til 2023
- Sammenliknet kostnader i pilotkommunenes Inn på tunet-tilbud med andre Inn på tunet-tilbud, etter modell fra økonomiske analyser gjennomført i prosjektet Demensomsorg på gård (Prestvik mfl. 2020)

3.2.5 INTERAKTIVITET OG DIALOG

Underveis i studien har forskerteamet hatt relativt tett dialog både med oppdragsgiver og med koordinatorene i pilotkommunene. Oppdragsgiver har blant annet arrangert månedlige statusmøter og digital kaffekopp for koordinatorene og ledere i pilotkommunene. I disse møtene har deltakerne fortalt om prosesser knyttet til pilotprosjektet i egen kommune og utvekslet erfaringer. Forskerne har deltatt som observatører, og har hatt mulighet til å stille spørsmål. Noen av møtene har tatt opp spesifikke temaer, og blant annet hatt med eksterne innledere. I enkeltmøter har representanter fra Landbrukssamvirket regionalt og fra Inn på tunet samvirket (SA), deltatt. Utveksling av erfaringer på tvers av kommuner har gitt svært verdifull informasjon om forhold som gjennomføring av piloten, det praktiske arbeidet og om utfordringer i dette.

I tillegg er det gjort observasjoner av erfaringsutvekslingen i forbindelse med studietur til Kongsberg i april 2022. På studieturen ble det gjennomført uformelle samtaler med representanter fra pilotkommunene om pilotarbeidet og om læringspunktene fra studieturen.

Studien og foreløpige resultater fra den, har vært presentert både i forbindelse med midtveiseminaret i mars 2022 og ved sluttkonferansen i november 2022 som oppdragsgiver arrangerte. Innspill og tilbakemeldinger som vi har mottatt i etterkant, har inngått i vårt datamateriale og har blitt analysert som en del av helheten.

I det opprinnelige forskningsdesignet var det planlagt en workshop eller et dialogmøte mellom representanter for pilotkommunene, erfaringskommunen og forskerteamet med tanke på å få drøftet praktiske erfaringer som kilde til datainnsamling. Møtet skulle gjennomføres etter midtveiseminaret som oppdragsgiver arrangerte, men det lot seg ikke gjøre fordi seminaret foregikk digitalt på grunn av koronapandemien og restriksjoner på fysiske møter. Senere trakk erfaringskommunen seg fra pilotprosjektet. Denne delen av studien måtte derfor utgå.

3.3 SYNTSE OG ANALYSER AV DATAMATERIALET

Det samlede datamaterialet ble systematisert og analysert først og fremst med tanke på om og hvordan mål og forventninger med piloten har blitt innfridd i de fire kommunene. Spørsmålene som vi har lagt vekt på å belyse, handler blant annet om hvilke forhold som må ligge til rette for at den enkelte kommune eller en eller flere grunnskole(r) skal vurdere Inn på tunet som en ønsket arena for opplæring, og om en slik arena er egnet. Det har ikke minst vært viktig å få frem om tilbudet har truffet et behov som skolene har. Søkelyset ble også rettet mot forhold på ulike nivåer som kan bidra til å

forklare forskjellige utfall i de forskjellige kommunene. Vi har derfor sammenliknet resultater på tvers av pilotkommunene for å identifisere hvilke forhold som er felles og hvilke som varierer. Vi har også vurdert det som kom ut av piloten i de fire kommunene, opp mot kommunenes egne mål og ressurser, og sett på hvilke organisatoriske og administrative forhold pilotkommunene har hatt å spille på (formelt og uformelt) og hvordan de eventuelt samarbeider med andre kommuner. For å få et bredere grunnlag for våre konklusjoner har vi sammenliknet prosesser og resultater fra denne studien med andre studier av tilsvarende ordninger både for barn og unge og for andre målgrupper.

3.4 FORSKNINGSETISKE VURDERINGER

Studien ble rutinemessig meldt til Norsk senter for forskningsdata (nå Sikt), og har fulgt EUs personvernforordning (the General Data Protection Regulation) og gjeldende etiske retningslinjer for forskning (jfr. Nasjonal forskningsetisk komité for humaniora og samfunnsvitenskap). Informanter ble gjort oppmerksom på at deltakelse er frivillig, og de har fått informasjon om aspekter som konfidensialitet, anonymisering og mulighet for å trekke seg fra studien når som helst uten begrunnelse og uten konsekvenser, og å la være å svare på spørsmål de ikke ønsker å besvare. I intervjuer med brukere og tilbydere ble det tatt grundige notater, som ble skrevet ut i etterkant, mens lydopptak ble brukt i intervjuer med representanter fra kommunene. Representanter fra kommunene har i tillegg svart på noen spørsmål skriftlig via e-post. Uttalelser fra enkeltpersoner er anonymisert i rapporten.

Et grunnprinsipp for all forskning er at sårbare grupper bare skal involveres når kunnskapen som søkes, ikke er tilgjengelig andre steder. Vi har derfor vært ekstra sensitive i møter med barn og unge som har brukt Inn på tunet-tilbud. Formelt intervju ble kun gjennomført med elever fra 6.-10. trinn med lærer til stede. De yngste elevene (trinn 1.-2.) har vi snakket med uformelt og observert i forbindelse med besøk på gården. Til denne delen av studien ble det hentet inn skriftlig samtykke fra foresatte til alle som deltok. Datamaterialet har kun vært tilgjengelig for forskerne i teamet.

4 STATSFORVALTERENS UTVIKLING AV PILOTEN OG OPPFØLGING AV KOMMUNENE

I pilotperioden har Statsforvalteren i Nordland gjennomført en rekke tiltak og aktiviteter som oppfølging av arbeidet som har pågått i de fire kommunene. En skisse over de ulike aktivitetene går frem av tabell 4. Denne er basert på opplysninger fra Statsforvalteren fra september 2023.

Statsforvalteren oppgir at alle fellestiltakene som går frem av tabell 4, er planlagt i samarbeid med pilotprosjektets samarbeidspartnere og pilotkommunene. Enkelte av tiltakene er gjennomført av andre aktører i og utenfor prosjektet. I tilknytning til denne skissen bemerker Statsforvalteren at tiltak 10 og 11 i tabellen ikke var med i den opprinnelige prosjektbeskrivelsen. Dette ble lagt til som følge av at pilotprosjektet ble gjennomført i en tid preget av pandemi og restriksjoner, som igjen gjorde at prosjektet hadde midler til overs som kunne benyttes til ytterligere aktiviteter.

Aktiviteter fra Statsforvalteren utenom det som er tatt med i tabell 4, inkluderer jevnlig oppfølging av pilotkommunene over hele prosjektperioden, som nevnt i punkt 3.2.5. Blant annet kan nevnes månedlige digitale statusmøter, og digital kaffekopp med koordinatorene og andre involverte fra pilotkommunene. Oppslutningen om statusmøter har variert, men den har vært litt høyere enn for digitale kaffekopper, og den økte en del da varigheten på hvert møte ble redusert fra 2 timer til 40-45 minutter. Disse møtetearenaene har gjort det mulig for kommunale aktører og koordinatorene å bli kjent med hverandre og å få kjennskap til kommunenes tilbydere.

Statsforvalteren var videre involvert i Godkjenningskurs for gårdbrukere i en av pilotkommunene om hvordan bli godkjent som Inn på tunet-tilbyder. Kurset ble arrangert i oktober 2021 og samlet 25 gårdbrukere fra åtte kommuner. Prosjektledelsen har dessuten besøkt tre av kommunene gjentatte ganger, men en kommune oftere enn de andre fordi denne kommunen fikk testet ut et allmennpedagogisk tilbud i løpet av pilotperioden og var vertskommune for Sluttkonferansen i november 2022. I forbindelse med kommunebesøk, har prosjektledelsen holdt innlegg for politikere i formannskap og kommunestyre, og har besøkt Inn på tunet-gård.

I april 2022 ble det arrangert studietur til Oslo og Viken. Syv personer fra hver av pilotkommunene deltok i tillegg til representanter for Regionalt kontor for kompetanseutvikling (RKK) og prosjektgruppen. Erfaringer fra studieturen omtales nærmere i kapittel 5 i denne rapporten, og i en egen rapport fra Statsforvalteren i Nordland 2022a).

Tabell 4 Statsforvalteren i Nordlands utvikling av pilotprosjekt og oppfølging av kommunene. Kilde: Statsforvalteren i Nordland via e-post 27. september 2023.

Tiltak nr	Navn	Hva	Hvem	Antall	Når	Hvor
1	Kick-Off.	Oppstartsseminar for pilotprosjektet	Prosjektgruppe, samarbeidspartnere i pilotprosjektet	30	11.-12. mars 2021	Digitalt fra Litteratursalen i Stormen i Bodø
2	Opplegg med MAGLU	Tiltak i flere deler der vi a) Deltok på Mastertorg (Eirik) b) Masteroppgave om IPT som spes.ped. levert 15.05.2023 c) Undervisning for studenter grunnskolelærerutdanning 24.02.2023	21.09.2021			Nord universitet
3	Film om fagfornyelsen	Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringa (KKS) laget film om Inn på tunet koblet til læreplanene	Prosjektgruppe, KKS		mai.21	Bodin 4H-gård og Østbyen skole i Bodø
4	Film om hvordan bli godkjent Inn på tunet-tilbyder	Sammen med Dan Mariner Photography filmet i Skjomen i Narvik	Dan Mariner Photography		29.08.2022	Hallarvik gård i Skjomen
5	Godkjenningskurs for gårdbrukere	Hvordan bli godkjent Inn på tunet-tilbyder, kurs for gårdbrukere som vil starte IPT	Inn på tunet Norge SA og Norsk Landbruksrådgiving Nord-Norge	30, hvorav 25 gårdbrukere fra 8 kommuner	25.-26. oktober 2021	En pilotkommune
6	Midtveisseminar	Digitalt midtveisseminar med tema FNs Barnekonvensjon, samt innkjøp av IPT tjenester	Prosjektgruppe, leder av Forum barn og unge hos Statsforvalteren	30	9.-10. februar 2022	Digitalt fra Statsforvalteren i Nordland
7	Digitale ressurser for lærere	Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringa (KKS) har utviklet ressurser til lærere som kan brukes i et IPT-tilbud, som en ressurs om ull.	KKS		Avsluttet juni 2023	
8	Etablere et nettverk av IPT-koordinatorer i Nordland	Gjennomført innspillsrunder med pilotkommunene på oppstartsseminar, midtveisseminar. Møte med NFK Folkehelse om Folkehelsekoordinatorene kunne bidra. Deretter besluttet at dette er noe RKK kan bidra med. Innspill til RKK på avslutningskonferansen.				

9	Avslutningskonferanse	Avslutningskonferanse for pilotkommunene og samarbeidspartnere i prosjektet	Prosjektgruppe og samarbeidspartnere		7.-8. november 2022	Fysisk og digitalt fra en pilotkommune
10	Studietur	Studietur til Oslo og Viken for pilotkommunene	Prosjektgruppe, Statsforvalteren i Oslo og Viken	7 fra hver kommune, RKK, prosjektgruppe m.fl.	4.-6. april 2022	
11	Videreføring av arbeidet i pilotkommunene vår 2023					
Andre tiltak	Avslutningskonferanse for IPT-løftet 29.08.2023	Opptak av samtale med prosjektgruppen i regi av Landbruksdirektoratet	Prosjektgruppen		05.06.2023	Statsforvalteren i Nordland, Bodø
		Filmopptak hos tilbyder i en pilotkommune.	Statsforvalter, kommunalleder for oppvekst, lærer.		06.06.2023	En pilotkommune kommune
	Inn på tunet-uka (uke 45 2022)	Pilotprosjektene digitale avslutningskonferanse	Prosjektgruppen		uke 45. 2022	Digitalt
	Felles nettside www.innpaatumetloftet.no	Felles nettside for Inn på tunet-løftet i samarbeid med Statsforvalteren i Oslo og Viken, Vestland, Møre og Romsdal.	Prosjektgruppen og de øvrige SF		Mai 2021	
	Felles logo for Inn på tunet-løftet	Felles logo for Inn på tunet-løftet ble utviklet sammen med SF Oslo og Viken til bruk på nettside, roll-up osv.	Prosjektgruppen og de øvrige SF		Mai 2021	

5 KOMMUNAL ORGANISERING OG FORANKRING AV INN PÅ TUNET

5.1 INNLEDNING

I dette kapittelet skal vi gå nærmere inn på hvordan administrasjonen i de fire pilotkommunene har organisert arbeidet, hvilken motivasjon de hadde for å delta og hvilke barrierer og læringspunkter som trer frem når Inn på tunet fremmes som et tilbud i kommunen. I pilotprosjektet skal de deltakende kommunene både få frem gårder som kan tilby Inn på tunet-tjenester, og prøve ut allmennpedagogiske opplegg i skolen. For å skape forutsigbarhet for tilbydere så vel som for skoler som skal bruke Inn på tunet til dette formålet, må piloten bidra til langsiktige strukturer. Piloten fordrer derfor at flere tjenesteområder i kommunene deltar og samarbeider, at Inn på tunet forankres i planarbeid, at det er politisk vilje til å satse på ordningen, og at arbeidet organiseres på en hensiktsmessig måte. Å få pilotprosjektet over i varig drift handler også om at Inn på tunet oppleves å ha en nytteverdi.

Siden Inn på tunet utgjør bare en liten del av tilleggsnæringene for gårdbrukere i Nordland, som vist i kapittel 2, er da også piloten innrettet både mot å utvikle *tilbud* og å påvirke *etterspørsel*. Det gjør kommunenes pilotoppgaver mer komplekse, men det gir dem også mulighet til å signalisere hva slags tilbud de trenger overfor potensielle tilbydere.

Piloten i Nordland skal dessuten utvikle allmennpedagogiske opplegg, slik at det bare er en brukergruppe, nemlig hele *skoleklasser*. I tillegg oppfordrer piloten til samarbeid på tvers av kommuneorganisasjonen, spesielt mellom landbruk og oppvekstsektoren. Det betyr at utfordringer identifisert av Lund og medforfattere (2015), med brukere med ulike behov og mangel på samordning kan møtes. Piloten i Nordland gir dessuten gårdbrukere mulighet til å få kompetanse og støtte, og er i tillegg innrettet mot å danne læringsnettverk blant deltakerne fra kommuneorganisasjonene spesielt, men også sammen med gårdbrukere. Vi skal diskutere hvordan pilotutviklingen i kommunene har forløpt i henhold til slike utfordringer.

Inn på tunet vekker både entusiasme og engasjement. Likevel finnes flere barrierer for at kommunene får utviklet tilbudet. I tillegg til å gå inn på hva slags motivasjon kommunene hadde for deltakelse, skal vi i kapittelet se på hvordan kunnskap om ordningen ble spredt, og hvordan Inn på tunet er knyttet til kommunenes strategiske målsettinger for lokalsamfunnsutviklingen gjennom planlegging og politisk forankring. Hvordan kommunene har organisert seg og koordinert arbeidet har videre betydning for utviklingen av piloten, som vi skal diskutere.

Vi skal nå kort presentere pilotkommunene før vi drøfter Inn på tunet fra et kommuneperspektiv, og konkluderer med noen læringspunkter fra pilotarbeidet i kommunene.

5.2 KORT OM KOMMUNENE

De fire pilotkommunene ligger i tre ulike regioner i Nordland, og varierer i befolkning og areal fra rundt 6000 til 11 000 innbyggere og et omfang på mellom 500 til 900 km² (rundt regnet). Andel

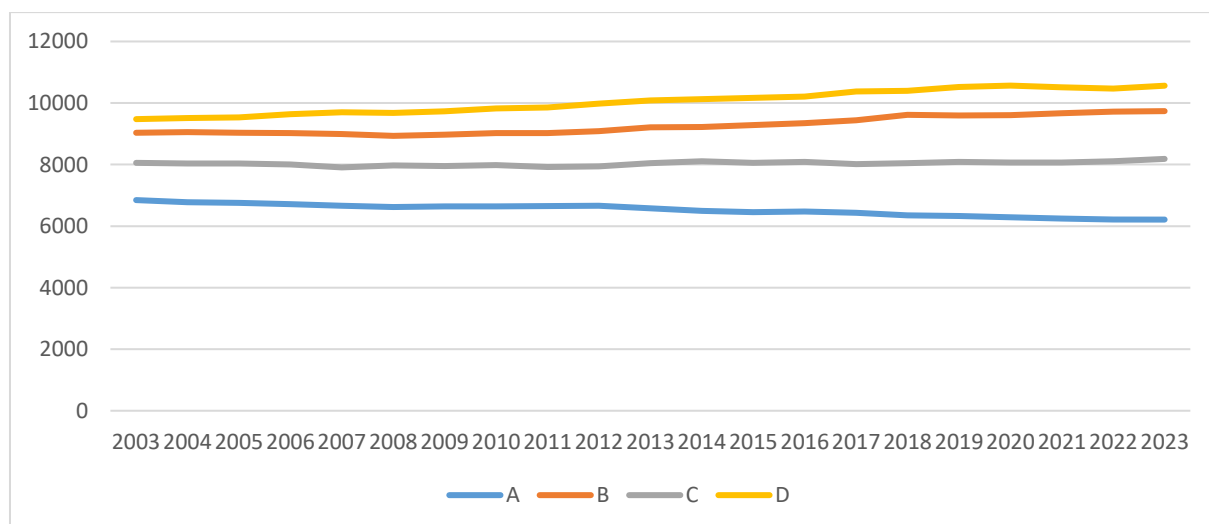
jordbruksareal varierer fra mellom 12 til 28 km². De fire Nordlandskommunene har både likhetstrekk og forskjeller av relevans for utvikling av Inn på tunet-tilbud. Alle har varierte lokalsamfunn med tettsteder og bygder. Andelen som bor i tettsteder i Norge (per 2022) er 82,67 prosent. De fire pilotkommunene er alle mer spredtbygde enn landssnittet, men med variasjoner i både befolkningskonsentrasjon, areal og andel jordbruksareal, som tabellen nedenfor viser.

Tabell 5 Befolkning, bosettingsstruktur og areal/jordbruksareal i pilotkommunene. Kilde: SSB statistikkbanken (inkludert tabell 11342) og NIBIO (2022).

Kommune	A	B	C	D
Antall innbyggere per 1. kvartal 2023 (avrundet)	6 200	9 800	8 200	10 600
Befolkningsendring 2022-23 (1.kvartal)	-5	-22	+59	+51
Andel innbyggere i tettsteder i prosent (2022)	57,7	77	70	67
Areal (km ²) (2022)	874	479	567	722
Andel jordbruksareal (km ²) per juli 2022 (NIBIO)	18,3	12,06	25,22	28,35
Antall sysselsatte i jordbruket (2019) (Kilde: kommuneprofilen)	107	26	50	83

Som tabell 5 viser, er det også stor variasjon i antall sysselsatte i jordbruket i kommunene (per 2019), der den minste og den største kommunen målt i folketall har flest sysselsatte i jordbruket. Den mest urbane av kommunene (kommune B) er da også kommunen med både minst areal totalt sett, samt desidert minst areal til jordbruksformål og andel sysselsatte.

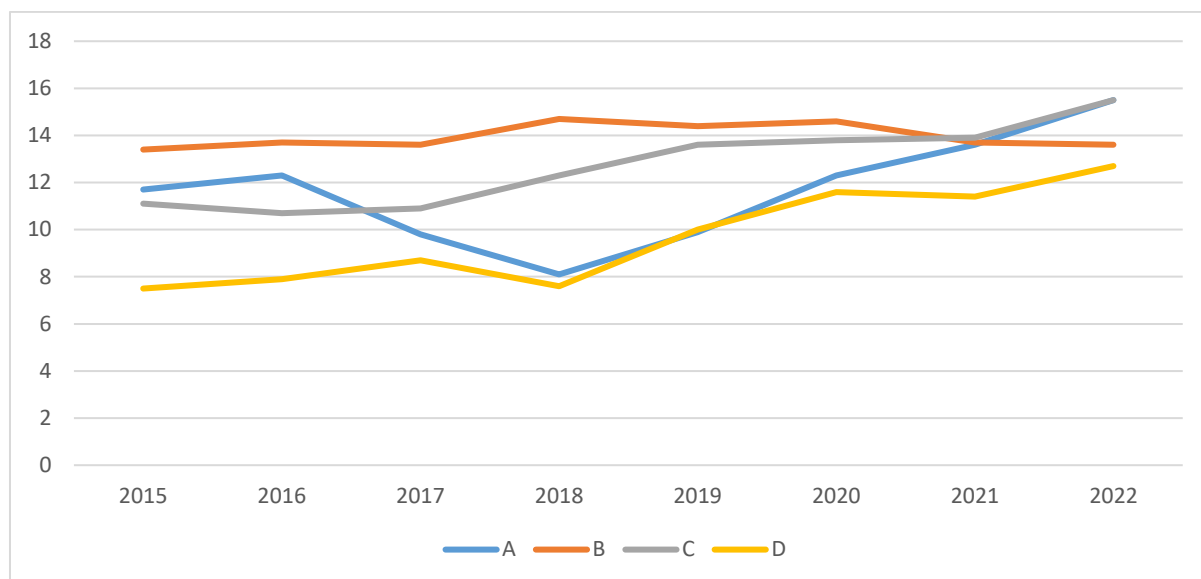
Tre av kommunene har hatt jevn og svak positiv befolkningsutvikling, mens kommune A har blitt 633 innbyggere færre i tjuårsperioden (figur 5).

Figur 5 Befolkningsutvikling i de fire pilotkommunene 2003-2023. Kilde SSB.

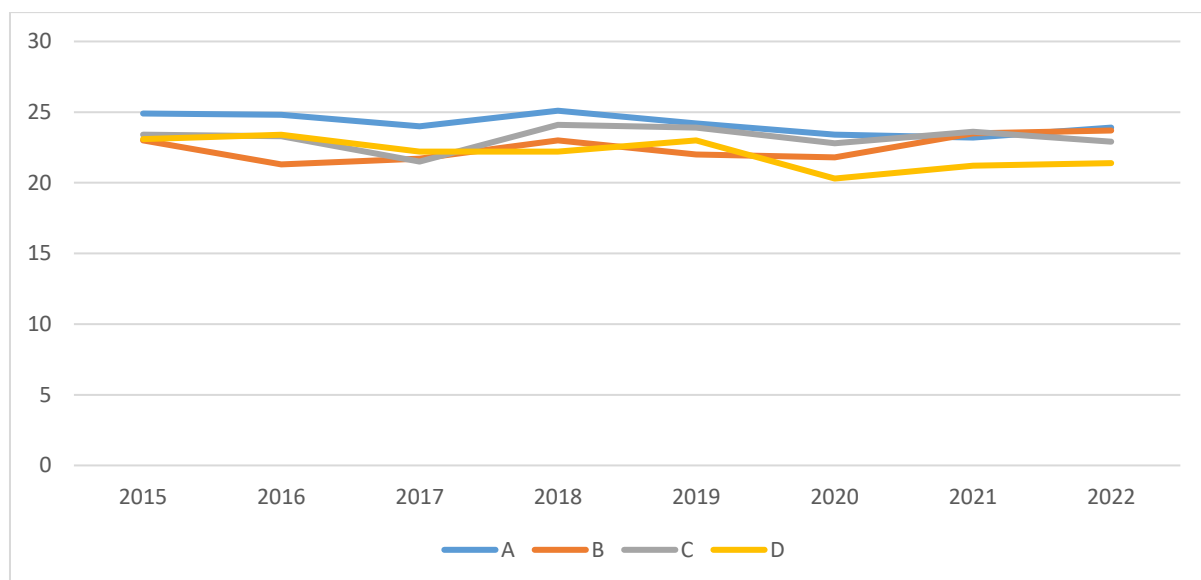
I alle fire kommuner har imidlertid andelen barn og unge (0-17 år) blitt redusert de siste ti årene (SSB). Blant kommunene er det samtidig en relativt stor økning i andel elever som mottar spesialundervisning

mellom 2015 og 2022, foruten i kommune B, der økningen er marginal og ligger jevnt på drøye 13 prosent. Til sammenligning har andelen økt fra 7,5 til 12,7 prosent i kommune D (figur 6).

Figur 6 Elever i kommunale og private grunnskoler som får spesialundervisning (prosent). Kilde: Tabell 12255, SSB).

Av kommunens samlede driftsutgifter utgjør andelen utgifter til grunnskolesektoren mellom 21 og 24 prosent (figur 7). Kun en av kommunene (B) har fått økte utgifter. De andre kommunene har reduserte utgifter til sektoren. I tillegg er det knappe positive driftsresultater (i 2022) for tre av kommunene, mens en kommune hadde et negativt resultat på minus fem prosent.

Figur 7 Netto driftsutgifter grunnskolesektor, i prosent av samlede netto driftsutgifter. Kilde: Tabell 12255, SSB).

Det er interessant fordi mange norske kommuner har knappe økonomiske ressurser og må gjøre stramme prioriteringer, i dag, men ikke minst i framtiden (NOU 2023:9). Ressurssituasjonen setter dermed en ramme for kommunens utviklingsarbeid, som også er reflektert i pilotarbeidet.

5.3 MOTIVASJON FOR Å DELTA I PILOTPROSJEKTET

I 2021 oppga pilotkommunene hva de ønsket å oppnå ved å delta i piloten. Kommunene hadde ulike behov og pekte på både aspekter ved utvikling av gårdstilbudet og behov i opplæringen: fra å få definert bruken av Inn på tunet i kommunen, finne gårder som kan gi et faglig godt tilbud, utvikle et universelt tiltak for alle elever på et skoletrinn, få alternative læringsarenaer, utvidede muligheter til å gi elevene praktisk undervisning, gi motivasjon til arbeidsoppgaver og mestringsfølelse, samt å forhindre frafall i skolen. Mens to kommuner så helhetlig på å utvikle gårder og tilbud, oppga de to siste kommunene behov i oppvekstsektoren alene som motivasjonsgrunn. En koordinator beretter om opprinnelsen:

Så var det i juni at vi ble presentert for Inn på tunet og fagfornyelsen. I forhold til hvordan vi kan tenke samarbeide på skole, utover å tenke enkeltelever, hvordan kan en gjøre det for å favne en hel elevgruppe. Så tenkte jeg det var veldig interessant, fordi vi hadde fått ny læreplan, som sier noe om praktisk undervisning og innhold, så jeg tenkte det kunne være fint å prøve ut noe, for jeg ser jo behovet for at man kanskje kan drive med læring på en annen arena enn skolen.

For denne pilotkommunenes motivasjon til å delta i pilotprosjektet og benytte Inn på tunet-ordningen som allmennpedagogisk tilbud, er bakgrunnen for denne rådgiveren informasjon om pilotprosjektet sett i lys av den nye læreplanen, der pilotprosjektet i Nordland rettet seg mot gården som alternativ læringsarena i tråd med fagfornyelsen.

I de tre andre pilotkommunene var motivasjonen for deltakelse i piloten at fagpersoner eller ledere hadde lært om positive erfaringer med ordningen, enten personlig eller gjennom fagnettverk. Forvaltningen i norske kommuner har mange pålagte oppgaver, og gjerne få ressurser. Lærende nettverk er derfor ofte verdsatt av fagpersoner som ønsker å dele erfaringer, lære om tiltak, eller få fersk kunnskap om sitt fagfelt, for eksempel innen folkehelsearbeidet (Gotaas mfl. 2022). Slike nettverk kan innebære spredning av tiltak, slik som Inn på tunet. Fylkeskommune og statsforvalter er gjerne tilretteleggere for nettverk, eller de tilbyr arenaer for erfaringsutveksling og kunnskapsdeling.

Erfaringsutveksling er en bakgrunn for at flere av kommunene meldte seg som piloter i Inn på tunet-prosjektet i Nordland. Muligheten for å benytte gården som læringsarena for allmennpedagogiske tilbud ble for en kommune interessant gjennom at oppvekstsjefen hadde hørt om tilbudet til 4H-gården i Bodø. I tillegg hadde pilotkommuner tilbydere til demensomsorg eller spesialpedagogikk, som hadde gjort dem kjent med tilbudet. Kontakt med andre kommuner som hadde tilbudet var også en relevant bakgrunn for en annen pilotkommune. To kommuner hadde dessuten hatt et uformelt gårdstilbud for skoleklasser, og så grunner til å formalisere tilbudet gjennom Inn på tunet, blant annet med tanke på Helse, miljø og sikkerhet (HMS).

Pilotering av Inn på tunet ser også ut til å være avhengig av engasjerte fagpersoner, som er motivert til å ta ansvar for et tiltak av denne typen. Piloten krever samarbeid mellom særlig landbruksrådgivere og oppvekstsektoren, siden tilbud og etterspørsel skal utvikles parallelt. Utvikling av motivasjon i organisasjonen har vist seg viktig, slik at initiativtakerne eller koordinatorene må mobilisere kolleger til å se betydningen av tiltaket for eget fagfelt.

Tiltak og prosjekt av denne typen kan stoppe opp dersom rådgivere ikke har interesse eller forståelse for tiltakets nytteverdi. I en pilotkommune lå forholdene til rette for god forankring og engasjement for å gjennomføre piloten, fordi motivasjonen var spredt i organisasjonen: Rektor som tok initiativ til at kommunen skulle søke om å bli med i pilotprosjektet, så nytten fordi egen skole hadde deltatt i et prosjekt med 'den naturlige skolesekken', som ga interessante bærekraftperspektiv og pedagogiske muligheter. I tillegg hadde oppvekstsjefen erfaringer med Inn på tunet fra tidligere arbeid i en annen kommune, mens landbruksrådgiver var kjent med betydningen av alternative arenaer for sosial mestring og læring:

[Jeg] tente på alt! Jeg har jobbet ti år i barnehage. Det var ikke en friluftsbarnehage men [den] var det i praksis, og da så vi jo hva slags positive effekter det har å ta ungene ut av den firkanten de er i, for læring, sosialt, det skaper nye relasjoner ungene imellom når en tar dem ut av den vante.

Tilsvarende erfaringer om alternative læringsarenaer viser seg dermed viktig for det personlige engasjementet som rektor og landbruksansvarlig tar med seg i pilotarbeidet. For en rådgiver innen oppvekst i en annen pilotkommune er en motiverende faktor å knytte utviklingen av bærekraftig lokalsamfunn til gården som læringsarena:

Nå er jo elevene på mange arenaer, de er på tur, i bassenget, de sitter på buss, men de trenger også en slik arena, for det er jo ikke tvil, tenker jeg, at før var vi jordbruks-, fiske-, fangst- og skogbrukskommuner. Men i dag så ser vi færre gårdsbruk, båter og de som driver gjør det stort, så arenaene barna bevegde seg på før, i sitt hverdagsliv, den arenaen er mye mer begrenset i dag. Så tenker jeg at barn trenger å vite det her med omsorg for dyr, hvor maten vår kommer fra, naturen rundt oss, det ligger så mye kompetanse i det, og den spesialkompetansen som Inn på tunet-gårdene har da. Jeg så nytten av en kombo av det for alle.

Denne rådgiveren legger som rektor referert over, vekt på bærekraftperspektivet, som ligger til grunn for den nye læreplanens fokus på utvikling av alternative læringsarenaer. Rådgiveren knytter dessuten dette til lokalsamfunnet og identitetsmessige aspekter ved naturbruk og landskap hvor inntrykket er at barn og unge benytter seg av dette i mindre grad i dag. På denne måten er gjenstående gårdsbruk en arena som kan knytte konkrete undervisningsopplegg til lokalsamfunnets historie, kultur og bærekraft i en potensiell innramming av læringsarenaen.

Deltakelse i Inn på tunet-piloten er altså i stor grad drevet av indre motivasjon fra fagpersoner og ledere basert på deres egne erfaringer. Flere av disse initiativtakerne eller koordinatorene finner at Inn på tunet kan tjene flere funksjoner, på flere nivåer: konkret læring blant elevene, læring om lokalsamfunnet og læring om bærekraftig utvikling.

Samtidig er mobilisering av bredere deler av forvaltningen og forankring i kommunens planverk avgjørende for at tiltak som krever ressurser og tverrsektorielt samarbeid, skal lykkes (Gotaas mfl. 2022).

5.4 ADMINISTRATIV OG POLITISK FORANKRING OG ORGANISERING

5.4.1 PLANSYSTEMETS ROLLE FOR TVERRSEKTORIELLE TILTAK

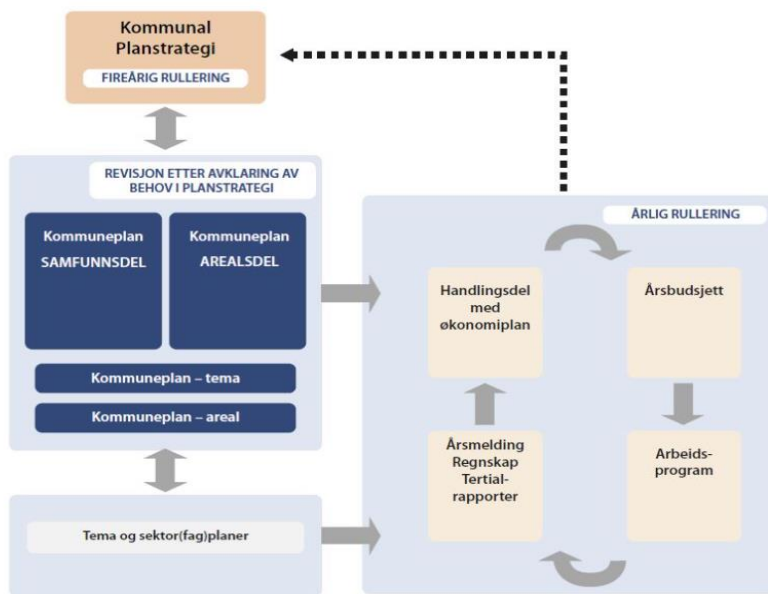
Norske kommuners oppgaver er representert gjennom fire roller: som tjenesteyter, som samfunnsutvikler, som myndighetsutøver og som demokratiarena. I utviklingen av Inn på tunet-piloten krysses særlig rollene som tjenesteyter (innen oppvekst) med rollen som samfunnsutvikler (innen landbruk).

Store deler av kommunenes utviklingsarbeid krever forankring i forvaltningen og i kommunestyret for at tiltak og prosjekter får varige resultat, for at de inngår i kommunens drift og ikke forblir prosjekter som oppløses når midlene tar slutt. Norske kommuner følger den internasjonale trenden med å styre gjennom prosjekter (Hodgson mfl. 2019). Dette betyr at samfunnsutviklingsoppgaver som kommunen har ansvar for å utføre, organiseres i prosjektform, og ikke som del av kommunens driftsoppgaver. Utfordringen med prosjektbasert styring er at det kan svekke langsiktig, strategisk planlegging og politisk styring. Det kan også innebære at innsatser ikke videreføres når prosjektet er ferdig, og at en ikke vet om tiltak som krever langsiktig utprøving og utvikling, har effekt.

I tillegg inneholder juridiske virkemidler slik som Plan- og bygningsloven (PBL), føringer hvor det forventes at kommunene samordner sin innsats og sine virkemidler og arbeider systematisk og helhetlig med samfunnsutvikling (Ringholm og Hofstad 2018). Plan- og bygningsloven legger dessuten opp til at politikere skal styre strategisk etter plan. Den er en prosesslov, som betyr at den tilrettelegger for samordning av ulike interessenters mål og behov i en planleggingsprosess.

For at Inn på tunet skal bli en langsiktig strategisk ordning som inngår i kommunenes ordinære drift, og dermed skaper forutsigbarhet for tilbydere av Inn på tunet-tjenester og for skolene som skal planlegge undervisningen, er det derfor relevant å se på hvordan plansystemet (figur 8) fungerer og hvordan pilotkommunene har forankret Inn på tunet som alternativ læringsarena.

Kommuneplanens samfunnsdel og arealdel skal i henhold til plan- og bygningsloven rulleres minst hvert fjerde år, hvor den strategiske og langsiktige retningen for samfunnsutviklingen legges. Kommunedelplaner er som kommuneplanen juridisk bindende, og kan være både tematiske og geografiske, for eksempel en plan for oppvekst, slik flere av pilotkommunene har. I disse planene fastsettes mål og strategier, som følges opp gjennom tiltak i en handlingsdel, og i handlings- og økonomiplanen, som rulleres hvert år. På denne måten er det et målhierarki der overordnede mål og visjoner for utviklingen av kommunesamfunnet skal reflekteres i lavere trinns planer og i tiltak, og motsatt, at tiltak skal forankres i kommuneplanens føringer (mål og strategier).

(Kilde: Veileder T-1494 Kommunal planstrategi)

Figur 8. Plansystemet: det fireårige planhjulet og det ettårige planhjulet.

Vi har undersøkt hvordan planverket i pilotkommunene forankrer Inn på tunet, sett fra både et næringsperspektiv og et oppvekstperspektiv. Alle pilotkommunene har vedtatt kommuneplanens samfunnsdel etter 2020.

De fire kommuneplanene har overordnede mål som tydelig forankrer Inn på tunet-ordningen i kommunens innsatser. Kommunene ytrer i kommuneplanene på hvert sitt vis mål om å samarbeide med lokalsamfunn og næringsliv om utviklingen, noe som legger grunnlag for samskaping. En kommune peker dessuten eksplisitt på et mål om å styrke tverrsektorielt samarbeid. Både samskaping og samarbeid på tvers av kommuneorganisasjonen er viktige forutsetninger for Inn på tunet-piloten. I tillegg har de fire kommunene til felles et tydelig mål om å styrke oppvekstvilkår, slik som gjennom et trygt, godt og inkluderende læringsmiljø, og det å tilrettelegge for mestring for alle elever. Kommunene har videre mål om å være en tilrettelegger og skape gode rammevilkår for næringslivet. Bolyst i bygdene blir også særlig fremmet eksplisitt i en kommune, der landbruket naturlig er en næring som opprettholder bygdesamfunn. Noen av kommunene har også kommunedelplaner for oppvekst, med mål og strategier som forankrer tiltak slik som Inn på tunet.

Samtidig er gjerne kommuneplaner og kommunedelplaner overordnet og først virksomme når de følges opp i handlings- og økonomiplan med tiltak og budsjett. Mens en kommunes landbruksplan nevner Inn på tunet eksplisitt, da den ble vedtatt etter at pilotprosjektet var i gang, ble den ikke fulgt opp med tiltak i kommunens økonomi- og handlingsplan. En annen kommune nevner Inn på tunet i næringsplanen, som et tiltak for omstilling i jordbruket. Kun en blant de fire kommunene har lagt inn tiltak og budsjett for Inn på tunet-aktivitet i økonomi- og handlingsplan for 2023-26, som dreier seg om avsetning av midler til å dekke transportutgifter for skoleklasser som skal besøke gården.

Mange norske kommuner har utfordringer med å bruke plansystemet etter hensikten, ved at mål og strategier vedtatt av kommunestyret gjennom juridisk forpliktende kommuneplaner får virkning i de årlig rullerte økonomi- og handlingsplanene (Asplan Viak 2018), der tiltak finansieres og settes ut i livet.

Forankring i handlingsplaner mangler for flere av kommunene i pilotperioden. Samtidig finner kommunene midler til å finansiere skoletilbud i andre deler av budsjettet (se kapittel 8).

Målet med pilotprosjektet er å tilrettelegge for langvarige strukturer av tilbud og etterspørsel av Inn på tunet. Å inkorporere ordningen eksplisitt i kommunens planverk kan være viktig for at den blir en del av kommunens virksomhet. Kommuneplaner og økonomi- og handlingsplaner behandles dessuten politisk, som kan være viktig for å sikre ordningen forutsigbar finansiering over tid. Kommunene har dessuten arbeidet for politisk forankring i pilotprosjektene, og alle kommunene har orientert om Inn på tunet i formannskap eller kommunestyre. Utfordringen har for koordinatorene vært at orienteringen har vært utsatt, og at de opplever at effekten på politisk forankring ville vært større om politikerne deltok på ekskursjon til en Inn på tunet-gård for selv å få erfare tiltaket.

Det er på denne bakgrunn ulik forankring i plansystemet blant kommunene, selv om alle pilotkommunene forankrer Inn på tunet i kommuneplanens samfunnsdel. Det største spørsmålet for videre utvikling av ordningen handler om nødvendigheten av forankring i handlings- og økonomiplan, som kan synliggjøre et langsiktig tilbud overfor kommunestyret og dermed for spørsmål om budsjett.

5.5 ORGANISERING AV PILOTARBEIDET I KOMMUNENE

Kommunenes pilotprosesser har vært ganske ulike, og har medført varierende fokus på og utvikling av tilbud. To av kommunene hadde eksisterende Inn på tunet-gårder, som kommunene benyttet seg av til demensomsorg og spesialpedagogiske tilbud. To pilotkommuner har vurdert betydningen av å bruke Inn på tunet på tvers av flere tjenester, og satset dermed ikke unikt på allmennpedagogiske opplegg i pilotprosessen.

Kommune A hadde flere Inn på tunet-gårder som ble benyttet til enkeltelever og til demensomsorg. Kommunen fikk imidlertid skifte i både kommunalsjef for oppvekst og rådgiver med ansvar for landbruk høsten 2021, noe som forsinket oppstarten av pilotarbeidet. For kommunalleder var det viktig å få landbruksansvarlige på plass i stillingen før arbeidet startet fullstendig opp igjen. Det ga energi å få en drivkraft på landbruk, som lederen formulerte det i et digitalt prosjektmøte.

Kommunedirektøren foreslo imidlertid midler avsatt til Inn på tunet i budsjettplanen, men dette ble nedstemt i kommunestyret, som ønsket at det ble arbeidet med organisering av pilotarbeidet og at ny leder for oppvekstsektoren var tiltrådt før det ble avsatt midler (intervju med koordinator).

Den nye landbruksansvarlige fikk koordinatorrollen som del av stillingen sin, og mente «det er viktig å få med seg administrasjon så de ser det samme lyset som vi har sett». Koordinatoren inviterte derfor til et tverrfaglig møte i administrasjonen for å synliggjøre muligheter, bruksområder og mulige effekter. Statsforvalter var invitert til å dele kunnskap om Inn på tunet. Dette møtet bidro, ifølge koordinatoren, til en forståelse i administrasjonen og til en støtte der for at kommunen skulle arbeide med utvikling av Inn på tunet.

Den nye kommunallederen for oppvekst hadde erfart Inn på tunet i en annen kommune hvor lederen hadde arbeidet, og har involvert seg i pilotarbeidet. Denne lederen ønsket tilbud til 3. og 6. klasse, men kommunen sonderte likevel mulighetene for å styrke Inn på tunet-tilbudet ved å bruke det til

demensomsorg, til ungdom som har tiltak og som står i fare for å stå utenfor utdanning og yrkesliv. Denne kommunen fikk Inn på tunet lagt inn som satsingsområde i landbruksplanen som ble vedtatt i september 2022. Etter inspirasjon fra Kongsberg, etablerte kommunen våren 2022 et arbeidslag bestående av landbruksrådgiver (koordinator) samt rådgiver fra henholdsvis oppvekst, helse, barnevern og tildelingsenheten. Planen var å bidra i arbeidslaget frem til budsjettbehandlingen til høsten, men det ble ikke fremlagt forslag om tiltak og budsjett til Inn på tunet i kommunedirektørens forslag. Våren 2023 ble en lærer som deltok på studieturen til Kongsberg, tildelt rollen som koordinator, som da altså gikk fra landbruk til oppvekst. Kommunen har ikke utviklet allmennpedagogiske tilbud.

Kommune B hadde to Inn på tunet-gårder ved pilotoppstart, der den ene hadde pauset tilbudet grunnet etterutdanning. En rådgiver i oppvekstsektoren har hatt koordinatrollen siden oppstart, og kommunalsjef for oppvekst deltar i pilotarbeidet. Landbruksrådgiver har vært koplet på piloten siden oppstart, men har flere store ansvarsområder som sterkt begrenser tidsressursene.

Kommunen testet et undervisningsopplegg for 1. og 2. trinn ved en skole i 2021/2022, med eksterne midler. Tilbudet ble utvidet for skoleåret 2022/2023 og forlenget ut skoleåret 2023/2024 (se kapittel 7). I tillegg vurderer en gård i et annet geografisk område av kommunen å bli Inn på tunet-gård i 2023. Det sonderes om den lokale skolen kan benytte tilbudet.

Kommunens økonomiske situasjon har gjort det nødvendig å arbeide med spørsmål om finansiering av transport for utvidelsen av tilbudet til alle de kommunale barneskolene. Det ble avsatt midler til transport i budsjettet for alle år mellom 2023-2026.

I *kommune C* har også koordinatorstillingen vært skiftet på grunn av knappe ressurser i kommuneorganisasjonen. Landbruksrådgiver, som også hadde arbeidet i barnevernstjenesten og i flyktingetjenesten i kommunen, tok initiativ til at kommunen skulle delta i piloten, men hadde ikke kapasitet til å koordinere arbeidet. Kommunalsjef for oppvekst har som i de andre kommunene, vært engasjert i å få på plass tilbud, og denne var innstilt på at det burde være et allmennpedagogisk tilbud, inspirert av 4H-gården i Bodø. I tillegg hadde kommunen tidligere uformelt gjennomført undervisningsopplegg på gårdsbruk, mens de gjennom piloten ønsket en formalisert ordning. I 2022 tilsatte kommunen en selvstendig næringsdrivende i en 20 prosent koordinatorstilling. Denne fikk kontor plass i kommunehuset for å ha nær kontakt med de relevante fagpersonene og lederne i kommunen.

Kommunen har to Inn på tunet-gårder som ble godkjent i 2022. Den ene gården tilbød spesialpedagogisk opplegg innen grønn omsorg før dette. I pilotprosessen stilte denne tilbydereren praktiske og økonomiske betingelser som ikke lot seg oppfylle av kommunen. Kommunen opplevde å forsinkes i pilotarbeidet fordi «vi skulle prøve å få det eksisterende tilbudet vi hadde til å passe inn i piloten, så det var det som egentlig var hele fellen vår», ifølge kommunalsjef for oppvekst.

Samme høst som de to gårdene ble godkjent, ble kommunens første kommunedelplan for oppvekst vedtatt, hvor det presiseres et behov for mer praksisrettet opplæring og opplæring gitt via en alternativ arena til klasserommet. Dette ble lagt inn i oppvekstplanen med tanke på utvikling av Inn på tunet-ordningen. Allmennpedagogisk tilbud er ønsket ved samtlige barneskoler i kommunen.

I *kommune D* var det initiativtaker, rektor for en barneskole, som formelt har vært koordinator. Rådgiver for landbruk har imidlertid hatt det reelle ansvaret for utvikling av pilotprosjektet. Kommunalleder for oppvekst kjente tilbudet fra arbeid i en annen kommune, men har vært mindre involvert i pilotarbeidet. Våren 2022 ble det etablert et arbeidslag bestående av to ansatte innen demensomsorg, en rektor, kommunalleder for oppvekst, næringskonsulent og landbruksrådgiver. Kommunen arbeidet lenge med å inspirere gårdbrukere til å utvikle tilbud, og en av de mest aktuelle tilbyderne var en ansatt i kommunen, som våren 2023 fikk gården godkjent. Denne gårdbrukeren har dessuten tatt over rollen som koordinator i pilotarbeidet (i 2023). Kommunen har ikke inkludert Inn på tunet i overordnede planer eller økonomi- og handlingsplan.

Vi ser at kommunene har hatt ulike utviklingsbaner når det gjelder organisering av opplegg for Inn på tunet i kommunene. Kun kommune B har hatt stabilitet i hvem som har vært involvert og hatt roller i arbeidet. Det er også denne kommunen som hadde en tilbyder som var forberedt på å utvikle tilbud i tidlig fase av piloten, og som har kommet lengst i pilotarbeidet. Vi vet derimot ikke hvor viktig stabiliteten i administrasjonen er for dette resultatet. Det vi kan si er at forholdene samlet sett har ligget til rette for at pilotarbeidet ble utviklet mer effektivt enn i de andre kommunene.

5.6 KOORDINERING

Alle kommunene har satt av en prosentandel av en stilling til koordinatorfunksjonen. Piloten tillot at midler ble brukt til dette formålet. I alle kommunene er det kommunalleder for oppvekst som er hovedansvarlig for pilotprosjektet.

I tre av de fire pilotkommunene har ressursituasjonen og pragmatiske omstendigheter, slik som sykdom, ført til at koordinatorstillingen har sirkulert mellom ansatte. En kommune har delt ansvaret mellom landbruksrådgiver og rektor, selv om landbruksrådgiver hele veien har hatt den praktiske koordinatorrollen. En annen kommune har sirkulert ansvaret frem til en selvstendig næringsdrivende fikk koordinatorstillingen i 20 prosent. En siste kommune har vekslet på å legge koordinatorstillingen i landbruk- og oppvekstsektoren.

Alle pilotkommunene beretter om at en dedikert prosentandel av en stilling til koordinator har stor betydning for at kommunens arbeid med forankring og samarbeid på tvers av sektorer ivaretas. Som en koordinator sier det, kan rollen beskrives som en lobbyist, der det er viktig å forstå hvor beslutningene tas og hvem en må engasjere for å få resultat. I dette ligger en evne til å mobilisere, og å bedrive strategisk arbeid med involvering.

Ressursituasjonen i pilotkommunene innebærer at rådgivere og ledere har store og/eller brede ansvarsområder, som betyr at utviklingsarbeid er krevende å gjennomføre i arbeidshverdagen. Dette betyr at en dedikert prosentdel til koordinatorrollen frigjør tid og legitimerer arbeidet med å samordne ressurser på tvers av både kommuneorganisasjonen og mot gårdbrukere.

Statsforvalter i Nordland arrangerte en studietur til Kongsberg, Viken og Oslo for kunnskapsoverføring og erfaringsutveksling. Studieturen ble i tillegg en arena der ulike fagpersoner, ledere og politikere fra samme kommune fikk en felles forståelse for mulighetene som Inn på tunet gir for både gårdbrukere

og grunnskoleopplæringen. Inntrykket er at denne arenaen støttet koordinatorenes kunnskapsmobilisering om ordningen i kommunene.

Bakgrunnen for studieturen var at Kongsberg kommune deltok med et innlegg om sitt arbeid med Inn på tunet på et statusmøte for pilotkommunene i Nordland i 2021, som ga grunnlag for studieturen 4.-6. april 2022. Pilotkommunene hadde fremmet ønske om studiereisen og deltok i å utvikle programmet. Studieturen hadde 29 deltakere fra Statsforvalter og pilotkommunenes ansatte innenfor landbruk, oppvekst, helse og omsorg og barnevern, samt rektorer, politikere og gårdbrukere. Kommunene hadde fått tilbud om å være opptil sju deltakere, og opplegget ble finansiert direkte av pilotprosjektet (Statsforvalteren i Nordland 2022a). Studieturen innebar besøk på til sammen fire Inn på tunet-gårder i Nittedal, Oslo, Sande og Lier, som hadde tilbud innen demensomsorg og både allmenn- og spesialpedagogiske tilbud.

Studieturen innebar også et dagsprogram i Kongsberg kommune. Statsforvalter i hhv. Nordland og Oslo og Viken, som begge har Inn på tunet pilotprosjekt, samlet deltakere fra fylkene i Kongsberg for å lære av kommunens Inn på tunet-arbeid, dele erfaringer fra pilotkommunene i fylkene, og bygge nettverk (Statsforvalteren i Nordland 2022a, s.4).

I evalueringen av studieturen oppga 19 respondenter at de var fornøyde med opplegget og mente at studieturen hadde styrket motivasjonen for å utvikle tilbudet i egen kommune. I spørsmål om hvilke faktorer som styrker mulighetene, oppga respondentene politisk vilje og forankring, økonomi, eksistensen av tilbydere og at kommunen må inngå avtaler med Inn på tunet-gårder. I tillegg vektla de forutsigbarhet i avtaler, bistand i oppstartsprosessen og en kost-nytteanalyse av ordningen sett i sammenheng med andre kommunale dagtilbud til personer med demens (Statsforvalteren i Nordland 2022a, s.17). Respondentene meldte at de deltok på studieturen for å få mer kunnskap om Inn på tunet og om praktisk organisering av samarbeid mellom tilbyder og kjøper.

Kongsberg kommune presenterte hvordan de hadde organisert Inn på tunet-ordningen som et av flere arbeidslag. Arbeidslag ble opprettet av Kongsberg kommunes rådmann i 2010 for å drifte arbeidet med Inn på tunet. Laget har beslutningsmyndighet og er politisk forankret. Mandatet er å utvikle ulike tiltak for alle aldersgrupper, der grønn sektor kan brukes som arena for økt egenmestring og livskvalitet.¹⁷ I Kongsberg består arbeidslaget av koordinator for hhv. oppvekst, avlastning og demensomsorg, landbrukssjef, avdelingsleder for NAV, samt kommunalsjef for oppvekst. Arbeidslaget har en formalisert møteform med et tydelig årshjul og med møter hver/annenhver måned. Aktiviteten i laget inkluderer årlig evaluering og gårdsbesøk. Kommunen har flere tverrfaglige arbeidslag, som møttes fast annenhver måned. I tillegg besøkte arbeidslaget for Inn på tunet tilbud annet hvert år, der dokumentasjon og evaluering var del av undersøkelsen av blant annet trivsel og aktiviteter. Kommunens innkjøpsansvarlige var også involvert. Erfaringene fra Kongsberg kommune var at arbeidslaget ga kontinuitet i arbeidet og en forpliktende organisering som styrket et systematisk og tverrgående arbeid.

To av pilotkommunene i Nordland har brukt arbeidslagsmodellen til Kongsberg kommune. For disse har det imidlertid vært utfordrende å samle rådgiverne i laget regelmessig. For den ene kommunens

¹⁷ Kilde: Kongsberg kommunes presentasjon på studietur 4. april 2022.

koordinator er det imidlertid et nødvendig grep for å gjøre arbeidet robust, forankret i kommunens drift, og mer uavhengig av ildsjeler:

Arbeidslaget - Jo bredere du er ute, jo lettere å videreføre og gå videre med det. En ting at du fatter vedtak, men (...) det er en viss jobb å gjøre. Å etablere det internt, og på tvers av de politiske partiene.

Som koordinatoren sier, krever arbeidet med å utvikle og forankre opplegget i kommunen at det jobbes tverrfaglig internt så vel som mot politikere, og at det er en krevende prosess. Arbeidslag anses derfor som en organisasjonsform som fordeler ansvar for både gjennomføring og det å skape politisk eierskap i kommunestyret.

En landbruksansvarlig i en annen kommune er klar over faren for at engasjementet blir for personavhengig, og beskriver at det i oppstarten hadde vært uformelle samtaler med kolleger om Inn på tunet. «Det interessante er at du går og planter frø», som informanten sier, og beretter at «det tok veldig mye tid, men etter hvert datt det litt oppmerksomhet. Jeg brukte hver anledning på NAV, hos lege, til å snakke om Inn på tunet. Og nå ser det ut som fler og fler melder sin interesse». Rådgiveren mener at stikkord som utenforskap og ensomhet gjør at flere ser nytten av alternative tilbud, slik som Inn på tunet. Disse store samfunnsutfordringene er vanskelige områder for kommunen å finne tiltak for, og det er derfor etterspørsel av forebyggende tiltak.

Som diskusjonen i dette avsnittet viser, er kommuneorganisasjonene avhengige av en koordinatorrolle. Det praktiske arbeidet med å samordne, forankre og utvikle opplegg på tvers av organisasjonen, slik som mellom landbruk og oppvekstsektoren, er tidkrevende. I tillegg er koordinatorens rolle å være bindeledd mellom kommune og gårdbrukere i samskapingen som skal foregå i utviklingen av tilbud. Til sist vil koordinatoren også arbeide for politisk forankring. En dedikert ressurs til koordinering av arbeidet er derfor hensiktsmessig for kommunene, samtidig som arenaer slik som studietur og seminarer, er viktige bidrag for kunnskapsmobilisering.

5.7 KOMMUNENES BARRIERER I PILOTUTVIKLINGEN

5.7.1 PILOTENS SAMTIDIGE UTVIKLING OG BRUK AV INN PÅ TUNET

Kommunene i piloten har hatt utfordringer med å bidra til å utvikle Inn på tunet, altså å rekruttere gårdsbruk, ved siden av å utvikle et tilbud i opplæringen. Dette ble for flere kommuner et Catch 22/ høna og egget problematikk, som en rektor forteller:

Den ene venter på den andre, og det har vi merket veldig godt. Jeg tror det er det jeg har brukt mest tid på i dette prosjektet. forklare at en må satse litt, og at det er et stort behov for alternative læringsarenaer.

I løpet av piloten har tre av kommunene arbeidet med forankring, mens kommunen som fikk brukt Inn på tunet til et allmennpedagogisk tilbud i tidlig fase av pilotperioden, hadde, som nevnt, forankringspunkter i kommunens planverk. Denne kommunen hadde en tilbyder som var klar til å lage et opplegg for skoleklasser i samme bygd, og dette var en vesentlig grunn til at piloteringen kom raskt i gang. I en kommune har man imidlertid ikke fått frem skoletilbud, selv om kommunen hadde flere

Inn på tunet-gårder. Det har derfor ikke vært avgjørende at det fantes lokale tilbydere for utviklingen av opplegg i piloten.

For tre av pilotkommunene var det utfordrende å få Inn på tunet-tilbydere som kunne innfri kommunens behov, eller som var interessert i å satse på denne tjenesten. En koordinator peker på at bondens og kommunens samfunnsoppdrag møtes i Inn på tunet-ordningen, men at det ikke er et oppdrag alle har egenskapene eller preferansene for å utvikle:

De [gårdbrukerne] har et samfunnsoppdrag med å levere god og trygg mat, rett til forhandlinger med staten, avtale fra 1950-tallet. Et samfunnsoppdrag som skal løses sammen med kommunen. Kommunens oppdrag er å gi gode tjenester. Så jeg ser det som en del av en sammenheng som det er viktig å fremheve. Dette er ei gruppe på nærings sida som har et særskilt ansvar, [de har] 40 prosent inntekt fra staten. (...). Men så er utfordringen at det er mange typer bønder. Noen er mekanikerbonden, noen er husdyrbonden, noen er økonomibonden, noen er organisasjonsbonden, og noen liker å holde på med mennesker, og har ressurser til det. Men det gir også muligheter, for det ligger ikke til alle å holde på med Inn på tunet. Du må trives med det, forstå det, ha lyst til å jobbe med mennesker. Og da kan du få en ting som virker.

Lund og medforfattere (2015) argumenterer for at tilbydere ikke bare har mål om økonomisk inntjening, men også mål om sosial nytte. Koordinatoren i pilotkommunen indikerer at det er denne type gårdbrukere man må finne. Dette betyr at Inn på tunet-tilbyderne er samfunnsutviklere, som bidrar til å nå flere mål for bærekraftig utvikling.

I tillegg til å finne de rette gårdbrukere å rette innsatsen mot, har pilotkommuner også diskutert ansvarsforholdet mellom gårdbrukere og oppvekstsektoren, slik denne kommunalsjefen for oppvekst forteller:

Vi kan ikke ha de forventningene som jeg, fordi jeg var litt opptatt av at ja, men det er jo gårdbrukeren som kan fortelle oss hva de kan og ikke kan tilby. (...) Det er jo vi som er nødt til å ta det ansvaret, og så må vi si at dette har vi behov for. Er det noen av dere som kan hjelpe oss med dette? Og så kan vi jo ha et samarbeid med flere Inn på tunet-gårder. Det er jo ikke sånn at det må bare være én gård vi samarbeider med, og det har jeg brukt lang tid på å forstå og.

Når kommunen trenger tilbydere til allmennpedagogikk som hverken oppvekstsektoren eller tilbyderne har erfaring med, vil det som denne kommunalsjefen sier, kunne være usikkerhet rundt hvordan opplegget skal utvikles. Derfor kan pilotprosjektet sies å kreve samskaping mellom kommuneorganisasjon og gårdbrukere, der de kan definere og utvikle tilbud i samarbeid. Når kommunen ikke hadde nok innsikt eller erfaring til å veilede gårdbrukere godt nok om hva det innebærer å være Inn på tunet-gård, forteller kommunalsjefen at det også medførte usikkerhet for en gårdbruker, som trodde at halve gården måtte ombygges for å bli tilbyder.

5.7.2 POLITISK BEHANDLING OG EIERSKAP

Alle pilotkommunene har orientert om Inn på tunet i formannskap eller kommunestyre, og opplevd positive holdninger til ordningen. En kommune har både hatt Statsforvalter med på orienteringssak og ordfører med på ekskursjon til Inn på tunet-tilbyder. En annen kommune fikk behandlet Inn på tunet som del av den nye landbruksplanen, selv om Inn på tunet ikke lå som tiltak i handlingsdelen. I kommunalt folkehelsearbeid opplever koordinatorene å få godt utbytte av å invitere inn eksterne fagpersoner og forskere til møter for å formidle betydningen av strategier og tiltak. Det gir faglig forsterking av argumenter overfor formannskap og kommunestyre (Gotaas mfl. 2022). Parallellen er her at eksterne bidrag til å kommunisere nytten av Inn på tunet-tilbudet har vært sett som gunstig for å spre kunnskap.

Inn på tunet fremstår samtidig som en ordning som politikere ikke kan være negative til, men der det skaper bekymring hvis det trengs å bevilges midler til tiltak. Samtlige kommuner hadde negative driftsresultat i 2021. Denne aktsomheten illustreres av opplevelsen til en kommunalleder for oppvekst etter orientering i formannskapet:

Vi har jo nettopp vært og informert i formannskapssalen. Jeg kunne tenkt meg et enda større engasjement rundt det, men de er alltid, tror jeg, litt redd for å prate om ting der de tror at de er nødt til å bevilge masse penger til det. Men det er klart, det prøver vi å forklare at vi tar av den rammen vi har satt, dette må vi prioritere om vi må legge det i budsjett og i styringsdokumentene våre, så vi skal ikke ha en sekkepost som heter 'Inn på tunet'.

Kommunenes økonomiske barrierer, slik som det beskrives av kommunalleder for oppvekst over, innebærer at den samtidigheten som pilotkommunene opplever med både å rekruttere Inn på tunet-gårder og å utvikle tilbud, gjør arbeidet med å få etablert ordningen ekstra utfordrende. En rektor i en annen kommune, der det har vært vanskelig å rekruttere gårder, ga uttrykk for at kunnskapsformidling til politikere om potensialet til Inn på tunet i tidlig fase, ville vært viktig for å bidra til en økonomisk forpliktelse til ordningen:

Det å få følelsene til politikerne aktivert, at de skjønner hva dette kan bety. Det er nok enklere å gjøre det slik enn å komme med et regnskap om hvor dyrt det koster oss om et menneske faller ut av samfunnet. Det vet egentlig de fleste politikerne, at det koster oss kjempemasse. Men å få troa på at dette kan være noe er nok ... Og det har jeg diskutert med [kommunalsjef for oppvekst]. Og [kommunalsjef] sier at det å få en forpliktelse av politikere, at det blir tilsidelagt midler i budsjett til å drive Inn på tunet, det ville ha gitt de gårdbrukerne en tro på at dette er liv laga.

Samtidig mente en koordinator i en annen kommune, som heller ikke hadde avsatt midler i budsjettet, at ordningens potensial måtte formidles i første rekke, fordi budsjettspørsmål i tidlig fase kan forhindre mulighetene for utvikling: «(...) jeg vil ikke at vi skal se på dette som en budsjettdiskusjon, men at de ser på hva de skal løse av utfordringer. Det øyeblikket du snakker om budsjettpost går klaffen ned». Å formidle verdien av Inn på tunet for samfunnsutviklingen, fra verdiskaping til å beholde folk på gårdene og kompetansen, jordvern og bolyst, var i koordinatorens syn viktig for å skape forankring av tilbudet, der kostnadsspørsmål ville forhindre politisk engasjement i forankringsfasen.

Landbruksansvarlige i samme kommune sier at «det ikke koster mer å ha Inn på tunet som alternativ læringsarena enn å ha dem på skolen med ekstra hjelp». Kommunalsjef for oppvekst i den samme kommunen ga også uttrykk for at det ikke er behov for å avsette budsjett i handlingsplanen fordi kostnadene kan bæres av oppvekstsektorens rammefinansiering. Denne kommunen har ventet på å få på plass et Inn på tunet-tilbud, og har derfor ikke brukt midler på et opplegg i løpet av piloten.

Landbrukssektoren og oppvekstsektoren sitter på forskjellige erfaringer med plan- og utviklingsarbeid, og har komplementær kompetanse som kreves for å tilrettelegge for samskaping mellom skolesektoren og gårdsbruk. For en landbruksansvarlig var det i starten av piloten vanskelig å forstå hvordan Inn på tunet-ordningen skulle utvikles og hva som skulle være dennes rolle i prosjektet. I dennes sammenheng er engasjementet og forankringen stor i oppvekstsektoren, mens det har vært lite tid til tverrfaglig samarbeid fra oppstarten av, med mindre tydelige arbeidsoppgaver for den landbruksansvarlige. Denne kommunen har likevel hatt utvikling i tilbud av Inn på tunet -gårder i løpet av piloten. Det har dermed ikke vært avhengig av at den landbruksansvarlige deltok i arbeidet.

Denne kommunen hadde andre betingelser på plass for at pilotarbeidet hadde en god utvikling, med et etablert allmennpedagogiske tilbud og en ny gård under godkjenning. Utviklingsarbeid er krevende og fordrer mobilisering av både kunnskap og aktører for å få gjennomslag. I kommunen nevnt over, var det stabile fagressurser, engasjement i ledelsen i oppvekstsektoren og en tilbyder som var rede til å utvikle tilbudet. I dette tilfellet var ikke tverrfaglig samarbeid avgjørende for å lykkes.

Initiativtakere fra oppvekstsektoren som deltar i piloten, har sett potensialet i Inn på tunet-gården som mer enn en læringsarena. Den er fremstilt som en mestringsarena, som også kan styrke sosiale relasjoner og ferdigheter, ifølge en rektor: «det skaper nye arenaer for vennskap. Ikke bare kunnskap, men en vennskapsarena, det blir annerledes når en er med dyr. Man får vist fram nye sider ved seg selv».

Denne rektoren har arbeidet for at gårdbrukere i bygda skolen ligger i, kunne utvikle samarbeid om tilbud, for å styrke lokalsamfunnet på en helhetlig måte. Samtidig er det et vanskelig steg å ta for de lokale gårdbrukerne, som det ble vanskelig å rekruttere:

Men de gårdsbrukene vi har her er allerede fylt opp med alt for mange timer for å beholde driften. Og så ser man ikke nytten i å ha flere bein å stå på. Eller det blir feil. De ser nytten, men ikke kapasitet til å få det til.

Kommunen har hatt vanskeligheter med å rekruttere gårdbrukere i pilotarbeidet, spesielt siden det var ønskelig fra denne rektoren, som tok initiativet til pilotdeltakelse, å styrke forholdet mellom skole og bygda gjennom ordningen. I kommunen som fikk på plass tilbud i tidlig fase av pilotprosjektet, var det også den lokale skolen som benyttet gården som lå i bygda. Lokalsamfunnsutvikling kan dermed være en viktig dimensjon for både motivasjon og for gjennomføringsevne, med et fokus på stedets bærekraft gjennom tilhørighet og stedsidentitet knyttet til distriktsnæringer.

5.8 LÆRINGSPUNKTER FRA PILOTEN

I forskning på grønn omsorg, som Inn på tunet representerer, har det blitt pekt på at utfordringen med denne type ordninger er at ulike sosiale verdener møtes (Vik og Farstad 2009). Aktørene som må involveres kommer fra ulike samfunnsområder: fra offentlig sektor og fra næringslivet (kommune og gårdbrukere), landbruks- og næringsavdelingen, helse- og omsorgssektor og oppvekstsektor. Aktørene bringer med seg ulike forståelser, kunnskaper, oppgaver og verdier inn i samarbeidet, som derfor kan preges av ulike forventninger og oppfatninger av hva Inn på tunet er (Gjerstad 2010/2011 i Lund mfl. 2015).

Statsforvalterens organisering av arenaer for kunnskapsmobilisering og erfaringsutveksling er en måte å samle disse verdenene på for å skape felles forståelse for Inn på tunet. Piloten med dens mange arenaer har vært verdsatt av koordinatorene av disse grunnene, samt for å kunne diskutere erfaringene med å utvikle opplegg med de øvrige pilotkommuner, med de barrierer og muligheter de har møtt. I tillegg har kommunene blitt motiverte av studieturen arrangert i pilotprosjektet, der kommuneansatte, politikere og gårdbrukere besøkte Inn på tunet-gårder og fikk god innsikt i den kommunale organiseringen av Inn på tunet i Kongsberg kommune.

Koordinatorer opplevde at direkte observasjon på Inn på tunet-gårder var avgjørende for å skape engasjement for ordningen, slik en av dem uttrykker det:

Studietur, der fikk vi oppleve elever, og den følelsen man får når en ser resultatet av hva et sånt tilbud er. Da skjer det noe, når en får knyttet følelser til det. Jeg tror det er nøkkelen til å få engasjert og få oppleve det.

Flere pilotkommuner ønsker eller vurderer å bruke Inn på tunet i flere tjenester, fra spesialpedagogikk, demensomsorg og flyktningetjenesten. Det innebærer at utviklingen av allmennpedagogiske opplegg i pilotarbeidet tar lengre tid. Samtidig vil det kunne styrke etterspørsel på gårdene som utvikler tilbud, og det vil kunne styrke ikke bare tjenestene i skolen, men også helse/omsorg, barnevernstjenesten eller flyktningetjenesten.

Det er for tidlig å konkludere om drivere og barrierer for *langsiktige* tilbud. Ettersom kommuneorganisasjonen er så kompleks og Inn på tunet ikke øremerket eller lovpålagt, gjør kommunene sannsynligvis rett i å bruke tid på forankring og organisering. Kommunene har blitt mer prosjektdrevet, og det kan hindre langsiktig utvikling. I tilfellet Inn på tunet-tilbud vil det dreie seg om å støtte forutsigbarheten til gårdbrukerne gjennom å innkjøre Inn på tunet mer i kommunens ordinære drift.

For å møte denne utfordringen peker flere informanter på økonomi som en hovedbarriere. For en kommunalleder for oppvekst ville øremerkede midler være en løsning som styrket en forutsigbar ordning:

(...) det jeg så på 2000-tallet og nå er at vi ender opp med det samme: økonomi i kommunene. Storsatsingen i Troms var også initiert med store tanker, men er det ikke lovpålagte ting faller det ut. Så jeg kunne tenke meg øremerkede midler, for

om det kommer til barn og unge så kan en tenke det annerledes. De ønsker gjerne en storsatsing, men det kommer ikke noe i kjølvannet av det. Først med øremerking kan vi gjøre noe direkte med det.

Piloten har gitt kommunene mulighet til å bruke midler til koordinator, som er verdifullt i et krevende og tverrfaglig arbeid. Det er uvurderlig å ha en dedikert person som kan koordinere arbeidet på tvers av kommunen, samt mot politisk nivå. Slike koordinatore kan, som i pilotprosjektets kommuner, være ildsjeler med stort engasjement for innsatsområdet. De blir derfor sentrale drivkrefter for å lede arbeidet fremover, øke samarbeid og mobilisere kunnskap og kompetanse i kommuneorganisasjonen.

En koordinator kan ikke gjennomføre prosjektet alene, men trenger å få med andre på laget. Dette gjelder ikke bare for selve arbeidet, men også for at Inn på tunet blir kjent og anerkjent av både politisk og administrativ ledelse. Denne studien tyder på at kommunene som har administrative ledere med personlig erfaring med og engasjement for Inn på tunet, har en fordel i utviklingen av opplegget. Forankring i administrativ ledelse kan i tur medføre større grad av institusjonalisering av ordningen.

Landbruksrådgivere og oppvekstsektor samarbeider sjelden. For Inn på tunet kan de imidlertid være avhengige av hverandre: pilotkommunene skal bidra til å utvikle tilbudet *samtidig* som de skal ta det i bruk i skolene. Samtidig er det flere tjenester og fagpersoner som kan være representert i det tverrsektorielle samarbeidet for å forankre, forbedre og utvikle et opplegg for Inn på tunet. Arbeidslag er verdsatt som verktøy blant de kommunene som har etablert dem, og hvis suksess avhenger av hvor forpliktende status de har i kommuneorganisasjonen. Det er for tidlig å si for pilotkommunene om denne organiseringen bidrar til at Inn på tunet forankres bedre i forvaltningen, eller om det krever en helhetlig modell med arbeidslag for mange områder og med tydelig mandat og plikter, slik tilfellet er i Kongsberg kommune.

Den største utfordringen for kommunene som innkjøper, har vært å utvikle et allmennpedagogisk opplegg samtidig med å tilrettelegge for utvikling av Inn på tunet-tilbud. Kun en av kommunene har avsatt midler i budsjett til å finansiere en del av ordningen (transport), men for kommunene som har gjennomført et tilbud for hele klasser på Inn på tunet-gård, er utgiftene dekket over oppvekstsektorens egen økonomisk ramme med tilleggsmidler fra Statsforvalter som var bevilget til et beslektet formål. Dette kan innebære manglende forutsigbarhet for gårdbrukere for at ordningen vedvarer og gårdbruker kan satse på å utvikle gården i tråd med Inn på tunet-tilbud. Både gårdbrukere og kommunen kan trenge fleksibilitet og forutsigbarhet hvis Inn på tunet skal være en alternativ læringsarena utover pilotperioden.

6 FIRE INN PÅ TUNET-TILBUD

6.1 INNLEDNING

Da prosjektet startet, hadde to av de fire pilotkommunene godkjente Inn på tunet-gårder. En gård i en tredje kommune var godkjent under en annen type paraply, men fikk Inn på tunet-godkjenning i løpet av det første pilotåret. Det var imidlertid bare en av disse gårdene som forsøkte et allmennpedagogisk tilbud i løpet av pilotprosjektet. De andre virksomhetene var rettet inn mot enkeltelever med behov for særskilt tilrettelegging i undervisningssituasjonen. Alle de fire gårdene er likevel inkludert her fordi tilbydernes erfaringer samlet sett bidrar til å belyse noen utfordringer og dilemmaer som trer frem når Inn på tunet benyttes innenfor oppvekstsektoren. Samtidig får vi frem aspekter som har betydning for tilbudet ved gårder som enten drives som tilleggsnæring innenfor landbruket eller som hovednæring uten å være tuftet på tradisjonell gårdsdrift. Forskerne har besøkt alle gårdene, tre av dem en gang hver og en av dem to ganger. Under besøkene er aktiviteter som inngår i tilbudene, observert og tilbydere intervjuet.

6.2 TILBYDERNES BAKGRUNN OG UTGANGSPUNKT

De fire tilbudene er utviklet langs to forskjellige akser. To springer ut fra det som kan betegnes som tradisjonell gårdsdrift. De to andre har rot i tilbydernes fritidsaktiviteter. Den ene av de to hadde ridehester til eget bruk, mens den andre trente med hunder. De sistnevnte tilbydere øynet etter hvert en mulighet for å omsette fritidsinteresse til næringsvirksomhet. Engasjementet tok ulike retninger og ble formalisert i konkrete tilbud, det ene innenfor omsorgssektoren med utvidelse til oppvekstsektoren, mens det andre tilbudet hadde oppvekstsektoren, og bare denne sektoren, som nedslagsfelt. Begge tilbydere hadde profesjonsutdanning fra universitets og høyskolesektoren. Den ene var barnehagelærer med mastergrad i spesialpedagogikk, mens den andre var sykepleier med omfattende erfaring fra arbeid innenfor rehabilitering og for personer med funksjonsnedsettelse. Begge var primært engasjert i målgrupper knyttet til egen utdanning og tidligere profesjonspraksis. Inn på tunet-virksomheten var deres hovednæring.

De to andre Inn på tunet-tilbudene følger en utviklingslinje som er mer vanlig enn de to som er beskrevet over. Det vil si at virksomheten var fundert i tradisjonell gårdsdrift av ulikt omfang. Begge eierne hadde drevet gården i mer enn 20 år, og begge hadde Inn på tunet som tilleggsnæring. Ingen av dem hadde drevet gårdsbruk på heltid. Primærdriften ved den ene gården var konsentrert om sauer, som våren 2022 talte godt og vel 100. Gården hadde i tillegg høns, griser og kaniner, og det ble dyrket bær og grønnsaker i et begrenset omfang. Gården hadde tilhørt nåværende eiers familie, og driften ble overdratt for rundt 25 år siden. Inn-på-tunet-tilbudet startet i 2010. Familien hadde da hatt erfaring fra Grønn omsorg fra midten av 1990-årene, og hadde hatt ungdommer på gården på ettermiddagstid, blant annet via bestilling fra barnevernet. Denne tilbyderen hadde 60 prosent stilling i privat sektor, og brukte to dager i uken til Inn på tunet-virksomheten. Ektefellen hadde 100 prosent stilling i offentlig sektor som «profesjonsutøver». Sammen med ektefellen hadde tilbyderen tatt et ettårsstudium i Gård og kyst som læringsarena. Ifølge tilbyders beskrivelse av studiet, ble det tatt utgangspunkt i «omvendt læreplan». Det vil si at praktisk arbeid på gård brukes for å sette elever inn i skolefag.

Den andre av tilbyderne med Inn på tunet som tilleggsnæring, hadde sluttet i fulltidsarbeid utenom gården for noen år siden. Gårdsdriften hadde kretset om storfe med melkeproduksjon og senere kjøttproduksjon. De siste femten årene hadde imidlertid deler av gården vært brukt til stall for egne hester, til stallutleie, til hestesenter, og en periode til terapiridning. Gården hadde i tillegg en relativt omfattende produksjon av grønnsaker og plantevekster med eget utsalg som inkluderte salg av andre matprodukter tilvirket på gården. Inn på tunet-tilbud startet fem år før intervjuet ble gjennomført. Virksomheten hadde frem til da vært knyttet opp mot Grønn omsorg over flere år. Innenfor denne paraplyen tilbyr bønder aktiviteter innenfor områder som omsorg, rehabilitering og opplæring. I intervjuet bemerket tilbyderen at «... da vi startet håpet vi på å kunne skape mer, at vi kunne øke inntekten på Grønn omsorg».

De to tilbyderne som opprettet Inn på tunet som tilleggsnæring, hadde i et par tiår vært registrert som fosterhjem. Den ene var ført opp som Statlig familiehjem som er et tilbud for barn med omfattende behov, hvor en i familien må være tilgjengelig på heltid. Den andre hadde vært fosterhjem, beredskapshjem, inkludert akuttberedskap, og avlastningshjem, både for egen kommune og for nabokommuner. Fosterbarnas alder hadde vært fra rundt 4 til rundt 20 år.

6.3 OMFANG AV VIRKSOMHETEN

De fire tilbudene hadde noe ulik innretning og ulik bredde i innretningen på Inn på tunet-virksomheten. En tilbyder hadde rettet sin virksomhet inn mot skoleelever, men kun til enkeltelever med behov for tilrettelagt undervisning. De tre andre konsentrerte seg om flere målgrupper, selv om barn og unge med ulike utfordringer dominerte.

Gården som ble benyttet i pilotforsøket i den ene kommunen, ble godkjent som Inn på tunet-gård i 2018. Før pilotprosjektet startet hadde tilbyder hatt kommunal avtale om tjenester innenfor omsorgssektoren og til enkeltelever innenfor oppvekstsektoren. I forbindelse med pilotforsøket, ble virksomheten utvidet. Det første skoleåret, 2021-2022, inkluderte tilbudet i alt 13 besøk for 1.-2. trinn fra en barneskole i geografisk nærhet. Besøkene ble gjennomført rundt en gang per måned, med to timer for hver gang. Tilbudet var innrettet som et helårs utendørstilbud, hvor tilbyder hadde foreslått en plan som klasselærer hadde godkjent og bidratt med innspill til. Hvert besøk hadde et bestemt tema som omdreiningspunkt. I tillegg var det lagt opp til faste aktiviteter som å mate villsauer, gris, høns og kaniner, og å ri på hest eller sitte i vogn bak hesten med to elever samtidig. Fri lek utendørs og et sesongbasert måltid utendørs eller innendørs rundt en grue med åpen ild, var også faste innslag. På eiendommen var det satt opp en grillhytte som ble brukt til skolebesøkene. I et større skogsareal knyttet til gården har tilbyder lagt til rette for forskjellige sesongbaserte aktiviteter, inkludert en løype med quizoppgaver (se nærmere omtale i neste kapittel).

Den andre gårdeieren som drev Inn på tunet som heltidsnæring, hadde over flere år hatt et tilbud innenfor Dyreassistert intervensjon, Dyrebar omsorg og Grønn omsorg. Sentralt i tilbudet var hunder som var godkjent som terapihunder, skolehunder og lesehunder. Tilbudet var rettet mot barn og unge med spesielle behov, en målgruppe som tilbyderen var spesielt engasjert i å støtte og i å bidra til at de lærte gjennom mestring. Elever som mottok tilbudet, trente med hunder, deltok i stell av andre dyr, laget mat, utforsket naturen og løste oppgaver som for eksempel å identifisere fuglearter. Tilbyderen hadde investert i nye lokaler som tidligere hadde tilhørt et tradisjonelt gårdsbruk, og som da intervjuet

ble gjennomført, var under renovering. I de nye lokalene var det mer fysisk plass enn det de tidligere hadde hatt. Driften hadde derfor blitt utvidet og inkluderte flere typer dyr, som geiter og flere typer fjørfe. Tilbyderen hadde mastergrad i spesialpedagogikk og laget selv det pedagogiske opplegget. Dette tilbudet ble godkjent under Inn-på-tunet-paraplyen like før intervjuet ble gjennomført. Tilbyderen forsøkte å skaffe finansiering fra forskjellige kilder for å få tilbudet helt på plass i nye lokaler.

De to andre tilbyderne hadde valgt andre innretninger. Aktiviteter har inkludert gårdsarbeid, kroppsøving, norsk, matematikk, matlaging og «mekking». I intervjuet understreket en av tilbyderne at skolen har hatt det pedagogiske ansvaret, og beskrev videre i detalj hvordan en vanlig dag har blitt lagt opp til enkeltelever som har vært fra 9 til 15 år:

Om de [skolen] vil legge til rette, må de gjøre det. Vi tar arbeidet. En lærer med spesialpedagogikk eller klasselærer forteller hva vi skal fokusere på. I matematikk til en tiåring har vi for eksempel regnet ut areal på en trampoline. Vi har et fast opplegg som kjøres. Eleven(e) kommer klokken halv ni. Da har vi planleggingsmøte. En lærer med alltid, andre varierer. Vi går gjennom regler. Lærer kan skrive rapport. Noen ganger spiser vi frokost. Klokken 9.00 går vi i fjøsen. Der er vi fra 9.00 til 11.00. Dyr skal mates, gis vann og stell. Vi har ti hester, to griser, ti høns, tre sauer og fem kaniner. Noen ganger har vi kyllinger. Vi har kjøpt noen svake sauer hos naboen, og noen svake griser. Vi får nye hvert år. De [elevene] skal ellers ta vare på planter, pusse rust på traktor, brøyte snø. Dette tilpasses den enkelte. En fra gården er alltid til stede. ... Og så har vi potetopptak og det skal lukes uggress. De kan ri på hest om de har med lærer. Fra klokken 11.00-12.00 er det «Mat og helse». Da har vi gårdslunsj som vi lager fra grunnen. Fra kl. 12.15 er det valgfri aktivitet. Elevene er av og til med ut på fiske. Det kan ellers vær ridning, kos med dyr, som er viktig for mange, eller arbeid med traktor. Det er mest gutter.

En av tilbyderne forteller at elever som har vært på gården, har unngått å få fravær og har samtidig fått arbeidsattest fra gården. En annen fortalte om betydelig forandringer for flere av barna eller ungdommene som hadde vært på gården. Enkelte hadde begynt med flere dager i uken og fikk etter hvert mindre behov for en alternativ opplæringsarena. En elev som nylig hadde vært på gården en gang i uken, hadde hatt med seg lærer. Da avtalen med skolen ble avsluttet, fortsatte besøkene uten betaling for annet enn mat. Læreren tok alt ansvar slik at gårdens personell ikke ble belastet. Denne gården hadde også avtale med en nabokommune. En enslig mor hadde bedt om at et barn kunne få være på gården en dag i uken. Ved denne gården hadde de blant annet erfart at ungdom som har vært på besøk samtidig med personer med demens, når det har hendt, «har hatt god læring».

Disse tilbyderne forteller at de har siktet seg inn på flere aktuelle områder innenfor Inn på tunet:

Vi har samarbeid med privat demensomsorg, og vi kan legge til rette for alle områder som Inn på tunet dekker. I demensomsorgen følger det penger med, men [navn på annet tilbud] kom oss i forkjøpet. Vi må levere anbud på tilbud for tre til fem år med opsjon. Det er konkurranse. Vi har sagt til [navn på kontaktperson i piloten] at de må gjøre oss fin, vise hva vi kan tilby. Tilbud må leveres der brukeren er eller i nærheten. ...

Foto: Merete Kvamme Fabritius

Familiemedlemmer, barn og/eller ektefelle, var involvert i driften av alle tilbudene, men også dette i varierende omfang. Ved tilbudet som inngikk i piloten, utgjorde det formelle arbeidsomfanget ett og et halvt årsverk. I tillegg kom sporadisk bidrag fra tilbyders ektefelle. Arbeidsomfanget ved ett av de andre tilbudene ble anslått til rundt ett årsverk. Også her la ektefelle inn arbeidstimer sporadisk, men dette arbeidet var ikke rettet mot brukere.

Tabell 6 Pedagogisk opplærings tilbud ved fire gårder i tre kommuner skoleåret 2021-2022

Tilbyder	G1	G2	G3	G4
Målgruppe	Allmennpedagogikk Barn/ungdom med spesielle behov	Barn/ungdom med spesielle behov	Barn/ungdom med spesielle behov	Barn/ungdom med spesielle behov
Del av pilot	1.-2. trinn fra en barneskole (10)			
Omfang pilot	1 gang/måned (13 ganger)			
Med lærer/assistent	Ja (2)			
Ikke-pilot	Varierer	Varierende	2/3	1
Omfang ikke-pilot	Varierer	Varierende/ 3 dager/uke	2 dager/uke	Flere dager/ uke
Med lærer/assistent	Ja/nei	Nei	Ja/nei	Ja/nei

I ett av intervjuene ble det også pekt på at Inn på tunet passer best som «attåtning». For en gård hvor for eksempel kjerneaktiviteten kretser rundt storfe, vil det være utfordrende å få hele klasser på besøk, med mindre det er snakk om et avgrenset antall elever. Ved denne typen drift finnes risiko for smitte som kan være katastrofal om det skulle skje:

For gårdsdrift er det en utfordring med smitte. Det er vanskelig for storprodusenter om de skulle få inn virus. De [elever] som er på gården, får ikke like stort utbytte.

En av de andre tilbyderne ga også uttrykk for at noen typer gårdsdrift er bedre egnet enn andre til Inn på tunet-virksomhet. Her ble det særlig lagt vekt på at dyr som storfe og hest kunne virke skremmende på noen elever:

Vi kan ikke slippe unge elever inn til den typen dyr – det er for voldsomt. Det stilles også andre krav til bygninger. ... Det hadde vært mulig å skille mellom deler av gården som er knyttet til produksjonsdrift og deler som er knyttet til Inn på tunet-drift.

6.4 MARKED OG MARKEDSFØRING

Som pekt på over, hadde kun én av de fire pilotkommunene formell avtale med en Inn på tunet-gård om å prøve et tilbud til hele klasser. De tre andre hadde avtaler om tjenester direkte med skoler, barnevernstjeneste eller private familier. Ingen av de tre ble formelt invitert til å delta med tilbud i pilotprosjektet ifølge deres beskrivelser i intervjuet, men de ville ha takket ja om de hadde blitt invitert, som det går frem av utdragene nedenfor. De hadde også hatt erfaring med tilbud til større grupper som hele skoleklasser og barnehager, som engangsbesøk. I en av kommunene hadde en representant for kommunens administrasjon invitert til samtale om pilotprosjektet, men koronapandemien hadde hindret umiddelbar videreføring av kontakten. Den ene av tilbyderne som er sitert nedenfor, hadde reagert på at finansieringen som fulgte med piloten, ikke kunne benyttes til å gjennomføre selve forsøket:

Vi ble kontaktet om allmennpedagogikk i forbindelse med piloten. Men det var et uheldig tidspunkt med korona. Det ble stilt. Vi hadde et møte med tre godkjente gårder, et kort møte. [Navn på kommunalleder] inviterte til møtet, og senere [navn på representant for kommunen]. Det var snakk om 200 000 kroner i pilotpenger, og hva de kunne brukes til – til kurs og til samlinger. Men vi har brukt mer enn nok penger på bløtkake. Der er så mye kurs som har skapt lite, i alle fall her i [navn på kommunen]. Her er det ikke satt i system – det er veldig tilfeldig. Vi er et alternativ og et supplement [til virksomhet i skolen], men vi kan også være en konkurrent. De må kanskje si opp en assistent. Det ble sagt fra kommunen at de arbeider for å få oversikt – de skulle arbeide mot politikerne for å få inn ting der.

Jeg ser ikke helt hensikten med å ha hele klasser, men om vi hadde blitt spurt, hadde vi takket ja. En bonde hadde hatt en barnehage på besøk under lamming, det hadde ikke fungert. Dyr er *var* i periode med lamming. Vi får mer valuta for pengene ved å satse på enkeltelever som har problemer. Vi kunne mest sannsynlig ha laget et opplegg for 15-20 elever. Det hadde vi fått til. Vi har også sommer- og juleavslutninger for grupper av elever ved en skole.

To av tilbyderne ga uttrykk for at deres Inn på tunet-tjenester er relativt godt kjent i kommunen, i alle fall blant skoler i nærheten hvor de har bidratt med tjenester til enkeltelever i et betydelig antall år. De har imidlertid erfart at skoler nøler når de får oppgitt pris på tilbudet. Den ene av dem formulerte det slik:

Vi har hatt en elev fra [navn på sted i kommunen]. Vi har etterspørsel. De lurer på hva det koster. Når skolen må betale, dør det bort. Jeg tror at skoleledere vet at Inn på tunet finnes. [Navn på nabokommune] har brukt oss mest. Den første eleven derfra var en periode hver dag i et en-til-en-tilbud. Tapere på skolen kan være vinnere på gården.

I intervjuet fortalte den ene tilbyderen at en skole hadde ansatt enten gårdeieren eller ektefellen, eller leid dem inn som assistent, i stedet for å kjøpe tjeneste fra Inn på tunet. Før Inn på tunet ble etablert,

hadde de bidratt med tjenester «nå og da» enten til skolesektoren eller velferdssektoren. Tilbyderen forteller at det hadde vært mye arbeid involvert i godkjenningsprosessen og at dette hadde tatt mye tid. For gårdens del hadde imidlertid dette vært en fordel med «forsikring og hele pakken», og videre:

Vi meldte oss på kurs ... Vi brukte et helt år. Det var mye arbeid og omfattende. Men vi var kanskje litt for nøye på det. Vi syntes da at det var mye unødvendig, men vi ser nå at det var et godt system for å kunne sikre kvaliteten på tjenesten. Det er ikke bare, bare å ta imot folk. Vi bruker [navn på kontaktperson i SA]. De tar 18 prosent av fortjenesten, men vi får en del igjen for det.

I og med at noen av gårdeierne erfarte at deres tjenester var kjent i området, varierte deres strategier når det gjelder markedsføring. Kun en av de fire gårdeierne var medlem i et samvirke og understreket i intervjuet at gården med det kunne dra nytte av denne organisasjonens strategier:

Tidligere markedsførte vi selv, men nå har [navn på kontaktperson SA] overtatt. Vi har hatt møter med Formannskapet, og vi har hatt besøk av NAV, fylkesmannen og andre. Vi planlegger en Inn på tunet annonse i lokalavisen og å lage en logo som kan komme inn som blink til flere. Vi savnet litt dette i oppbyggingsfasen. Det er vanskelig å selge tilbud om det ikke er gårder. Vi kunne ha hatt noe på Facebook, slik at det popper opp noe der. Markedsføringen må være høyst oppegående hele tiden slik samfunnet er nå i dag med høy turnover av ansatte. Det må innarbeides i systemet. Det må markedsføres direkte til kjøper, til skole og andre.

En av de andre gårdeierne hadde valgt å drive uten bidrag fra et samvirke, både for å kunne opprettholde direkte kontakt med dem som mottar tilbud fra dem, og av økonomiske grunner:

Vi er ikke med i SA. Vi ønsker å ha egen relasjon til dem vi skal levere tjenester til. ... Vi trenger de pengene selv som vi ellers måtte ha betalt til samvirket. Om vi har avtaler som monner, kan vi gjøre det – det er vanskelig å forholde oss til folk i [navn på regionsenter] om vi bare har halvårsavtaler. Men jeg tror at med neste generasjon, om det blir noe med dem, kan det bli nødvendig å være under en paraply. Vi sitter nå igjen med litt mer, men vi har en haug med utgifter for en næring som er så utrygg.

Vi har ikke kjørt på med markedsføring. Vi klarer oss med det vi har av inntekter. Det har blitt mer blest om Inn på tunet med årene. Vi forholder oss mer til enkeltpersoner, som bestiller, enn til «systemer». Vi har hatt topper hvor vi har mye og andre perioder hvor vi har hatt lite – da slapper vi litt av.

6.5 FORSKJELLIG UTGANGSPUNKT, FELLES ERFARINGER

6.5.1 «FØR VAR SYV DAGER SVARTE»

I intervjuene beskriver alle tilbyderne positive erfaringer med det Inn på tunet-tilbud som de har rettet inn mot skoleelever. En av dem beskrev erfaringer både fra tilbud til enkeltelever og til hele klasser (se neste kapittel), mens de tre andre bare hadde erfaring fra elever som har hatt behov for spesiell tilrettelegging av undervisningen eller som har slitt på forskjellige måter i skolehverdagen og/eller i hjemmesituasjonen. Tilbud til barn og ungdommer med forskjellige typer utfordringer, ble pekt på som

til dels mer «givende» enn tilbud til andre målgrupper i den forstand at tilbyderne kunne observere betydelige forbedringer ved det enkelte barn eller den enkelte ungdom, ofte etter kort tid på gården. En av tilbyderne fortalte blant annet at de hadde tatt imot en elev fra en barneskole som ikke visste hva mer skolen kunne gjøre for denne eleven som viste tegn til å streve i hverdagen. Eleven hadde da fått tilbud om å være en dag i uken på gården. Tegn til trivsel på gården hadde vært lett å merke, og etter kort tid hadde mor til eleven kommentert følgende: «Før hadde han syv svarte dager, men nå har han en hvit dag, og da er de andre dagene blitt grå». For tilbyderne virker det åpenbart motiverende å observere positive resultater av egen innsats, men det understrekes samtidig at arbeidet er krevende, som illustrert i intervjuutdragene nedenfor:

Det gir betydelig motivasjon å se utviklingen til enkeltelever. Vi har en nå som er på femte året. Men vi må stikke fingeren i jorda. Arbeidet gjør seg ikke selv. Det er mye. De siste to årene har vi hatt avtale bare et halvår av gangen. Før jul nå sist gikk en avtale ut. Først tett før ble den forlenget. Oppvekst og skole tenker et helt skoleår, mens helse- og omsorg inngår kortere avtaler. ... Vi har ikke erfart at avtaler har blitt brutt. Jeg tror det er fordi vi har en relasjon til de [for eksempel skolene] som bestiller.

Ungdommer er opptatt av [type dyr]. De er ufarlig. De lærer hvordan skaperverket fungerer. Hos mange ungdommer som sliter med livet, kan arbeid med og ansvar for et dyr være viktig. Hele skaperverket henger sammen med års sykluser. Kanskje dette er viktigere for ungdommer i dag enn da vi vokste opp. ... Det er flest gutter. De har lopper i blodet. De ønsker å gjøre noe. Men vi har hatt jenter på avlastning. Jeg er ikke psykolog, men jeg har gode samtaler over en traktor eller ved [type dyr og aktivitet].

6.5.2 KORTVARIG HORISONT OG UFORUTSIGBAR FREMTID

Eierne av tilbudene som ble etablert som hovednæring, ønsket både å fortsette med det tilbudet de hadde etablert, og å utvide det. Den ene av de to var både interesse i og hadde kapasitet til å orientere seg mot flere typer brukere, inkludert flere hele klasser av elever på forskjellig trinn. Den andre ønsket primært å beholde nåværende tilbud som var rettet inn mot elever med behov for, og vedtak om, alternativ opplæring. Her kunne imidlertid både antall brukere og antall ukentlige timer for hver elev ha blitt økt om behov er til stede.

De to som hadde Inn på tunet som tilleggsnæring, beskrev litt ulike fremtidsperspektiv og visjoner. Den ene av disse hadde fått økonomisk støtte fra Innovasjon Norge til utbedringer på gården, blant annet til å sette opp et separat bygg på eiendommen som skulle være forbeholdt brukere av tilbudet. Frem til da var virksomheten drevet fra familiens private hjem. Alternativet til å søke om tilskudd til byggearbeidet, var å legge ned hele tilbudet. Den finansielle støtten fra Innovasjon Norge ble gitt under forutsetning av at tilbudet ble drevet i minst fem år. Da intervjuet ble gjennomført var det fortsatt to og et halvt år igjen av «bindingstiden». På det tidspunktet var eieren sterkt i tvil om det var hensiktsmessig å fortsette Inn på tunet-virksomheten. Det var lite sannsynlig at ett av barna ville ta over gårdsdriften og videreføre Inn på tunet-tilbudet om ikke avtaler kom inn i fastere former. I intervjuet understreket denne tilbyderen at mangelen på forutsigbarhet var uholdbart. Neste generasjon vil ikke akseptere å ha så lite forutsigbarhet. Samtidig hadde egne barn gitt uttrykk for at de er mer interessert i Inn på tunet-virksomheten enn gårdsarbeid med dagens innretning der fordi de med Inn på tunet kan bruke egen fagutdanning.

De to Inn på tunet-tilbyderne som i tillegg drev ordinært gårdsbruk, hadde tatt over gården fra forrige generasjon. De ønsket ikke bare å styrke landbruket i kommunen generelt sett, men også å berede grunnen for neste generasjon, som pekt på over, som igjen kan videreføre arven. De ga imidlertid også uttrykk for å ha et sterkt engasjement i den lokale samfunnsutviklingen og i å bidra til å bygge gode lokalsamfunn i nærområdet. For å kunne lykkes i dette, var de opptatt av at også kommunen måtte være sitt ansvar bevisst, og ta sin del av kostnadene, som det går frem av intervjuutdragene nedenfor:

Inn på tunet er noe av det mest spennende vi holder på med. Kan dette rekruttere folk til landbruket? To dager med lønn til Inn på tunet gir mer inntekter enn det resten av gårdsdriften gir. Det hadde vært mer bekymringsfritt å ha bare en ting å gjøre. ... Å være gründer handler ikke bare om penger, men om lyst til å skape noe. Det er viktig å ikke bli for rigid. Vi må tenke langsiktig og ha ungdommene i fokus.

Jeg tror ikke at [navn på kommune] har det så dårlig som de fremstiller det. Det ligger mye læring i å være blakk. Det må prioriteres. Men vi må ha fokus på barn og ungdommer for å holde på og tiltrekke oss nye generasjoner. Det mangler litt på kreativitet [i kommunen]. Det kan søkes statlige midler flere steder.

Muligheten for å søke økonomisk støtte til Inn på tunet-tjenester fra flere kilder, som kommenteres i intervjuutdraget over, ble også tatt opp av en av de andre tilbyderne. I et av utdragene nedenfor pekes det i tillegg på betydningen av å unngå at virksomheten bli avhengig av ildsjeler for å kunne opprettholdes:

[Navn på kommunalleder] ønsker å samle en pott hvor de som har behov, kan søke om støtte til Inn på tunet-tjeneste – som administreres av kommunen. Det finnes innkjøpsordninger, det finnes masse ordninger, legater og fondsmidler. Det er også mye som bare kommunen kan søke på som tilbud til enkelte og eventuelt til grupper. Det er viktig å unngå at dette blir ildsjel-aktivitet.

Tidligere hadde skolene «friere» budsjetter til å kjøpe tjenester. Vi hører nå at det er for dyrt å leie oss, men det er ikke gratis å ansette en assistent heller. Ved øremerkede midler – både i skole og helse- og omsorg – kunne de ha søkt dekning fra samme pott.

Ifølge en av tilbyderne kan ingen av skolene inngå avtale for mer enn ett skoleår av gangen, mens kommunen kan inngå avtale for flere år.

En av tilbyderne som under intervjuet ga uttrykk for en viss pessimisme når det gjaldt fremtiden både for Inn på tunet-virksomheten og for gårdsdriften, har vel et år senere bestemt seg for å satse sterkere på begge deler, blant annet ved å doble kjøttproduksjonen. Det bygges også ny driftsbygning, for blant annet å kunne kombinere gårdsdriften med Inn på tunet på en mer forsvarlig måte. Ifølge tilbyderen er «neste generasjon med».

6.6 AVTALER FOR TIDEN ETTER PILOTPERIODEN

Et par måneder etter at pilotprosjektet var avsluttet hadde den ene gårdeieren som deltok i piloten med tilbud til hele klasser, inngått kontrakt med kommunen for ett skoleår fremover (2023/2024). Denne kontrakten dekker tilbud til skoleklasser i samme omfang og i samme form som for skoleåret 2022-2023. Tilbyder hadde samtidig inngått ettårig kontrakt for to «vedtakselever» fra egen kommune og en fra en nabokommune med en skole i geografisk nærhet til gården. I en av de andre pilotkommunene hadde gårdeier våren 2022 diskutert rammeavtale med kommunen på vegne av kommunens grunnskoler for et spesialpedagogisk tilbud. Partene kom ikke da til enighet om det ukentlige timeantallet. Tilbyderen har imidlertid hatt permisjon hele skoleåret 2022/2023, og har ikke kommet i gang med noe fast tilbud etter det.

En av tilbyderne har nå ansatt en pedagog i 50 prosent stilling. Pedagogen er på gården tre dager i uken og følger opp en enkeltelev som skolen dekker utgifter til. Gården har ellers tre faste individuelle brukere som av og til gjør ting sammen, noe de, ifølge tilbyderen, gir uttrykk for at de setter pris på. Tilbyderen har blitt spurt om å ta imot personer med demens, men har erfart at dette ikke fungerer spesielt bra. Dette tilbudet har derfor endt med bare noen engangshendelser. Tilbyder har også fått forespørsel fra kommunen om å lage et pedagogisk tilbud til elever i 3. klasse. Forespørselen gjaldt ett besøk en gang per måned til 13 elever. Tilbyderen bemerker at en slik gruppe er litt for stor, men har likevel levert et forslag til et opplegg for 3.klassetrinn. Det har imidlertid hittil ikke kommet noen tilbakemelding fra kommunen. Kommunen hadde ikke bedt om pris på tilbudet.

Den fjerde tilbyderen erfarte ingen endringer i etterspørsel av tjenester fra kommunen i løpet av den tiden som pilotprosjektet varte. Gården har nå tilbud til et barn som er bestilt av barnevernstjenesten, og til brukere fra [navn på annet tilbud]. Tilbyderen hadde imidlertid fått en henvendelse fra prosjektgruppen som deltok i pilotprosjektet, med spørsmål om hva de kunne tilby. En oversikt over mulige tilbud fra gården ble levert midt i september 2023. De hadde ikke blitt bedt om å skissere tilbud til elever på 3. klassetrinn, men de har fått et inntrykk av at kommunen arbeider med å få etablert en slik tjeneste. Skolen i nærområdet er nå stengt, i alle fall midlertidig. Elever fra andre skoler blir dermed avhengig av transport for å kunne bruke et tilbud fra denne gården.

7 SKOLERS BRUK OG VURDERINGER AV TILBUDET

7.1 INNLEDNING

Som nevnt over, hadde bare én av de fire kommunene testet Inn på tunet som et tilbud til hele klasser i løpet av den tiden som pilotprosjektet pågikk. I dette kapitlet retter vi derfor oppmerksomheten bare mot erfaringer fra dette tilbudet. Analysene er basert på datamateriale fra intervjuer med lærere som har besøkt gården sammen med elevene, og med rektor ved noen av disse skolene. Ved en av skolene har også elever fra mellomtrinnet og fra ungdomsskoletrinnet formidlet erfaringer. Det samme har foreldre til elever ved 1. og 2. trinn fra denne skolen. De var medlemmer av Foreldrerådets arbeidsutvalg (FAU). Forskerne har i tillegg vært til stede to ganger mens elever fra 1.-2. trinn har besøkt gården, og har da både observert aktiviteter og hatt uformelle samtaler med elever, lærere og ansatte på gården. Seksjonen nedenfor om utbytte av tilbudet knyttet til lærings-/kompetansemål, stammer i hovedsak fra læreres vurderinger, men i intervjuene har også elever fra de eldste trinnene og tilbyr relatert faglig så vel som sosialt utbytte til læringsmål.

7.2 DELTAKELSE I FORSØKET

Tidlig i prosjektperioden ble det avklart at ett Inn-på-tunet-tilbud i en av de fire kommunene hadde kapasitet til og var interessert i å delta i pilotprosjektet. Dette tilbudet ligger i geografisk nærhet til en av kommunens offentlige grunnskoler. Kommunen, via Oppvekst og inkludering, henvendte seg derfor til rektor ved denne skolen med spørsmål om skolen kunne tenke seg å delta i forsøket. Det aktuelle Inn på tunet-tilbudet var godt kjent blant skolens ansatte og de var absolutt interessert. Rektor takket likevel nei til forespørselen da de ble gjort oppmerksom på at de selv måtte dekke utgifter fordi det økonomiske tilskuddet som fulgte med pilotprosjektet, ikke kunne brukes til å finansiere kjøp av tjenesten. Ifølge rektors beskrivelser i intervjuet, hadde skolen ingen mulighet til å dekke denne kostnaden innenfor egen budsjetttramme fordi budsjettet allerede var bundet opp for hele det aktuelle skoleåret. Etter flere diskusjoner med Statsforvalteren ble det klarert at midler som var bevilget til et annet og beslektet formål innenfor oppvekstsektoren i kommunen, kunne brukes til dette forsøket. Sett fra skolens side ville det være uheldig om tilbudet ble utformet som en enkeltstående «happening» både fordi verdien da ville bli begrenset og fordi det vanligvis gjennomføres flere enkeltstående arrangementer i løpet av et skoleår. Innenfor den aktuelle budsjetttrammen var det imidlertid rom for å dekke 13 besøk med to timer for hver gang. Det første skoleåret (2021-2022) ble alle besøkene forbeholdt elever ved 1. og 2. trinn. Like etter at skoleåret 2022-2023 hadde startet, ble det besluttet administrativt i kommunen at skolen for det kommende skoleåret kunne få finansiert et tilsvarende tilbud som det de hadde hatt i det forrige skoleåret. Skolen valgte da å sette av 10 besøk til 1.-2. trinn spredt over hele skoleåret, mens 3 besøk ble fordelt på de øvrige klassetrinnene, det vil si fra 3.-4. trinn, 5.-7. trinn og 8--10. trinn. For det ene besøket for hvert av disse trinnene ble elever fra tilsvarende trinn ved en mindre naboskole invitert til å besøke gården samtidig. Disse besøkene ble gjennomført i løpet av senhøsten 2022.

Da Statsforvalteren i Nordland fikk tillatelse fra Landbruksdirektoratet til å forlenge perioden for pilotprosjektet med seks måneder, ble det igjen besluttet administrativt innenfor Oppvekst og

inkludering at alle elever ved 3. trinn ved de andre offentlige grunnskolene i kommunen, skulle få tilbud om å besøke gården en gang hver.

Det er betydelige forskjeller i størrelse på kommunens ni grunnskoler. Som vist over, varierer elevtallet totalt sett fra 14 til 530, mens antall elever på 3. trinn spenner fra 2 til 43. To skoler har delt 3. trinn i to klasser med 18 elever i hver klasse ved den ene skolen og 22 og 21 i hver ved den andre. Syv av de ni skolene er fådelte hvor flere års-trinn undervises samlet. Flere har samlet 1.-3. trinn. De valgte derfor å benytte tilbudet til alle elevene ved de tre første års-trinnene i stedet for bare til 3. trinn som ved de to største skolene. To av de fådelte skolene hadde i tillegg inkludert elever ved 4. trinn fordi de også var få i antall. Disse skolene besøkte Inn på tunet-gården vårsemesteret 2023, mellom slutten av april og begynnelsen av juni. Aktuelle tidspunkt for besøk ble avtalt mellom tilbyder og lærere for de aktuelle trinnene, og måtte passes inn med skolens timeplan og med andre tilbud og aktiviteter ved gården.

7.3 SKOLENES FORBEREDTHET OG EGENINNSATS

Skolenes kjennskap til tilbudet før det ble benyttet, varierte. Ingen av lærerne eller rektorene som ble intervjuet, nevnte at tilbudet var helt ukjent. Alle rektorene hadde vært samlet i et møte på gården høsten 2022, hvor de fikk omvisning og orientering om aktivitetene. Både gården og pilotprosjektet hadde dessuten blitt skrevet om i lokalavisen. Flere lærere kjente tilbyder personlig, mens en lærer hadde besøkt gården med elever fra 4. trinn, men da i forbindelse med skolefritidsordning (SFO). Noen av skolene hadde dessuten brukt tilbudet til enkeltelever, men ingen hadde brukt det til hele klasser. Før pilotprosjektet startet hadde ingen av skolene etterspurt et slikt tilbud. Flere fortalte imidlertid i intervjuene at egen skole har hatt gårdsbesøk på timeplanen, med ujevne mellomrom, både for enkelttrinn og for flere trinn samtidig. Ingen av besøksgårdene hadde vært Inn på tunet-gård.

En av forskjellene mellom besøk på andre gårder og besøket på Inn på tunet-gården som del av pilotprosjektet sett fra lærernes ståsted, var at de nå skulle forsøke et ferdig utviklet opplegg, det vil si et opplegg som en av skolene allerede hadde forsøkt og hadde vurdert positivt. I tillegg var dette et kostnadsfritt tilbud som kommunen hadde invitert eller pålagt dem å delta i.

Forut for besøket har alle skolene fått skriftlig informasjon fra tilbyder om hvordan besøket legges opp og om hvilke aktiviteter som inngår. Skolenes egne forberedelser har imidlertid variert. Ansatte ved skolen som hadde forsøkt tilbudet fra starten av og i et større omfang enn de andre, hadde bidratt med innspill til den skisserte planen fra tilbyder både før og underveis i utprøvingen. De andre skolene har forholdt seg til den etablerte innretningen på tilbudet både når det gjelder aktiviteter og den pedagogiske vinklingen. Mens enkelte lærere beskrev at de hadde for kort tid til noen omfattende forberedelser i forkant av besøket, hadde andre gått gjennom planen for den aktuelle dagen og forberedt elevene på hvor de skal og hva på de skal få se og ta del i, og med det bidratt til å øke forventningene. Enkelte hadde også vist bilder av dyrene på gården, og snakket om hva som er viktig å passe på når de er sammen med dyr. Noen hadde i tillegg satt det som skjer på gården inn i en større sammenheng, og blant annet snakket generelt om blant annet mat og matproduksjon i landbruket.

7.4 FAGLIG INNHOLD OG PEDAGOGISK INNRETNING

Når elever og lærere kommer til gården, blir de tatt imot på litt forskjellige måter alt etter om de har vært der tidligere eller om de er der for første gang. Alle blir imidlertid ønsket velkommen ute på gårdsplassen av tilbyder, som alltid er til stede selv, og som har med seg en assistent eller ektefellen eller begge. Elever fra 1.-2. trinn, som har hatt et helårstilbud, følger deretter en fast rutine. Vanligvis står villsauene først på programmet. I vinterhalvåret bidrar elevene i matingen av dem. Etter at de har blitt hilst velkommen stiller de opp på en rekke og får hvert sitt spann i hånden med mat som skal til sauene. Forskerne fikk det samme, og stilte bakerst i rekken. Deretter går ferden bort til området hvor sauene holder til. I besøkene mot slutten av våren, er det nyfødte lam som får oppmerksomhet. Da må eventuelle kopplam mates. Noen elever prøver seg på det. De som besøkte gården tett opp til sommerferien fikk sett på klipping av sauene. Aktiviteter med hest er inkludert hele året. Gården har også hatt ullgriser, som nå er erstattet med minigriser. I tillegg finnes det høns som skal ha mat og eventuelle egg må plukkes. Det første året hadde gården kaniner som krevde stell. Om høsten står for eksempel sanking av bær og plukking av lyng på programmet. Da det ble avklart at tilbudet skulle utvides til eldre elevgrupper enn 1.-2. trinn, ble de faste aktivitetene utvidet med vandring i en «eventyrskog» hvor det var lagt inn quiz-oppgaver tilpasset forskjellige aldersgrupper.

Elever og lærere som er på gården for første gang og bare for ett besøk, samles først innendørs i en grillhytte, hvor tilbyder orienterer om aktiviteter som er aktuelle den dagen. Elevene får også informasjon om hvordan de skal opptre overfor dyrene. En av lærerne bemerket at «... tilbyder er veldig tydelig og konkret. Det var veldig bra». Allerede ved ankomsten ba tilbyder elevene vurdere om de ville forsøke å ri på hest eller å sitte i vogn som dras av hesten. Etter orienteringen ble aktivitetene organisert på ulike måter, alt etter antall elever, og om noen hadde særskilte utfordringer. I de tilfellene hvor elevgruppene var store, ble de delt i to og gjennomførte aktivitetene i forskjellig rekkefølge. Lærerne som fulgte elevene, fordelte seg og deltok i aktivitetene med utgangspunkt i elevenes behov.

Etter at de faste aktivitetene er gjennomført, samles alle til et måltid enten innendørs eller utendørs, alt etter årstid og værforhold. I grillhytten ble deltakerne plassert rundt gruen med brennende ved hvor det blant annet ble spiddet pølser eller kokt grøt. For elever som hadde helårstilbud, hadde tilbyder lagt vekt på sesongvariasjon i temaer som ble tatt opp i samlet gruppe, som for eksempel karde og spinne ull, høsting av vekster i naturen og juletradisjoner. Når samlingen innendørs er over, er det tid til fri lek. Som avslutning på besøket har elevene fra 1.-2. trinn med helårstilbud, stort sett alltid fått noe med seg i hånden, enten en brosjyre om villsauer, en oppskrift, et garnnøste, et lite glass med bær eller annet.

7.5 UTBYTTE AV TILBUDET

Inn på tunet ligger til rette for tverrfaglighet, det er mange læringsmål som kan legges inn i et slikt opphold. (Lærer)

Fortellinger fra besøket på gården både om måten elever og lærere blir møtt på og om innholdet i tilbudet, er så godt som utelukkende positive. Lærere fortalte ikke bare om sine egne erfaringer, men også om tilbakemeldinger fra elever som hadde vært med under besøket og fra deres foreldre, mens

elevinformanter beskrev medelevers erfaringer i tillegg til sine egne erfaringer. Andre, som rektor og foreldre til elever fra 1.-2. trinn, videreformidlet erfaringer som de hadde fanget opp fra elever og lærere.

For elever som har besøkt gården en gang, inngår dette i rekken av «happenings», som flere lærere formulerte det, som de er vant med. Ekskursjoner og dagsbesøk av forskjellige slag, blir arrangert med ujevne mellomrom for elever på alle trinn, kanskje noe oftere ved de minste skolene enn ved de to største. Likevel hadde besøket på Inn på tunet gården, ifølge lærere som ble intervjuet, blitt satt mer pris på enn en del andre besøk, som en lærer bemerket; «De [elevene] sang hele veien tilbake», noe som ellers ikke var vanlig.

Foto: Merete Kvamme Fabritius

Jevnt over hadde elevene særlig satt pris på muligheten til å ri på hest. Etter læreres og tilbyders beskrivelser, hadde så godt som alle benyttet seg av muligheten til å sitte oppå hesten, kun unntaksvis hadde noen valgt bare å kjøre med hest og vogn, eller «å stå over». Få, om noen, hadde sittet på en hest tidligere, og etter første forsøk hadde de fleste vist åpenbar glede over å mestre dette.

Å mate villsauer og å holde nyfødte lam var også populært. Under det første besøket til forskerne, tok elever fra 1.-2. trinn selv initiativ til å lære opp forsker i kunsten å mate villsauer. Ifølge beskrivelser i intervjuene hadde det virket som om elevene også satte pris på vandring i eventyrskogen, inkludert å løse quiz-oppgaver som var lagt ut. Det ble også bemerket at selv de eldste hadde gitt uttrykk for at de verdsatte nærkontakt med hønsene og å hente egg. Et annet høydepunkt var samling til et måltid rundt gruen.

Foto: Merete Kvamme Fabritius

I intervjuene understreket lærere at besøket på gården er viktig for alle, men kanskje særlig for elever som bor i områder hvor det ikke foregår landbruk og hvor det eneste elevene kjenner til av dyr, er hund og katt. Det ble dessuten nevnt at flere ikke bare mangler erfaring med dyr, men også har lite allmennkunnskap. Det ble videre pekt på at elever med annen bakgrunn enn etnisk-norsk, med dette tilbudet kunne få utvidet erfaring med norske forhold og med

et norsk landskap, og blant annet erfare å trække i gjørme og å bli våt. Lærere hadde også observert at elever med forskjellige utfordringer hadde særlig utbytte av kontakt med dyrene, og fant ro sammen med både sauer og lam. I noen klasser var det med elever som var kjent på gården fordi de hadde vært

der med «enkeltvedtak». Når disse elevene var på besøk sammen med hele klassen, tok de initiativ til å fortelle medelever om navn på dyrene og om hvordan de skulle omgås dyrene. Lærere fortalte i tillegg om elever som fikk vist egenskaper som de ikke hadde vist tidligere, som for eksempel å være god mot og forsiktig med dyr.

Våre observasjoner av 1.-2 trinn (under to besøk) viser at elevene møtte opp på gården med stort engasjement og med stor glede. Interessen for dyrene var tydelig. Elevene hadde et høyt aktivitetsnivå, enten de opptrådte i mindre grupper eller i individuell aktivitet.

Som nevnt over, beskrev også elevene fra 6-10. trinn utelukkende positive erfaringer fra gårdsbesøket. På et oppfølgings spørsmål om noen av aktivitetene hadde passet bedre for elever på lavere trinn, hvor vi med det antydte at deler av aktivitetene som inngikk i tilbudet, kunne ha vært erfart som «litt barnslige», var svaret unisont «nei». Elevene ga tvert imot uttrykk for at de gjerne ville ha hatt mer av det samme og gjerne ha besøkt gården oftere. Også disse elevene var spesielt begeistret for muligheten til å ri på hestene, som var en ny erfaring for flere av dem. Under intervjuet fortalte de blant annet om en medelev fra ungdomsskoletrinnet som kjenner godt til både dyr og gårdsdrift, og som har planer om å ta over en gård i fremtiden. Ifølge elevene som ble intervjuet, hadde også denne eleven satt stor pris på besøket og hadde vist betydelig interesse både for dyrene på og driften av denne gården. Som svar på spørsmålet om faglig utbytte av besøket, beskrev de at alle aktivitetene som de deltok i og all informasjonen som de fikk fra tilbyder, var relevant for fag som friluftsliv, arbeidslivkunnskap og samfunnsfag, og til dels også norsk og matematikk. Tiden til fri lek med mulighet til å spille fotball ble også fremhevet som svært positivt. Elevene vurderte tydeligvis aktivitetene som inngikk i tilbudet, noe annerledes enn det enkelte av lærerne gjorde. For eksempel bemerket en lærer som hadde vært sammen med elever fra 1.-3. trinn, at innhold i tilbudet nok var best egnet for de yngste av barneskoleelevene, mens en lærer med kjennskap til erfaringer fra ungdomstrinnet, kommenterte følgende:

Vi var overrasket over hvor begeistret de eldste var. Også her [på tettstedet] har vi distansert oss fra landbruk som var omfattende tidligere. Nå [under besøket] fikk de [elevene] innsikt både i kultur og i arbeidsliv og identitet.

Tilbudet fra gården er lagt opp som et helårs utendørstilbud med begrenset innendørsaktivitet i en spesialbygd grillhytte. Elevene oppholder seg altså utendørs i alle slags vær, inkludert i kaldt vintervær hvor gradestokken har vist minus 15 grader, som under forskernes første feltarbeid. I læreres vurderinger av oppholdet, ble det pekt på at det å være ute i friluft, har en gunstig effekt på flere måter. Noen trakk spesielt frem at konflikter eller uoverensstemmelser som forekommer jevnlig i løpet av en vanlig skolehverdag, hadde vært så godt som fraværende da de besøkte gården:

Foto: Merete Kvamme Fabritius

Generelt er det sånn at det blir mindre konflikter når elevene er ute i friluft – de utfordringene enkelte har i klasserommet, endres når de er ute.

Våre observasjoner harmonerer med læreres beskrivelser. I løpet av den tiden som var satt av til fri lek, foregikk leken i livlige former. Det var ingen synlig eller merkbar krancling som pågikk. Å stille på rekke og å vente på tur for eksempel på å få slippe til på hesteryggen eller å sitte i vognen bak hesten, krever ikke bare øvelse, men kan være en skikkelig tålmodighetsprøve. Heller ikke dette hadde endt i uoverensstemmelser elevene imellom, ifølge lærerne. Også elever fra 6-10. trinn kommenterte at det hadde vært mye mindre krancling dem imellom under besøket på gården, enn det vanligvis er. Lærere hadde i tillegg observert at elever hadde funnet sammen i nye konstellasjoner og at de viste felles interesser som lærerne ikke visste at de hadde.

Et aspekt som kom frem i intervjuene og som særlig tilbyder pekte på, var at gården var mobilfri sone. Tilbyder hadde observert at også de eldste elevene syntes å sette pris på tiden til fri lek, «de lekte på tunet, og løp rundt». De hadde ikke bare utfoldet seg i fri lek, men i alle aktivitetene. Tilbyder bemerket at elevene kanskje hadde følt seg fri fordi de slapp å være redd for at noen skulle filme dem, og videre «ellers er det alltid noen som sender en snapp».

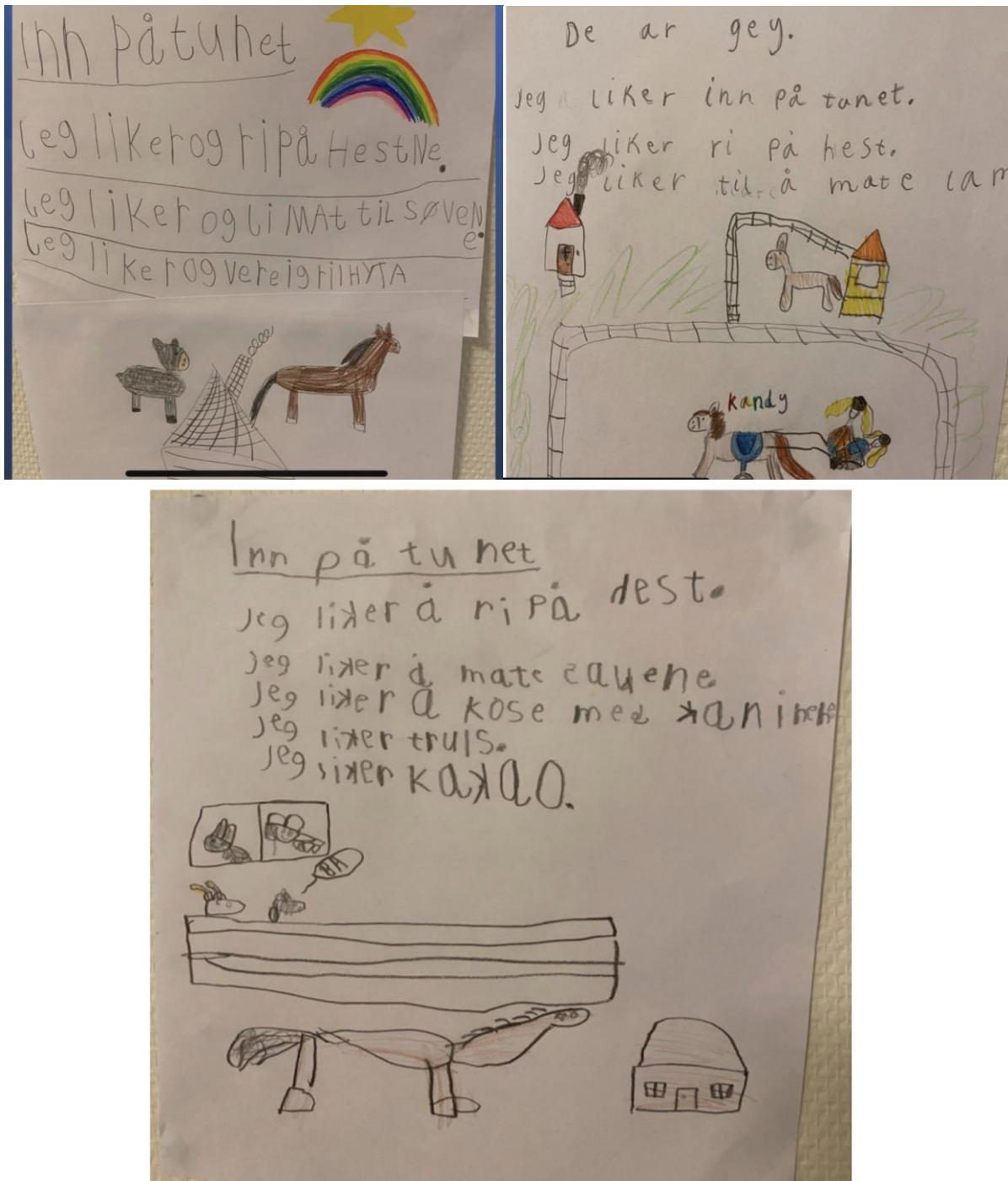
Foreldre til alle elever som har besøkt gården, har blitt orientert om tilbudet, og har blitt informert om hva elevene må ha med av klær og annet til turen. Flere av dem har gitt positive tilbakemeldinger til skolen, som pekt på over. Ikke alle barna forteller like mye om hva de har vært med på. For å stimulere til samtaler med foreldrene, har enkelte skoler blant annet sørget for at elevene blir avbildet mens de sitter på hesten eller i vogn bak hesten.

Representanter fra FAU for 1.-2.trinn fra den ene skolen som hadde helårstilbud, la i intervjuet vekt på litt forskjellige aspekter ved tilbudet, men var samstemt om positive sider. FAU hadde ikke vært involvert i skolens beslutninger om å forsøke tilbudet, men som andre foreldre, hadde de blitt orientert om hva barnet deres skulle være med på, og blitt spurt om barnet kunne bli fotografert i aktiviteter på gården. Representantene hadde inntrykk av at barna hadde utelukkende positive erfaringer, og de ga uttrykk for å være særlig begeistret for å ri og å mate sauer. En elev fortalte vanligvis ikke noe om besøket uten å bli spurt om dette, «... [navn] lever i nuet. Det skjer mer enn nok her hjemme, da kommer skoledagen fort i bakgrunnen». En annen «boblet ofte over» av fortellerlyst etter hvert besøk og ville prøve oppskrifter og annet som de hadde fått. Den ene representanten understreket imidlertid at et slikt tilbud ikke var viktig nok med tanke på knapphet i budsjetter fra år til år, selv om virksomheten ble vurdert som et viktig tilskudd på tettstedet. Det ble videre presisert at skolen mangler musikkrom og bibliotek, som er viktig i en skolehverdag, og at skolens elever har mulighet til å besøke andre gårdsbruk når de trenger den typen erfaring.

Fagfornyelsen har som mål å styrke elevenes dybdelæring og forståelse. Lærere skal blant annet arbeide tverrfaglig med temaer som for eksempel bærekraftig utvikling, folkehelse og livsmestring. Sammenhengen mellom fagene skal også styrkes. Få lærere oppga at de ved dette ene besøket bevisst hadde tenkt på fagfornyelsen og hvordan besøket på gården kunne bidra til å nå lærings- og kompetansemål, men flere pekte under intervjuet på det potensialet som ligger i det å kunne bruke et slikt tilbud i opplæring. For tilbyder hadde imidlertid lærings- og kompetansemål vært retningsgivende da opplegget fra starten av ble skissert og diskutert med pedagoger ved den nærmeste skolen. En av

rektorene som ble intervjuet, understreket at det nesten er ubegrenset hva som kan puttes inn av læringsmål i forbindelse med et slikt besøk.

Timer som gikk med til gårdsbesøket ville ellers ha vært brukt til naturfag, kroppsøving, kunst og håndverk, norsk og matematikk. I den videre undervisningen hadde skolene i ulik grad benyttet erfaringer fra gården. Noen forteller imidlertid at elevene både har skrevet og tegnet i etterkant av besøket. Et eksempel var elever ved 1.-2. trinn som hadde skrevet om sine erfaringer fra gården hvor noen for første gang hadde skrevet en hel setning, mens andre hadde skrevet flere sammenhengende setninger. Illustrasjonene nedenfor er hentet derfra.

Figur 9 Tekst og tegninger fra elever ved 1--2. trinn ved en skole i en pilotkommune. Kilde: Stine Marring Lislien

Også i lesetrening har noen hatt dyrene på gården som tema. Andre har brukt erfaringene i fag som kunst og håndverk. Elever har også på eget initiativ referert til felles opplevelser fra gården i læresituasjoner hvor det har vært naturlig. Noen lærere oppsummerte nytten av besøket ved å peke på verdien av å oppleve noe sammen. I tillegg lærer elevene av hverandre, de får språkstimulering, lærer nye begreper og utvikler sanser gjennom lek. Sosialt må de forholde seg til regler som er bestemt, og de får noe felles å snakke om i ettertid.

7.6 UTFORDRINGER

7.6.1 GEOGRAFISK AVSTAND

Inn på tunet-gården som gir tilbudet, er lokalisert geografisk med varierende avstand til de ni grunnskolene i kommunen. En av skolene befinner seg i gangavstand hvor det tar omtrent 15 minutter til fots hver vei. Et par av skolene ligger rundt en halv times kjøretur med buss fra gården, mens for noen av de andre skolene tar turen rundt en time til og fra. Elever fra en av skolene som er lokalisert i et øysamfunn, må imidlertid først ta hurtigbåt eller ferge på 20-30 minutter før de skysses videre i buss eller privatbiler på rundt en halvtime.

Med unntak av én skole, er altså alle avhengig av å bli transportert til og fra gården for å kunne benytte tilbudet. Transportkostnader dekkes av kommunen, men både skolens beliggenhet og antall elever har hatt betydning for valg av transportmiddel. Kommunen har kjøpt inn to ni-seters minibusser som kan leies til forskjellige formål, deriblant til skolenes besøk på Inn på tunet-gården. Selv om de fleste kjente til at kommunen skulle etablere et slikt tilbud, ble ikke bussene brukt til dette formålet i løpet av vårsemesteret 2023. Det ble oppgitt flere grunner til dette. Mens det var ukjent for en av skolene at tilbudet var iverksatt, beskrev andre at passasjekapasiteten var for liten, i alle fall om det bare var en buss som var tilgjengelig. For de to største skolene var ikke to busser tilstrekkelig til deres behov. En av skolene hadde vurdert å benytte tilbudet, men ingen av bussene var tilgjengelige på det tidspunktet da elevene deres skulle besøke gården.

Transport over en lengre geografisk strekning er ikke bare en kostnadmessig utfordring. Dette byr også på en tidsmessig utfordring. Det vil si at til et besøk på den aktuelle gården går det med en hele undervisningsdag for flere av skolene med reisene frem og tilbake. Lærere som hadde fulgt elevene, forteller at det for noen av elevene var en stor opplevelse i seg selv å kjøre buss. I tilfeller hvor kjøretiden var lang, hadde imidlertid noen elever blitt bilsyke. Noen foreldre hadde uttrykt bekymring for at dette kunne skje.

7.6.2 PRAKTISKE BEGRENSNINGER

På et spørsmål i intervjuet om det var aktuelt for skolene å benytte tilbudet til flere klassetrinn enn 3. eller 1.-3., og/eller til mer enn ett besøk, var lærerne stort sett samstemte i sine svar. Så godt som alle pekte på at tilbudet lettest lar seg gjennomføre for elever på 1-3. trinn. På småtrinnet er undervisningen temabasert og involverer få lærere, eventuelt bare en lærer. Flere av skolene hadde dessuten en fast «utedag» eller «friluftsdag» per uke for de yngste elevene. Denne dagen kunne derfor på kort varsel brukes til besøk på Inn på tunet-gården om det skulle bli aktuelt. Fra mellomtrinnet og videre oppover undervises elevene i større grad av faglærere. I og med at det for flere av skolene gikk med en hel undervisningsdag til et slikt besøk, ville det ha krevd betydelig mer organisering og koordinering av

timeplaner og mer fleksibilitet i undervisningen for å få plass til et slikt tilbud, og da særlig ved de største skolene. Lærere pekte også på at dersom tilbud skulle ha inkludert månedlige besøk, ville det neppe latt seg gjennomføre med hele klassen ved de største skolene. Noen antydet også at gjentatte besøk kunne ha blitt kjedelig for flere.

Samlet elevtall på 3. trinn og størrelse på klassene kom også opp som en utfordring av lærere ved de største skolene. Den ene av skolene hadde tatt med begge 3. klassene i ett besøk, og det var da 35 elever til sammen. Dette hadde fungert, men det ble beskrevet som langt fra ideelt, både sett fra læreres side og fra tilbyders side. I det siste intervjuet med tilbyder, ble det antydet at mer enn 20 elever samtidig er uheldig om alle skal få et godt utbytte, og for eksempel unngå «køproblemer» og lang ventetid på aktiviteter som inkluderer hester. Sett fra lærernes side ville det imidlertid ha vært både uheldig og uønsket å dele opp klassene.

7.6.3 SAVN AV KONTINUITET

Under intervjuene ble det pekt på at Inn på tunet-gården skiller seg fra et tradisjonelt gårdsbruk, og at tilbudet dermed gir elevene begrenset innsikt i hva landbruksdrift innebærer. Samtidig ble det bemerket at den aktuelle Inn på tunet-gården pedagogisk sett er bedre tilpasset elever i alle aldre, og har et friere opplegg enn om gården for eksempel hadde hatt dyr i fjøs. Ved tidligere besøk på tradisjonelle gårdsbruk har skolene i større grad selv tatt ansvaret for den pedagogiske delen av besøket.

En annen minusside som kom opp i intervjuene, handlet om mangel på kontinuitet. Mens 1.-2. trinn ved den ene skolen har besøkt Inn på tunet-gården 13 ganger det først prosjektåret og 10 ganger i det neste, og med det fått erfart sesongvariasjon både med dyrene og i naturen, og via ulike temaer som tilbyder orienterte om, ble nettopp dette beskrevet som et savn av enkelte lærere ved andre skoler. Aktiviteter på gården varierer med sesong. Ideelt sett ville det gitt best utbytte med besøk i mer enn én sesong. Ett besøk i høstsesongen og ett besøk i vårsesongen ble foreslått som et minimum, men aller helst to ganger i løpet av hver sesong. En av lærerne fortalte om erfaringer fra en barnehage hvor de eldste barna hadde besøkt samme sauegård til sammen seks ganger og dermed fått med seg sesongvariasjoner med blant annet lamming, klipping av sauer og arbeid med ull etter klippingen, som karding, spinning og farging. En skole hadde avtalt et eget besøk på Inn på tunet gården i løpet av høstsemesteret for at elevene skulle få innblikk i aktiviteter som foregår i denne årstiden i tillegg til det de fikk innsikt i før sommerferien, men også for at elever som hadde hatt sykefravær ved forrige besøk, skulle få dele denne erfaringen.

7.7 FREMTIDIG BRUK AV TILBUDET

Alle som ble intervjuet, formidlet et sterkt ønske om at Inn på tunet-tilbudet skulle fortsette, i alle fall til alle elever på 3. trinn, men aller helst til flere. Da intervjuene ble gjennomført, var det fortsatt uavklart om kommunen hadde planer for videre satsning på dette tilbudet, og eventuelt hvilke planer. Ingen av skolene hadde formelt diskutert eller tatt stilling til om det kunne være aktuelt at skolen selv dekket utgifter innenfor egen budsjettamme. Lærere og rektorer som ble intervjuet, bemerket at det var tvilsomt eller høyst usikkert at tilbudet ville bli brukt til hele klasser fremover om dette må finansieres innenfor skolens eget budsjett. Selv om skolene har annen turaktivitet, foregår dette ofte i nærområdet og er på den måten mindre kostnadskrevenne. Et par av skolene ville imidlertid ha brukt

dette eller lignende tilbud selv om det må finansieres av skolens eget budsjett. Dette henger sammen med hvilket område skolene ligger i og elevenes øvrige tilgang til den typen erfaringer som de får på denne gården. En av lærerne ved skolen som fikk det mest omfattende tilbudet, understreket imidlertid at det er ønskelig for dem å opprettholde tilbudet slik det er nå, men om dette ikke er mulig å få til innenfor kommunens budsjetttramme, ville skolen selv mest sannsynlig prioritere tilbudet til enkeltelever fordi de har erfart at elever med behov for særskilt tilrettelegging, hadde hatt ekstra stort utbytte av besøk på gården:

For enkeltelever kunne vi ha klart det. Det kunne vi ha prioritert. Vi har jo et ønske om å få til hele klasser, men det er mer uklart. Vi er veldig glad for at [navn på tilbyder] har bygd opp noe her. Det er bra for [tettstedet]. Men det er ikke gratis. De skal ha betalt.

For noen av lærerne som ønsket at tilbudet skulle fortsette, virket det ikke som om det var viktig at tilbudet var organisert innenfor Inn på tunet-paraplyen. De hadde ingen spesifikk kunnskap om Inn på tunet. For dem kunne besøket like gjerne ha vært på et ordinært gårdsbruk hvor elevene kunne ha fått innsikt i tradisjonell gårdsdrift. De var imidlertid begeistret for det opplegget som den aktuelle Inn på tunet-gården kunne tilby, både det faglige innholdet og den pedagogiske innretningen.

Etter at prosjektperioden var formelt avsluttet, besluttet kommunen, via Oppvekst og inkludering, at tilbudet skulle videreføres for skoleåret 2023-2024 i samme form og i samme omfang som for det foregående skoleåret.

8 ANALYSE OG SAMMENLIKNING AV KOSTNADER

8.1 INNLEDNING

Spørsmål som ofte stilles i forbindelse med etablering av Inn på tunet-tjenester i kommunene, er hva slike tjenester koster. I forbindelse med tidligere prosjekt har enkelte kommuner pekt på at Inn på tunet oppfattes som dyrt (Prestvik m.fl. 2020). Hva som regnes som dyrt er avhengig av den enkelte kommunes egne vurderinger – og dyrt i forhold til hva. Ettersom det her er snakk om ulike oppfatninger, kan det være utfordrende å si med sikkerhet om Inn på tunet-tilbud er dyre eller ikke. Det kommer blant annet an på de vurderingene hver enkelt kjøper gjør, og om Inn på tunet-tjenester erstatter kommunale tilbud eller kommer i tillegg. Dersom kjøp av Inn på tunet kommer i tillegg til de tjenestene kommunene allerede tilbyr vil Inn på tunet i utgangspunktet være fordyrende. På den annen side kan det argumenteres med at Inn på tunet kan virke forebyggende, og dermed besparende på lengre sikt. Dette er det imidlertid vanskelig å kvantifisere, hvilket er en av flere årsaker til at kjøp av Inn på tunet-tjenester kan være vanskelig å forsvare i en tett budsjettdebatt i kommunene.

I dette kapittelet vil vi forsøke å belyse og drøfte disse og andre problemstillinger mer inngående. Vi vil presentere analyser og sammenstillinger knyttet til kostnader for Inn på tunet-aktivitet i pilotkommunene, hvordan kommunene har anvendt midler fra pilotprosjektet i arbeidet med å etablere Inn på tunet-tilbud, og forhold knyttet til kontrakter og forankring. Dersom ikke annet er oppgitt, er det hovedsakelig kostnader og aktiviteter knyttet til skoleåret 2022/23 det refereres til. Kostnadsrelaterte problemstillinger som prosjektet har ønsket svar på er:

1. Hva koster innkjøp og bruk av Inn på tunet-tjenester?
2. Inngår kjøp av Inn på tunet-tjenester i budsjettet, og øremerkes eventuelt midler til Inn på tunet i kommunenes budsjetter?
3. Hvilke tilsvarende eller liknende tilbud har kommunen?
4. Hva er kostnaden knyttet til kommunens tilbud til målgruppen i denne piloten?
5. Hvordan er kostnader på Inn på tunet-tilbudene sammenlignet med tilsvarende tilbud?

En ambisjon i prosjektet har vært at alle kommunene skulle få godkjente tilbydere, og deretter høste erfaringer gjennom utprøving av et Inn på tunet-tilbud til skoleklasser. Som beskrevet i tidligere kapitler, har det av ulike årsaker vist seg vanskelig å nå disse målene i løpet av pilotperioden. Derfor er erfaringsgrunnlaget begrenset, noe som igjen påvirker muligheten til å besvare de problemstillingene som er gjengitt over. Våre kostnadsrelaterte beregninger bygger derfor bare delvis på data fra alle de fire pilotkommunene.

Hovedperspektivet i kapittelet er forhold i de fire pilotkommunene, men ettersom Inn på tunet-tjenester involverer både kjøpere og selgere, vil også tilbyderne bli en del av analysene og drøftingene. I analysene vil vi også referere til erfaringer fra andre kommuner og tidligere forskning. En hovedreferanse vil være sluttrapporten fra prosjektet *Demensomsorg på gård* (Prestvik mfl. 2020), fordi den har et kapittel som kun omhandler kostnader knyttet til kjøp av Inn på tunet-tjenester.

Våre analyser og drøftinger baserer seg på kostnadsoversikter fra statsforvalteren om kommunenes bruk av prosjektmidler, kostnadsoversikter fra kommunene (så langt det har latt seg gjøre å fremskaffe), kommunenes sluttrapportering til statsforvalteren i Nordland, intervju med kommunale ledere og prosjektkoordinatorer i pilotkommunene, og åpne nettbaserte kilder (for eksempel Inn på tunet Norge og Landbruksdirektoratet).

Det er viktig å merke seg at midlene som Statsforvalteren stilte til rådighet i forbindelse med piloten hadde begrensninger, beskrevet i Landbruksdirektoratets regelverk for Inn på tunet-pilotene (Landbruksdirektoratet 2021). Regelverket beskriver at midlene skal dekke kostnader til gjennomføring av pilotene, det vil si prosjektledelse og prosjektkoordinering, og skal ikke benyttes til innkjøp av Inn på tunet-tjenester, markedsundersøkelser eller markedsføring.

8.2 AKTIVITETSNIVÅ, KOSTNADER OG FORANKRING

Alle pilotkommunene har gjennomført aktiviteter i piloten, men har i ulik grad nådd to av hovedmålene – få etablert Inn på tunet-godkjente bruk i alle kommunene, og gjennomføre forsøk med skoleklasser. I det følgende vil vi raskt gå gjennom aktivitetsnivået i den enkelte kommune, se på bruk av prosjektmidler og fremstille kostnadsoversikter både for aktiviteter direkte knyttet til piloten og for Inn på tunet-relaterte aktiviteter. Vi vil også se på hvordan aktivitetene er forankret, og hvilke kontraktsmessige forhold som foreligger. Det er kun Inn på tunet-aktivitet for skoleelever, i første rekke allmennpedagogiske tilbud, som inkluderes i oversiktene. Kostnadene det refereres til er en kombinasjon av det kommunene har oppgitt, oversikter fra statsforvalteren (fordeling av prosjektmidler) og verdien av kontrakter mellom kjøper og tilbyder av Inn på tunet-tjenester.

8.2.1 Kommune 1

I denne kommunen er det fem skoler med barn i grunnskolealder, hvorav en skole ligger geografisk nært et Inn på tunet-godkjent bruk. Kommunen har avtalefestet kontrakt med denne Inn på tunet-tilbyderen, om tilbud til en enkeltelev med særskilte utfordringer. Eleven har hatt tilbud på dette bruket to ganger per uke i skoleåret 2022/23.

På grunn av denne relasjonen mellom kommune og tilbyder, har også skolen denne enkelteleven sokner til, gjennomført besøk på gården. Disse klassebesøkene har imidlertid ikke vært gjennomført på fast grunnlag, og det er uklart om besøkene er en direkte følge av Inn på tunet-piloten. Selv om skolen ligger relativt nært bruket, er elevene fremdeles avhengig av transport for å gjennomføre gårdsbesøk. Kommunen har til sammen mottatt 10 000 kroner i støtte til dette i første halvdel av 2023, og forventer ytterligere støtte på om lag 50 000 kroner for den resterende delen av året.

Aktiviteter relatert til piloten er kostnadsført med til sammen 119 000 kroner for 2022, hvorav 113 000 kroner er lønn til Inn på tunet-koordinator. For 2023 er det estimert med lønnskostnader på 41 000 kroner, 60 000 kroner i transportstøtte (som nevnt over), og 24 000 kroner til annet prosjekterelatert arbeid (blant annet arbeid med skoleveileder). Til sammen er det beregnet at kommunen vil motta i underkant av 250 000 kroner i prosjekterelatert støtte for å dekke kostnader for perioden 2022 til 2023. En aktivitet som ikke er en del av denne Inn på tunet-piloten, er rekke klassebesøk på et bruk som ikke er en godkjent Inn på tunet-tilbyder. Dette er besøk, og en relasjon, som har pågått over lengre tid og som kommunen har gode erfaringer med. I tillegg til å være besøksgård, har gården tilbudt kommunen

arealer mens deler av skolens arealer har vært under oppussing. Kommunen oppgir at det for skoleåret 2022/23 ble brukt rundt 85 000 kroner på dette tilbudet, hvorav omkring 15 000 kroner er transportutgifter. Dette er belastet kommunens budsjett. Disse besøkene og denne relasjonen mellom kommune og gårdsbruk, har ikke vært en del av piloten, og fordi bruket ikke er en Inn på tunet-godkjent tilbyder, faller eksempelet utenfor det som er fokus i våre analyser. Kommunen opplyser imidlertid at gården er under godkjenning for Inn på tunet-tjenester.

Administrasjonen har holdt formannskapet i kommunen løpende orientert om Inn på tunet-aktivitetene, og kommunedirektøren har innstilt på at utgifter til kjøp av Inn på tunet-tjenester legges inn i kommunens budsjett for neste periode når budsjettarbeidet starter høsten 2023. Kommunen oppgir at de for kommende skoleår (2023/24) kommer til å videreføre samarbeidet både med gården som tar imot en enkeltelev, og gården som har tatt imot hele klasser og som er under godkjenning for å bli Inn på tunet-tilbyder. Kjøp av Inn på tunet-tjenester er også tatt inn i kommunens planverk, hvilket bidrar til forankring. Kommunen argumenterer med at dette også gir forutsigbarhet for de brukene som enten er Inn på tunet-godkjent, eller ønsker å starte en godkjenningsprosess.

8.2.2 Kommune 2

Kommunen har lang erfaring med kjøp av grønn omsorg, det vil si tilleggstjenester på gårdsbruk innenfor helse- og omsorgssektoren. Dette er i første rekke knyttet til demensomsorg. I tillegg gir kommunen tilbud om gårdbesøk til enkeltelever med særskilte utfordringer. Få av tjenestekjøpene faller inn under Inn på tunet-paraplyen, men har gitt kommunen erfaring med kjøp av private tilleggstjenester innen oppvekstsektoren. Aktivitetene kan beskrives som tilfeldige kjøp. Det har vært fravær av langsiktige kontrakter, som igjen fører til lav forutsigbarhet for tilbyderne – både av grønn omsorg og Inn på tunet-tjenester. Mot denne bakgrunnen har kommunen hatt en ambisjon om å forankre aktivitetene bedre, både administrativt og politisk. I pilotperioden har de derfor hatt sterkest fokus på planlegging og forankring – før eventuelle prøveordninger med klassevise besøk.

Administrasjonen har ønsket å skaffe seg et kostnadsbilde for kjøp av Inn på tunet-tjenester før de har lagt frem saken for politikerne. I pilotperioden har de ikke rukket å gjennomføre klasse- eller skolevise besøk på noen av brukene. Kostnader i pilotperioden er dermed kun knyttet til prosjektledelse og reise- og møtevirksomhet. I 2022 har kommunen hatt lønnskostnader på 77 000 kroner til en egen Inn på tunet-koordinator og 67 000 kroner knyttet til reise- og møtevirksomhet samt annet pilotrelatert arbeid, til sammen 144 000 kroner. For 2023 er det estimert en lønnskostnad på 102 000 for prosjektkoordinatoren, 40 000 for annet prosjektrelatert arbeid (reiser og møter, kunnskaps- og kvalitetsarbeid), samt 8 000 kroner til transport av elever, til sammen 150 000 kroner. Samlede kostnader på i underkant av 300 000 kroner for 2022 og 2023 er i sin helhet prosjektmidler fra Nordlandspiloten. Kommunen har ikke oppgitt kostnader knyttet til Inn på tunet-piloten ut over det som er finansiert gjennom støtten fra statsforvalteren.

Kommunen mener det er mer formålstjenlig å gå i dialog med en eller flere tilbydere med tanke på en rammeavtale, fremfor å gå ut med et anbud. De antar at de nok må regne med å betale inntil 3500 kroner per besøksdag for hele skoleklasser, når de kommer så langt at de skal prøve ut allmennpedagogiske tilbud til hele skoleklasser. Kjøp av Inn på tunet-tjenester er nå tatt inn i kommunens planverk, men det har vært mye diskusjon om finansiering. Både politisk og administrativt er man positive til kjøp av Inn på tunet-tjenester, men administrasjonen vurderer at dersom et tilbud

til skoleklasser (3-6 trinn) skal etableres, kreves friske midler. Så langt har det vist seg vanskelig å få frigjort midler til dette. Flere av rektorene frykter at et fast Inn på tunet-tilbud vil ta midler fra skolenes budsjetter, og at gjennomføring av en ikke-lovpålagt oppgave vil gå på bekostning av tilbud skolene er pliktige til å gi. Støtten fra pilotprosjektet har ikke vært av en slik karakter at de har blitt benyttet til å dekke kostnader for at skoleklasser har kunnet gjennomføre besøk på godkjent Inn på tunet-gård. Kommunen mener at det i piloten burde vært bevilget penger til å gjennomføre selve testingen av tilbudet, og ikke bare til prosjektarbeid.

8.2.3 Kommune 3

I denne kommunen var det ingen godkjente Inn på tunet-tilbydere da piloten startet. Ett bruk fikk godkjenning underveis i perioden, og det var tett dialog med flere andre bruk med tanke på å gjennomføre en godkjenningsprosess. Kommunen har erfaring med sporadiske og usystematisk kjøp av grønn omsorg fra mellom to og fire gårdsbruk fra tidligere av. Disse tjenestekjøpene er knyttet til enkeltelever med særskilte behov. Ingen av disse brukene har Inn på tunet-godkjenning.

Kommunen har hatt stort fokus på forankring, og jobbet med grunnlag for å kunne utarbeide en rammeplan. Det har i tillegg vært jobbet aktivt for å få gårdsbruk til å søke om godkjenning som Inn på tunet-tilbydere.

I 2022 hadde kommunen lønnsutgifter på 80 000 kroner til Inn på tunet-koordinator, og 87 000 kroner i utgifter knyttet til reiser og møter, studietur og rekrutteringsvirksomhet. I 2023 er det beregnet lønnskostnader på 100 000 til Inn på tunet-koordinator og 30 000 til andre prosjekterrelaterte utgifter – blant annet møter og reiser, transport av elever (noe som tyder på at kommunen forventer å kunne sende noen elever på gårdbesøk) og arbeid med skoleveileder. I sum innebærer dette en samlet kostnad på i underkant av 300 000 kroner i forbindelse med prosjekterrelatert aktivitet i perioden 2022 til 2023.

Det er ikke oppgitt kostnader knyttet til Inn på tunet-tilbud eller i forbindelse med piloten ut over det de har benyttet støtten fra statsforvalteren til.

8.2.4 Kommune 4

I denne kommunen har det vært høyere Inn på tunet-relatert aktivitet i pilotperioden enn i de andre kommunene, og kommunen har gitt tilbud om gårdsbesøk til alle sine skoler i skoleåret 2022/23 i tråd med ambisjonene i Nordlandspiloten.

I 2022 hadde kommunen lønnskostnader på rundt 175 000 kroner til Inn på tunet-koordinator og 57 000 kroner til annen prosjekterrelatert aktivitet (inkludert møter og reiser, samt studietur), til sammen 232 000 kroner. For 2023 er kostnadene beregnet å bli 100 000 kroner i lønnsutgifter og 32 000 kroner til annen prosjekterrelatert aktivitet (inkludert arbeid med skoleveileder). I tillegg er det beregnet at det vil gis transportstøtte på 30 000 kroner. Kostnader som dekkes gjennom prosjektmidler i perioden 2022 til 2023 summerer da til i underkant 400 000 kroner.

Denne kommunen har to godkjente Inn på tunet-bruk, hvorav det ene har avtale med kommunen om levering av et allmennpedagogisk tjenestetilbud til hele klasser/klassestrinn. Det andre bruket har en

rammeavtale med kommunen. Her har kommunen ikke rapportert om noe Inn på tunet-relatert aktivitet i skoleåret 2022/23, så tilbyderer er ikke en del av analysene i dette kapittelet.

Inn på tunet-bruket som har hatt aktivitet i pilotperioden, har to separate kontrakter med kommunen. De har ulik verdi, og det er ulikt aktivitetsnivå knyttet til avtalene. Den første avtalen gjelder tilbud om allmennpedagogiske tjenester for et oppvekstsenter, og omfatter både første- og andretrinns elever og elever på eldre klassetrinn. Første og andretrinn gjennomførte til sammen 10 besøk i skoleåret 2022/23, mens de eldre elevene hadde ett besøk hver, i alt tre, og sammen med elever på samme trinn ved en naboskole. Den andre kontrakten omfatter resten av skolene i kommunen, til sammen 7 skoler. Klassene ved disse skolene besøkte gården en gang hver. Til sammen gir dette 20 besøk på gården fra kommunens skoler. Basert på kontraktens verdi på henholdsvis 2500 kroner og 3000 kroner per besøk, gir dette en kostnad for kommunen på 53 500 kroner. Årsaken til at kontraktene mellom kommunen og tilbyderer har ulik verdi, skyldes et noe ulikt pedagogisk innhold, at involveringen fra skolepersonellens side er forskjellig, ulikt antall timer elevene besøkte gården, og at mat var inkludert i den ene avtalen.

Kommunen opplyser at aktiviteten er finansiert med ekstrabevilgning fra politikerne i den ordinære budsjettprosessen på 40.000 kroner – med andre ord et politisk vedtak. Skolene har også mottatt 40.000 kroner fra Statsforvalteren fra den såkalte Oppfølgingsordningen. Piloten har vist at en av de største utfordringene har vært organisering av transport. Kommunen har derfor omdisponert midler til skoleskyss til bassengbesøk for noen skoler, til leasing av to minibusser for å avhjelpe transportbehovet for de klassene som skulle på gårdbesøk. Dette ble gjennomført som et administrativt vedtak. I tillegg har 50 000 kroner av prosjektmidlene fra statsforvalteren gått til transportstøtte.

Kommunen har bestemt å videreføre tilbudet også i neste skoleår (2023/24). Aktivitetsnivået legges opp til å være det samme som i 2022/23, og skal fremdeles belastet kommunens budsjett, og ikke tas fra skolenes budsjetter.

8.3 SAMMENLIKNING AV KOSTNADSNIVÅ

8.3.1 Sammenlikningsgrunnlag

Om vi ser på tidligere forskning og utredninger, er ikke sammenlikningsgrunnlaget for samlede kostnader for kjøp av Inn på tunet-tjenester veldig stort. Dette kan i utgangspunktet virke noe merkelig, ettersom kostnader er noe kommunene er opptatt av, og økonomi av mange anses som en stor barriere mot å etablere Inn på tunet-tilbud. Det er imidlertid mye tilgjengelig informasjon om hvilke priser som eksisterer hos Inn på tunet-tilbydere knyttet til oppveksttjenester som for eksempel gårdsbasert SFO, og avlastning eller spesialtilbud til barn med særskilte utfordringer.

Vi har så langt det har latt seg gjøre forsøkt å skaffe en oversikt over hva kommunene har betalt for kjøp av Inn på tunet-tjenester i dette prosjektet. Men ettersom ikke alle kommunene fikk etablert et tilbud, og ikke har vært i stand til å fremskaffe et fullstendig kostnadsbilde, vil heller ikke våre kostnadsoversikter være helt nøyaktige. Mangel på et fullstendig kostnadsbilde handler også om at Nordlandspiloten dreier seg om et allmennpedagogisk tilbud, mens man i kommunenes utgifter til Inn

på tunet-tjenester ikke alltid skiller mellom det som omhandler tilbud til enkeltelever og det som omhandler tilbud til hele skoleklasser.

For å etablere et bilde av hva Inn på tunet-tjenester for skoleklasser koster, for derigjennom å kunne sammenlikne med andre og liknende tilbud, har vi derfor valgt å ta utgangspunkt i et gjennomsnitt av de to kontraktene som har vært operative i Inn på tunet-piloten i Nordland, som har en verdi på henholdsvis 2500 og 3000 kroner per skoleklasse per besøk. Den ene kontrakten det her er snakk om var på 1500 kroner per besøksdag i første kontraktperiode, men ble oppjustert til 2500 kroner per besøksdag, blant annet på grunn av økte kostnader i markedet. Dette er en av fordelene med ettårige kontrakter, som alle Inn på tunet-tilbydere i piloten benytter seg av: det er mulig å justere innholdet eller verdien relativt raskt, samtidig som varigheten gir tilstrekkelig stabilitet og forutsigbarhet for partene.

8.3.2 Kongsberg kommune

I Kongsberg kommune er det utstrakt kjøp av Inn på tunet-tjenester. Nordlandspiloten gjennomførte studietur til Kongsberg i prosjektperioden, og fikk mye og god informasjon om organisatoriske og økonomiske forhold. I en rapport fra pilotens studietur til Kongsberg kommune (Statsforvalteren i Nordland - 4/2022) vises det til at Kongsberg har en rammeavtale med fire Inn på tunet-tilbydere. I oppvekstsektoren har 19 elever tilbud om gårdbesøk gjennom ordningen. Rammeavtalen med disse fire tilbydere har en verdi på 900 000 kroner. I tillegg kjøper kommunen avlastningsplasser for 12 elever til en verdi av 1,2 millioner kroner.

8.3.3 Demensprosjektet

I prosjektet Demensomsorg på gård fikk forskerne tilgang på gårdsregnskapene til et utvalg Inn på tunet-gårder. Slike regnskap viser inntekt per solgt aktivitet, blant annet Inn på tunet-aktivitet. Ettersom Inn på tunet-tjenester er fritatt merverdiavgift, antok forskerne at brukenes inntekter er lik kommunenes kostnader. På den måten fikk man en oversikt over kommunenes kostnader knyttet til kjøp av Inn på tunet-tjenester (Prestvik mfl. 2020, s 30). Det som her omtales som inntekter, er bruttoinntekter. Analysene beregnet også nettoinntekter, eller driftsoverskudd, der utgifter og eventuelle spesielle investeringskostnader var trukket fra (Prestvik mfl. 2020, s 32).

Regnskapsundersøkelsene viste at de brukene som hadde spesialkompetanse selv, kunne fakturere kommunen en høyere sum enn der kommunen stilte med eget personell. For tilbydere med spesialpersonell lå inntekten på mellom 1 159 kroner og 1 575 kroner per brukerdag. En brukerdag omfattet i snitt seks brukere. For tilbydere uten spesialpersonell lå inntekten på mellom 695 og 893 kroner per brukerdag. Dette er gjennomsnittstall for perioden 2015-2017. Omregnet til 2023-tall, basert på Norges Banks priskalkulator, blir intervallene på henholdsvis 1374 til 1868 kroner og 824 til 1059 kroner per brukerdag. Dagaktiviteten var relativt lik på de ulike tilbudene. Dagen startet med frokost, og ble gjerne avsluttet med et middagsliknende måltid. Brukerne oppholdt seg da på gården mellom fem og seks timer i snitt.

8.4 POTENSIELLE KOSTNADER VED ETABLERING AV INN PÅ TUNET-TILBUD

Under følger et regneeksempel basert på de operative kontraktene i Nordlandspiloten. Dagsprisene i Nordlandspiloten er 2500 kroner og 3000 kroner, og besøkstiden for skoleklassene er på hhv. to og tre

timer per besøk. Brutt ned på kostnad per time, er timeprisen 1000 kroner i kontrakten som er verdt 2500 kroner (2000 kroner pluss 500 for mat) ettersom besøkstiden er på to timer. For kontrakten med verdi på 3000 kroner per besøk er timeprisen den samme, ettersom besøkene ifølge denne kontrakten er på tre timer per gang. I denne kontrakten er ikke kostnader til mat inkludert.

For at dette skal være et tilbud som blir noe mer enn kun en tilfeldig hendelse, antar vi at det må legges til rette for minst tre besøk per halvår for hver skoleklasse, til sammen 6 besøk i året. Vi legger også til grunn at antall skoler i eksempelkommunene «Utvik» og «Innvik» tilsvarer antall skoler i pilotkommunene som har færrest og flest skoler, henholdsvis fem og ni skoler. Vi har regnet med eksempler som er «rimelige» (1400 per besøksdag), og to som er mer kostbare.

Tabell 7 Regneeksempler basert på erfaringstall fra piloten

Kommune	Antall skoler	Antall besøk per år	Pris per besøksdag	Beregnet årlig kostnad, kroner (uten evt. transport)
Utvik	5	30	1400	42 000
			2500	75 000
			3000	90 000
Innvik	9	54	1400	75 600
			2500	135 000
			3000	162 000

For Utvik kommune vil etablering av et allmennpedagogisk tilbud på en Inn på tunet-gård koste mellom 42 000 kroner og 90 000 kroner per år, gitt at kommunen velger å tilby seks besøk per år for et klassetrinn, og gitt at kostnaden for dagsbesøk ligger innenfor intervallet som benyttes i regneeksempelet. Transport og eventuelle andre utgifter kommer i tillegg. Med tanke på hvor mye dyrere transport har vist seg å være enn selve besøkskostnaden i Nordlandspiloten, må Utvik kommune belage seg på at totalkostnadene er mye høyere enn det som er angitt i tabellen over.

For den noe større kommunen Innvik, vil etablering av et tilsvarende tilbud som i Utvik koste mellom 75 600 og 162 000 kroner per år. Også her kommer transport og eventuelt andre kostnader i tillegg.

Når transportutgiftene i pilotkommunene viste seg å være såpass mye høyere enn kostnaden for selve Inn på tunet-tjenesten, skyldes det flere forhold. For det første preges pilotkommunene av få tilbydere og mange skoler. Det betyr at jo flere skoler som ligger langt unna den ene, eller de få tilbyderne i en kommune, jo større blir transportbehovet. I distriktene er det ofte dette som er tilfellet. For det andre innebærer transport ofte innleie av buss fra kommersielle aktører. Dette gjelder kanskje særlig ute i distriktene, som ikke har de samme mulighetene til å benytte seg av rutegående kollektivtransport som i mer sentrale strøk.

9 OPPSUMMERING OG DISKUSJON AV HOVEDFUNN

9.1 INNLEDNING

Hvilke utfordringer erfarer kommuner når de skal kjøpe Inn på tunet-tjenester til hele klasser, og hvordan er slike innkjøp forankret hos politikere og i administrativ ledelse i kommunene? Dette er spørsmål som Statsforvalteren i Nordland ønsket svar på i denne studien av et pilotprosjekt knyttet til Landbruksdirektoratets andre Inn på tunet-løft. Basert på Landbruksdirektoratets skisserte behov, ønsket Statsforvalteren også innsikt i aspekter som kvalitet og kostnader til Inn på tunet sammenlignet med andre tilbud, og i brukeres erfaringer med og vurderinger av tilbud. De aktuelle temaene er belyst i data fra intervjuer med sentrale aktører i fire pilotkommuner, med ansatte og elever i skoler som har brukt tilbudet, med tilbydere, og i data fra kommunale plandokumenter. Vi har også besøkt Inn på tunet-gårder som inngår i studien, og observert aktuelle tilbud og aktiviteter mens elever har vært til stede. En annen kilde til informasjon om arbeidet i piloten, er Statsforvalterens digitale møter med pilotkommunene.

I dette kapitlet summerer vi opp og diskuterer kjøp og bruk av Inn på tunet-tilbud i de fire pilotkommunene. Vi ser blant annet på om tilbud har truffet elevers og skolars behov, og hvilke utfordringer som er erfart på forskjellige nivå. Vi har også gransket organisatoriske og administrative forhold som pilotkommunene har spilt på (formelt og uformelt), og hvordan kommunene har samarbeidet med hverandre og med aktuelle og potensielle tilbydere. Resultater sammenliknes på tvers av pilotkommunene hvor vi peker på forhold som kan forklare både forskjeller og likheter. Erfaringer som kommer frem, vurderes også opp mot mål for og forventninger til pilotprosjektet. Svar på spørsmål som gjelder kommunenes innkjøpskompetanse og kriterier for valg av tilbud, som oppdragsgiver også ba om, er utelatt her fordi det var kun ett tilbud som ble kjøpt i en kommune som del av piloten.

9.2 UTVIKLING OG UTPRØVING AV TILBUD

Da pilotprosjektet startet, hadde en kommune tre Inn på tunet-gårder, en annen hadde to, mens to kommuner hadde ingen. En av de sistnevnte kommunene hadde en gård som ga tilbud til enkeltelever under paraplyen Grønn omsorg. Denne gården fikk Inn på tunet-godkjenning vel et år etter at pilotprosjektet startet. En annen gård i samme kommune fikk tilsvarende godkjenning rett før, uten å starte tilbud, mens en tredje gård er i en godkjenningsprosess. Også den fjerde kommunen fikk etablert to nye gårder i løpet av pilotperioden. I kommunene med etablerte virksomheter, vurderer en ny gård å søke godkjenning i den ene kommunen, mens i den andre var en av gårdene ute av drift som Inn på tunet-gård da piloten ble avsluttet. Piloten kan derfor sies å ha lyktes i målet for satsningen som handlet om å gjøre Inn på tunet-ordningen kjent og å få etablert flere gårder.

Mens etablering av nye Inn på tunet-tilbud kom et godt stykke på vei i pilotperioden, har de fire kommunene mindre å vise til når det gjelder å prøve ut et allmennpedagogisk tilbud. Det vil si at det kun ble forsøkt ett slikt tilbud i en kommune. Før piloten startet, hadde tilbud til hele klasser ikke vært etterspurt, annet enn som spredte engangsbesøk. De fire tilbyderne som deltok i studien, hadde imidlertid erfaring fra tjenester til enkeltelever, hvor avtaler i hvert tilfelle hadde vært gjort direkte

med skoler eller med andre kommunale tjenester, ikke med kommuneadministrasjonen. Det allmennpedagogiske tilbudet som ble forsøkt, var organisert som et helårs utendørstilbud og var rettet inn mot elever på alle trinn i grunnskolen. Tilbudet ble først prøvd ut på elever fra 1.-2. trinn ved en skole som ligger geografisk nært til gården. I det andre pilotåret ble tilbudet utvidet til å gjelde ett besøk for 3. trinn ved alle grunnskolene i kommunen. De minste skolene inkluderte også 1.-2. trinn i sitt ene besøk. Elevgruppene varierte i størrelse fra 6 til 35 med fra to til fire lærere for hver gruppe. Det pedagogiske opplegget var utarbeidet av tilbyder, og godkjent av skolen som har brukt tilbudet mest. Denne tilbyderen hadde en profesjonsutdanning og hadde bygd opp virksomheten som et Inn på tunet-tilbud, og drev dette som heltidsnæring.

Tilbudet ble så godt som utelukkende positivt vurdert av lærere og elever så vel som av ansatte innenfor Oppvekst og inkludering i kommunen. Innvendinger som har kommet frem i studien, handlet verken om innholdet i eller innretningen på det pedagogiske opplegget, men om begrensninger i tilgjengelighet. Dette igjen handlet om begrensninger som i hovedsak var knyttet til forhold av kostnadmessig karakter og til geografiske avstander. Lange avstander var utfordrende på flere måter, på den ene siden med tanke på transport, som særlig rammet skoler lokalisert langt fra gården eller i øysamfunn hvor reisen til og fra involverer båt eller ferge og buss eller privatbil. På den andre siden gikk det med en hel undervisningsdag til ett besøk som varer to eller tre timer. Av økonomiske grunner fikk alle skolene tilbud om kun ett besøk hver til ett klassetrinn. Et engangsbesøk ble tillagt verdi selv om verdien begrenses ved at elevene ikke får erfare alle aspekter som angår drift av en gård som varierer med sesong.

Alle skolene som deltok i studien, var imidlertid ikke like begeistret for aktiviteter som hadde karakter av å være «engangshappenings». Nærkontakt med flere typer dyr ble likevel poengtert som en verdi i seg selv til tross for at det bare var snakk om ett besøk på ett tidspunkt i løpet av hele grunnskoletiden. Dette kan være verdifullt selv om ønskete læringsmål ikke skulle bli oppnådd. Det er imidlertid liten grunn til å anta at et slikt engangstilbud kan ha noen form for langtidseffekt som å hindre utenforskap, å jevne ut sosiale forskjeller, eller å hindre «drop out» eller skolefravær, som har vært pekt på som en mulig gevinst av å bruke Inn på tunet til hele klasser. For noen av kommunene kan det derfor bli aktuelt å velge mellom Inn på tunet som et målrettet tilbud for enkeltelever over lengre tid og et universelt tilbud rettet mot alle som engangshendelse. Ifølge opplæringsloven skal det meste av undervisning aller helst foregå i samlet klasse (LOV-1998-07-17-61). Enkelte foreldre til elever som bor i områder hvor det finnes gårdsdrift, bemerket imidlertid at andre læremidler og -arenaer til bruk i undervisningen, som musikkrom og bibliotek, med fordel kunne ha vært prioritert foran Inn på tunet til hele klasser.

9.3 FORHOLD AV BETYDNING FOR KJØP AV TILBUD

Tre mekanismer ser ut til å ha vært sentrale for at pilotkommunene har lyktes i sitt arbeid med å utvikle opplegg for kjøp av Inn på tunet-tjenester: forankring spesielt i administrativ ledelse, dedikerte og engasjerte koordinatorene og Statsforvalterens tilbud av en kompetansearena.

9.3.1 FORANKRING OG MOBILISERING

Hver kommune har operert innenfor en viss kontekst og har hatt ulike rammevilkår for å etablere Inn på tunet-tilbud. Kommunene har også hatt ulikt utgangspunkt i den forstand at tilgang til godkjente

gårder, varierte. I tillegg til ulikt utgangspunkt, har de også organisert pilotarbeidet på forskjellige måter og hatt ulike forankringsprosesser. Mens en kommune startet Inn på tunet-forsøket tidlig i pilotprosjektet, og samtidig arbeidet med å forankre og å bre ut tilbudet til alle de kommunale grunnskolene, arbeidet de tre andre kommunene med å forankre ordningen i fagadministrasjonen og blant formannskap eller kommunestyre. Samtidig arbeidet to av kommunene i løpet av store deler av pilotprosjektet med å få tilbydere. En aktuell Inn på tunet-gård var avgjørende i en av kommunene, men ikke i den andre som hadde godkjente gårder. I den sistnevnte kommunen var det skifte i administrasjonen, både av kommunaleder for oppvekst og av landbruksrådgiver. Selv om Inn på tunet-tilbud fantes lokalt, kan dette ha forsinket prosessen. For de to andre kommunene ser det ut til at det parallelle arbeidet med å bistå i etableringen av Inn på tunet gårder og i utviklingen av et allmennpedagogisk opplegg, gjorde pilotarbeidet vanskelig. Det er for tidlig å si om forankringsarbeidet i det relativt kortvarige pilotprosjektet (2 år) vil gi resultater i form av Inn på tunet ordninger i årene framover.

Pilotprosjektet har vist at forankringsarbeidet har vært krevende i alle kommunene. Inn på tunet har gjennomgående hatt forankring i kommunenes planverk, men det har tatt tid å involvere og dermed forankre innsatsen på alle nødvendige nivåer: blant nødvendige fagpersoner og på administrativt og politisk ledernivå. Kommuneplanen som visjonsdokument, gjør det enkelt å forankre en ordning som Inn på tunet i mål og strategier, enten for næringsutvikling eller for oppvekstvilkår. Forankring i overordnet plan er derfor ikke avgjørende, men nødvendig for å sikre at innsatser av denne typen underlegges politisk og strategisk styring. I tillegg legitimeres satsing på tilbudet som del av kommunens utviklingsarbeid og prioriteringer.

Kommuner som ønsker å ta i bruk Inn på tunet som læringsarena i pedagogiske opplegg, kan lære av kommunen som raskt testet ut et allmennpedagogisk tilbud for en skoleklasse, og som arbeidet videre med å utvide ordningen til å gjelde alle skolene ved å forankre det både i oppvekstsektoren og i politisk styre. I dag er utgifter til tiltaket lagt inn i økonomi- og handlingsplan, selv om Inn på tunet ikke konkret er nevnt i kommunens strategier. Det er imidlertid stor sannsynlighet for at tilbudet ikke hadde blitt testet om ikke kommunen hadde fått eksterne midler til dette i løpet av pilotperioden.

Ordninger som krever tverrsektorielt samarbeid, politisk forankring og samarbeid med eksterne aktører for å lykkes med å utvikle mer forutsigbare og langsiktige ordninger, er tidskrevende og sårbare for både administrative og politiske skifter. Det krever stor innsats å gjennomføre bred involvering og å mobilisere og motivere ulike fagpersoner, politikere og gårdbrukere, og det krever innsats å etablere institusjonelle strukturer for ordninger slik som Inn på tunet. Sett i lys av dette var pilotperioden kort, og arbeidet ble fort personavhengig. Små kommuneadministrasjoner, som pilotkommunene kjennetegnes av, gjør det dessuten utfordrende å gjennomføre utviklingsarbeid generelt, og utviklingsoppgaver som krever forpliktende tverrsektorielt samarbeid, spesielt. Samtidig må det legges til at flere av kommunene fikk utviklet kunnskap, kompetanse og opplegg for Inn på tunet. Det gjenstår kun å se om de videreføres gjennom kommunenes institusjonelle strukturer.

9.3.2 KOORDINERING OG KOMPETANSEARENAER

Som vi finner i andre studier av tiltak og prosjekter med ekstern støtte, tjener de gjerne to formål som vi vil fremheve her: det ene er å gi en læringsarena for fagpersonene som er involvert, og det andre er å samle innsats som krever koordinering, samordning og eller samskaping i en håndterbar prosess.

Pilotprosjektet har vært en viktig arena for erfaringsutveksling og kunnskapsoverføring mellom fagpersonene som var direkte involvert fra kommunene, gjennom hyppige digitale, både formelle og uformelle, møteplasser som Statsforvalter i Nordland la til rette for. Videre var studieturen i 2022 en arena for kunnskapsmobilisering for en bredere krets av fagpersoner, politikere og gårdbrukere, som samlet personer med forskjellige perspektiv og forståelsesrammer. Statsforvalteren deltok også på administrative og politiske møter samt på møter med gårdbrukerne, for å spre kunnskap om Inn på tunet i kommunene og i regionene. Deltakelsen fra ekstern kompetanse kan ha betydning for forankring av nye satsingsområder eller for å rette oppmerksomhet mot utfordringskomplekser i en kommunal kontekst, og her ser Statsforvalteren ut til å ha spilt en vesentlig rolle.

Som samordningsfunksjon har pilotprosjektet fungert godt for å organisere arbeidet i henhold til de fagressurser de respektive kommunene har til rådighet. Koordinatorfunksjonen har vært sentral for å involvere alle aktørene som trengs for å utvikle ordningen i kommunen. Det gjelder involvering av nødvendige fagpersoner og ledere, forankring blant politikere, og arbeidet ut mot gårdbrukerne. Koordinatorene har alle vært ildsjeler, på linje med flere ledere med formelt ansvar for pilotprosjektet, som er motivert for å fremme ordningen i kommunen. Personavhengighet kan imidlertid gjøre ordninger slik som Inn på tunet sårbare, siden det er sentralt for både grunnskoleutdanningen og gårdbrukere å skape forutsigbarhet i bruk av tjenesten, og at Inn på tunet går fra å være et prosjekt til å bli del av den ordinære driften, med post i budsjettet. Samtidig ønskes det fleksibilitet i ordningen, slik at ordningen utformes i tråd med både gårdbrukernes tilbud og kommunenes etterspørsel. To av kommunene etablerte arbeidslag for å sikre deltakelse og forankring i kommuneorganisasjonen og å redusere personavhengigheten. Hvorvidt denne strategien fungerer for å rulle ut ordningen i kommunene, er for tidlig å si. I videreutviklingen av opplegg vil hensyn til forutsigbarhet og fleksibilitet, både for gårdbrukere og kommuneorganisasjonene, kreve en bevissthet om å balansere mellom institusjonelle ordninger og åpenhet for endringer og nye ideer.

Organisering av arbeidslag etter modell fra Kongsberg kommune kan sikre både forutsigbarhet og fleksibilitet. I Kongsberg er arbeidslagsmodellen institusjonalisert og virksom med definert mandat og arbeidsform der roller og oppgaver er tydelige. Enkelte pilotkommuner i Nordland etablerte arbeidslag, men de fikk ikke formalisert dem og kom heller ikke langt nok i pilotperioden til å nyttiggjøre dem i utviklingen av opplegg. Videre utvikling av denne modellen kan imidlertid være en måte å sikre at Inn på tunet utvikles som del av kommunens driftsoppgaver og at tverrsektorielt og forpliktende samarbeid om opplegget vedvarer og er mest mulig uavhengig av enkeltpersoner. Feltet preges av mange ildsjeler, som vil ha nytte av at eierskapet til Inn på tunet sitter i kommuneorganisasjonen, fra planverk til tjenestene.

9.4 KOSTNADSVURDERING OG KOSTNADSSAMMENLIKNING

En utfordring med å beregne kostnadstall for de involverte kommunene i Nordlandspiloten er at de har hatt ulike måter å beregne aktivitet på, og har ulik standard på det som er rapportert av kostnader. Det viser seg også at kommunene regnskapsfører Inn på tunet-aktiviteten på ulike måter, noe som gjør det vanskelig å hente ut kostnadstall for alle Inn på tunet-relaterte aktiviteter i en regnskapsperiode. Videre er noen av kommunenes utgifter i piloten dekket gjennom ekstern prosjektstøtte, mens andre utgifter kommer fra enten kommunens eller skolens budsjetter.

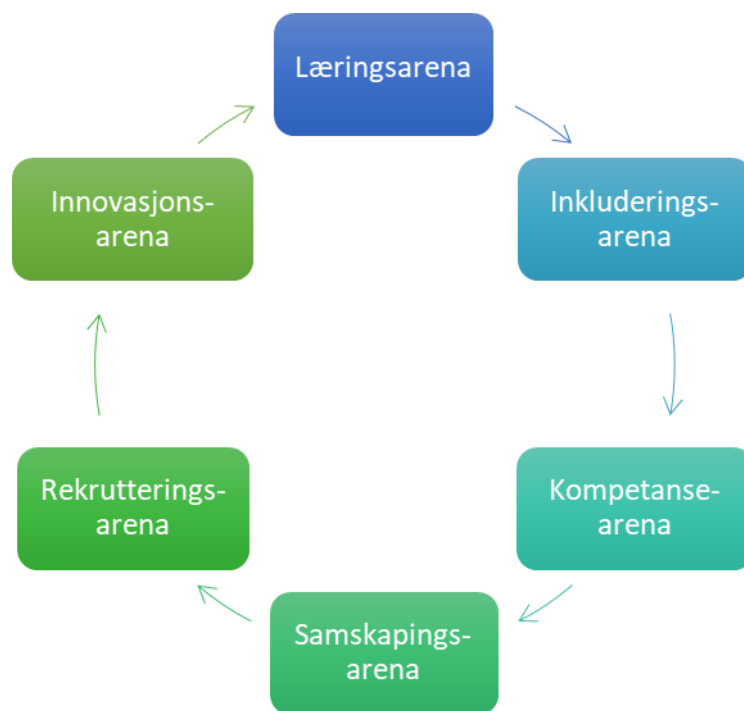
De avtalene om Inn på tunet-besøk for hele klasser som er inngått i forbindelse med denne piloten, har en verdi på henholdsvis 2500 kroner og 3000 kroner per brukerdag, for to- eller tretimers besøk, hvor pris for besøkene på to-timer inkluderer mat. Da kommer transport i tillegg. Dette er priser som ligger noe over den indeksjusterte prisen for dagsbesøk i Demensprosjektet (mellom 900 kroner og 1900 kroner per besøksdag) (Prestvik mfl. 2020). I våre undersøkelser har vi ikke fått inntrykk av at kommunen som har inngått disse kontraktene, synes at prisen for dagsbesøkene er for høy. Kontrakten på 2500 kroner per besøk ble sågar justert opp fra 2022 til 2023 fra tilbyderens side på grunn av inflasjon og økte kostnader, uten at kommunen fant det urimelig. I piloten har vi sett at kommunene som har hatt en viss Inn på tunet-aktivitet, eller annen grønn omsorgsaktivitet, raskt havner på kostnader på rundt 100 000 kroner for et skoleår, om vi holder prosjektrelaterte kostnader utenom.

Faktorer som påvirker kostnadsbildet, og særlig mulighetene for å vurdere hva Inn på tunet-tilbud koster sammenliknet med tilsvarende tilbud i kommunen, og om dette kan virke besparende, er graden av involvering fra kommunalt ansatte og i hvilken grad Inn på tunet-tjenester erstatter andre kommunale tilbud. I den grad kommunene har oversikt over hva en brukerdag i grunnskolen koster, vil en sammenlikning vanskeliggjøres av kommunenes faste utgifter til bygninger og personell. Dette er kostnader kommunen uansett vil ha, uavhengig av om elevene befinner seg i skolens lokaler eller på et Inn på tunet-bruk. I et slikt perspektiv vil utgifter til kjøp av Inn på tunet-tjenester komme på toppen av de faste utgiftene, hvilket betyr at Inn på tunet-tjenester alltid vil være dyrere enn tilsvarende tilbud i kommunal regi. På den annen side er det mulig å se for seg at Inn på tunet-aktivitet kan senke utgifter andre steder i det kommunale systemet, og på den måten være alt annet enn et fordyrende ledd.

Tall fra Statsforvalteren viser at de tre kommunene som ikke rakk å gjennomføre systematiske utprøvinger av klassevise besøk, har hatt prosjektrelaterte kostnader på mellom 250 000 og 300 000 kroner for perioden 2022 til 2023. Den siste kommunen, som ga tilbud om gårdsbesøk til alle sine skoler, står bokført med prosjektrelaterte kostnader på i underkant av 400 000 kroner. Størstedelen av disse kostnadene er lønn til prosjektkoordinator i pilotperioden, og er dermed kostnader en kommune ikke vil ha i en normalsituasjon. Det samme gjelder utgifter til reise- og møtevirksomhet som er direkte generert av deltakelse i piloten. Dette er midler stilt til rådighet fra Statsforvalteren som en del av finansieringen av Nordlandspiloten. Det er viktig å merke seg at disse midlene hadde begrensninger, som beskrevet i Landbruksdirektoratets regelverk for Inn på tunet-pilotene (Landbruksdirektoratet 2021). Regelverket beskriver at midlene skal dekke kostnader til gjennomføring av pilotene, det vil si prosjektledelse og prosjektkoordinering, og ikke benyttes til innkjøp av Inn på tunet-tjenester, markedsundersøkelser eller markedsføring. I piloten lå det dermed en forutsetning om at kommunene selv skulle dekke sine utgifter til kjøp av Inn på tunet-tjenester i pilotperioden, og ikke søke om dekning fra pilotmidler. Dette tror vi kan ha vært en barriere mot at flere enn en kommune gjennomførte klassebesøk for alle sine skoler. Her er vi på linje med en av konklusjonene i Demensprosjektet. I sluttrapporten fra prosjektet skrives det at «(b)åde tilskudd til nye plasser til dagaktivitetstilbud fra Helsedirektoratet og andre eksterne prosjektmidler kan ha vært avgjørende for oppstart av tilbudet på gård i noen tilfeller. Eksterne midler gjør at det ikke er nødvendig å finne finansiering i kommunens eksisterende budsjett. Når tilbudet er oppe og går kan det være enklere å sørge for politisk forankring som senere gir rom for tilbudet på gård i kommunens budsjett» (Prestvik mfl. 2020:39).

9.5 UUTNYTTET POTENSIAL

I pilotprosjektet er det gården som læringsarena som har blitt viet oppmerksomhet. I dette utspiller gården seg som ulike typer arenaer, eller underarenaer, for eksempel som arena for alternativ pedagogikk og som mestringsarena for elevene. Gården er imidlertid også, i det minste potensielt sett, en kompetansearena for lærere som etter ny læreplan skal utvikle alternative læringsformer med bærekraft som omdreiningspunkt. Videre kan Inn på tunet-gården være en arena der gårdbruker, skole og landbruksavdeling sammen kan skape et tilbud for barn og unge, og som derfor kan legge grobunn for samskaping. Langsiktig sett kan Inn på tunet også være en arena for rekruttering til landbruket, som illustrert i figur 10. Gården er dessuten en arena for gårdbrukere til å fornye aktiviteten og gården til alternativt bruk og nytte. Denne siste funksjonen antyder at gårdbrukeren er en samfunnsutvikler, ikke bare i kraft av å bidra til å dekke våre grunnleggende behov, men også ved å bidra til å nå mål for bærekraftig utvikling. Tilbydere er opptatt både av økonomisk inntjening og av sosial nytte, ifølge Lund og medforfattere (2015).

Figur 10. Ulike arenaer som kan utvikles på Inn på tunet-gården.

I forskning på grønn omsorg, som Inn på tunet representerer, har det blitt pekt på at møter mellom ulike sosiale verdener kan føre med seg visse utfordringer (Vik og Farstad 2009). Aktørene som er involvert, representerer forskjellige samfunnsområder, det vil si næringsliv og offentlig sektor med landbruks- og næringsavdelingen, helse- og omsorgssektor og oppvekstsektor i kommunene. En gårdbruker er i dette bildet en næringslivsaktør som skal fungere som omsorgs- eller opplæringsarena. Aktørene bringer med seg forskjellige forståelser, kunnskaper, oppgaver og verdier inn samarbeidet. Samarbeidet kan derfor preges av ulike forventninger og oppfatninger av hva Inn på tunet er (Gjerstad 2010/2011).

Ideelt sett burde kommunen, som organisasjon, og gårdbrukere utvikle et tilbud basert på kunnskap, behov og muligheter sett fra begge sider, i en form for samskaping. Det vil si at gårdbrukere og kommunens representanter, koordinator og eventuelt landbruksrådgiver og ledere for oppvekst- eller næringssektoren, i fellesskap kunne ha definert mål for tilbudet og konkretisert hvordan tilbudet kunne utformes. Samskaping i denne betydningen, har imidlertid i liten grad vært erfart av tilbydere i pilotkommunene. De har i hovedsak bygd opp sitt eget tilbud i tråd med sitt eget engasjement i ulike målgrupper som de, igjen, har erfart at kommunene i liten grad kjøper og/eller etterspør. Tre av de fire tilbyderne som deltok i studien, hadde drevet sine tilbud over lang tid i varierende omfang fra år til år. De hadde tidligere hatt tilbud innenfor paraplyen Grønn omsorg. Muligheten som disse tilbyderne hadde, og kapasiteten som fantes blant dem da piloten startet, ble ikke utnyttet av kommunene i pilotperioden. Det fantes altså fire engasjerte og kvalifiserte tilbydere, som har slitt med å få oppdrag, særlig langsiktige og forutsigbare oppdrag. De kunne ha utviklet et allmennpedagogisk tilbud til utprøving i pilotperioden, men kun en av dem ble formelt invitert til å bidra. Det kan være flere grunner til dette. Blant annet ble pilotprosjektet med kort varighet (to år) startet i en periode med koronarestriksjoner og etter at et nytt skoleår hadde startet. I tillegg ble det bemerket både av representanter for kommunene og av tilbydere at det var en betydelig svakhet ved piloten at disponible midler ikke kunne brukes til kjøp av tilbudet som skulle testes.

I løpet av pilotperioden ble det i liten grad tatt opp til drøfting at gårdeiere trenger forutsigbarhet, og mer langsiktige avtaler. Enkelte av kommunerepresentantene bemerket i statusmøter at de arbeidet med å få på plass rammeavtaler, men uten at dette ble materialisert mens piloten pågikk. Uten at tilbud eller tjenester er inkludert i aktuelle kommunale planer, kan det være vanskelig å få budsjettstøtte (se f.eks. Adamsen mfl. 1990, Adamsen og Fisker 1991, Andrews og Antonsen 2019, Prestvik mfl. 2020). Utgifter til tjenester som ikke er lovpålagt, blir ofte kuttet når et trangt budsjett må balanseres. Prestvik og medforfattere (2020) pekte blant annet på at etablering av nye tiltak kan profitere på eksterne midler for å få startet tiltaket. Når dette først har kommet i gang, kan det være enklere å få den politiske støtten som må til for å sikre tiltaket en plass i det kommunale budsjettet (som pekt på over).

Ulike typer Inn på tunet-gårder har også ulike forutsetninger og ulike begrensninger som må klargjøres og tas hensyn til. For eksempel kan det som vist i denne studien, være vesentlige forskjeller på tradisjonelle gårdsbruk og gårder bygd opp fra grunnen av som Inn på tunet-tilbud, både med tanke på hvilke lokaler som er tilgjengelig og hvilke aktiviteter som kan være egnet og aktuelle. Om virksomheten er hovednæring eller tilleggsnæring, og tilbyders kompetanse faglig og pedagogisk, har også betydning for hvilke tilbud som kan utvikles. Aspekter som disse, ble i liten grad debattert i møtefora hvor forskerne deltok i forbindelse med gjennomføring av piloten.

Pilotprosjektet har vært gjennomført som et samarbeid mellom oppvekst- og landbrukssektor, og krever administrativ og politisk forankring. Landbruk er i flere av kommunene underlagt næringsavdeling. Kommunalleder for næring eller avdelingsleder for landbruk har imidlertid ikke vært involvert i pilotprosjektet. På kommunalledernivå er det først og fremst oppvekstsektor som har bidratt.

9.6 MULIG RISIKO

Gården som alternativ læringsarena passer inn i alle kommunemål, og våre informanter erfarer mye positivitet rundt tilbudet. Det er imidlertid forskjell på visjon og handling, og det ligger systematisk arbeid fremover for kommunene i å befeste Inn på tunet som en forutsigbar og langsiktig læringsarena. Også i dette er visjonen at kommunen må være fremsynt, fordi Inn på tunet kan bidra innenfor flere innsatsområder, som å styrke samarbeid mellom kommuneorganisasjonen, lokalsamfunnet og næringslivet, som en av kommunene skriver i sin samfunnsplan: «Vår fremste oppgave er å være en samfunnsutvikler – en umulig oppgave for en kommune alene». I tillegg til økonomi og pandemi, har barrierer i piloten vært for lite ressurser i kommunene til oppgavene de er satt til å løse. Dette forsterker behovet for mer og bedre samarbeid med lokalsamfunnet.

Den største risikoen for kommunen er at den kan feile i å organisere et opplegg som gir forutsigbar etterspørsel. Dette kan innebære tap av tillit til kommunene, som i piloten arbeider for at tilbud *opprettes*, noe som gjør fallhøyden stor. Samtidig kan det være interessant for både kommune og gårdbruker å ha noe fleksibilitet, ut fra behov. Rammeavtaler kan være en løsning, og er noe flere av kommunene arbeider med. Det andre er *budsjettering* for å sikre nok forutsigbarhet. Selv om oppvekstsektoren kan finne midler innen egen ramme, er budsjettene stramme, og denne type satsinger er gjerne det første som fjernes under innstramminger.

Den siste risikoen for en vellykket utvikling av Inn på tunet, er den såkalte «ildsjelfella», som handler om at enkeltpersoner står for innsatsen, entusiasmen, kunnskapen og ansvaret, og at det blir sårbart hvis denne personen eller disse personene brenner seg ut eller bytter arbeidsfelt eller oppgaver. Institusjonaliseringen som skjer når flere på tvers av kommuneorganisasjonen har eierskap og ansvar for pilotarbeidet, kan bidra til å gjøre Inn på tunet til en langsiktig, alternativ læringsarena i kommunene, og hindre noen av utfordringene som gårdbrukere pekte på i Lund og medarbeideres studie i 2015, nemlig lite samordning og byråkratiske barrierer. Lite samordning ble også nevnt av gårdbrukere som har deltatt i denne studien. Likevel ble manglende forutsigbarhet nevnt som den største hindringen for å kunne drive virksomheten på en hensiktsmessig måte.

9.7 AVSLUTNING MED NOEN ANBEFALINGER

Målene for pilotprosjektet var ambisiøse i den forstand at det ble krevd innsats innenfor to forskjellige områder samtidig, med et ganske knapt ressursgrunnlag og med en knapp tidshorison. To av de fire pilotkommunene kunne trekke på etablerte Inn på tunet-tjenester for å teste det pedagogiske tilbudet som var ønsket i piloten, mens de to andre måtte ha godkjente virksomheter før en bestemt faglig innretning kunne utvikles og testes. Gårdbrukere som er interessert i Inn på tunet som konsept, må investere både tid og penger for å legge om eller utvide eksisterende gårdsdrift, eller for å bygge opp en slik virksomhet fra grunnen av. Det meste av pilotperioden gikk derfor med før nye gårder var godkjent som Inn på tunet-gård i de kommunene som manglet tilbud fra starten av. Ingen av de nye gårdene fikk testet et allmennpedagogisk tilbud mens pilotprosjektet varte. Av de to kommunene som kunne dra nytte av eksisterende gårder, var det bare ett tilbud i en kommune som rettet sitt opplegg inn mot hele klasser som del av piloten. Tre andre tilbydere hadde kapasitet til og interesse i å bidra, men de ble ikke invitert til å delta.

I pilotkommunene manglet det verken inspirasjon, vilje eller interesse for Inn på tunet som konsept. Det ble også uttrykt en allmenn begeistring både blant brukere og ansatte i kommunene for det ene tilbudet som ble testet ut som en del av piloten. Dette tilbudet ble kjøpt av kommunen med finansiering fra eksterne midler som var satt av til et beslektet formål. På grunn av den tilgjengelige finansieringspotten fikk kommunen erfart hvordan et slikt tilbud kan arte seg og hvilken nytteverdi dette kan ha. Dette igjen kan ha vært avgjørende for at kommunen, delvis innenfor eget budsjett, prioriterte både å utvide bruken av tilbudet og å forlenge bruken fra ett til tre skoleår til sammen.

Pilotprosjektet ser ut til å ha ført med seg en bevisstgjøring i de fire kommunene rundt Inn på tunet og hva gårdbrukere kan tilby innenfor en slik paraply. For at kommuner og/eller skoler skal kunne ta velbegrunnede beslutninger om læringsarenaer utenom skolen eller klasserommet, må de kunne lene seg på et solid kunnskapsgrunnlag for å sikre legitimitet lokalt når knappe ressurser skal prioriteres og fordeles. Det vil si at de må kunne trekke på en bredere kunnskapsbase enn det som kommer frem i denne studien hvor bare ett tilbud har vært undersøkt. I og med at få andre studier har gransket allmennpedagogiske tilbud innenfor dette konseptet, vil det være hensiktsmessig om aktører på sentralt nivå, som Landbruksdirektoratet, tar initiativ til flere tilsvarende forsøk, hvor det legges inn finansiering av tiltaket som skal testes. Som pekt på over, kommer det frem både i denne studien og i andre studier at ekstern finansiering av det aktuelle tilbudet kan være avgjørende for at tilbudet prøves ut og eventuelt videreføres. Det vil også være en fordel om aktører på sentralt nivå med ansvar for henholdsvis landbruk og opplæring samarbeider og med det får tatt hensyn til særtrekk ved hver av sektorene som kan ha betydning for at forsøk som angår begge fagfeltene, kan lykkes.

REFERANSER

- Adamsen, L., Fisker, J. og Jørgensen, K. (1990): Forsøgsstrategi. Samfundsmessige konsekvenser og fremtidsperspektiver. Bind 1: *Forsøgs- og utviklingsprosjekter – generelle tendenser og videreførelsesmønstre*. København: AKF Forlaget
- Adamsen, L., og Fisker, J. (1991): *Forsøgsstrategi. Samfundsmessige konsekvenser og fremtids-perspektiver. Bind 2* *Strukturer, barrierer og visjoner i forsøgs- og utviklingsstrategien*. København: AKF Forlaget
- Andrews, T. og Antonsen, K. (2019): Medvirkningsprosesser i folkehelsearbeid. Evaluering av Nærmiljøprosjekter i Nordland. *NF-rapport 3/2019*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Andrews, T. og Wærness, K. (2011): Deprofessionalization of a female occupation. Challenges for the Sociology of Professions. *Current Sociology* Vol. 59 (1): 42-58.
- Asplan Viak (2018): Forholdet mellom kommuneplanens handlingsdel og økonomiplanen i et velfungerende kommunalt plansystem. Kommunesektorens organisasjon/KMD, tilgjengelig på (regjeringen.no).
- Baklien, B., og Skatvedt A. (2013): Forventning og forvirring—følgeforskningens rotete roller. In: *Halvorsen A, Madsen EL, Jentoft ON* (red): *Evaluering: tradisjoner, praksis, mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget 148-63.
- Baklien, B. (2004): Følgeforskning. *Sosiologi i dag*, 34(4), 49-66.
- Barne- og familiedepartementet (2021): BarnUnge21-strategien. Rapport utarbeidet for Barne- og familiedepartementet
- Berget, B., og Braastad, B. O. (2008): Kunnskapsstatus og forskningsbehov for Inn på tunet. Universitetet for miljø.
- Borch, O.: J., Førde, A., (red) (2010): *Innovative bygdemiljø. Ildsjeler og nyskappingsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget
- Dvergsdal, G., Båtevik, F. O., og Aarset, M. E. (2012): Inn på tunet i kommunal tenesteproduksjon: når standardiserte tilbud ikke strekk til? (Vol. nr. 33). Volda: Møreforskning.
- Fabritius, M. K. og Vinogradov, E. (2017): *Gårdsbaserte omsorgs- og velferdstjenester i Nordland: Intervju av 19 tilbydere*. *NF rapport 4/2017*. Bodø: Nordlandsforskning AS
- Farstad, M., Logstein, B. og Haugen, M.S. (2021): Farm-based day care on the market: The case of dementia care services in Norway. *Journal of Rural Studies*, 82: 130-137.
- Fylkesmannen i Nordland (2018): Regionalt næringsprogram for landbruket i Nordland 2019-2022. Rapport nr. 7. Bodø: Fylkesmannen i Nordland.
- Fylkesmannen i Nordland (2020): Inn på tunet i Nordlandskommunene. Pilotbeskrivelse. Bodø: Fylkesmannen i Nordland.
- Gjerstad, K. (2011): Inn på tunet: uavklart møte mellom gårdbruker og kommune. En kvalitativ studie av Inn på tunet-samarbeidet. *Rapport 2/11*. Trondheim: Bygdeforskning

Greenhalgh, T. Robert, G. og MacFarlane, F. (2004): Diffusions of innovations in service organisations: systematic review and recommendations. *Milbank Q*, 82.

Gotaas, N., Bergsli, H. og O.A. Danielsen (2022): Midtveisevaluering av Program for folkehelsearbeid i kommunene 2017-2027. *NIBR-rapport 2022:5*. Oslo: NIBR.

Grimsæth, G. (2016): Gården som en av skolens dannelses- og læringsarenaer. *Nordisk tidsskrift for utdanning og praksis* 10(1), 23-41.

Haugset, A. S., Sand, R., Sivertsen, H., & Knutsen, H. (2023): Tilleggsnærings betydning i trøndersk landbruk- og hvordan undersøke dem? *Sintef Digital Rapport 2023:00602* ISBN 978-82-14-07756-8

Hodgson, D., Fred, M., Bailey, S og P. Hall (2019): *The Projectification of the Public Sector*. Routledge, New York.

Hope S, Anthun KSA. (2022): Samskaping på Lindland gard. En kvalitativ studie om brukere og samskaping mellom tjenester. *NTNU Open; 2022*. 39 p.

Kogstad, R., Eriksson, B., Granerud, A., Hummelvoll, J. K., Lauritzen, T., og Batt-Rawden, K. (2013): *Håndbok for kjøpere av Inn på tunet–tjenester*. Høgskolen i Hedmark.

Kogstad, R., Hopfenbeck, M., og Hummelvoll, J. K. (2012): Politiske intensjoner bak satsingen på Grønn omsorg. Elverum: Høgskolen i Hedmark.

Kubro, L. (2018): La oss gjøre det sammen! Håndbok i lokal samskapende sosial innovasjon. Høgskolen i Sørøst-Norge/ Senter for sosialt entreprenørskap og samskapende sosial innovasjon/ www.ks.no/samskaping.

Landbruksdirektoratet (2021): Regelverk for pilotmidler til Inn på tunet-løftet 2 (21.01.2021). Hentet fra <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/forvaltning/skjema/ordninger-for-forvaltningen/midler-til-inn-pa-tunet-ipt/regelverk-for-pilotmidler-til-inn-pa-tunet-loftet-2?resultId=2.0&searchQuery=inn+p%C3%A5+tunet>

Landbruks- og matdepartementet (2013): *Handlingsplan 2013-2017 Inn på tunet*. Oslo

Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet (2012): *Inn på tunet. Nasjonal Strategi*

LOV-1998-07-17-61: Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (Opplæringslova): Oslo: Kunnskapsdepartementet. [Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa \(opplæringslova\) - Lovdata](#)

Lund, I.E., Granerud, A. og B.G. Ericsson (2015): Green Care From the Provider's Perspective: An Insecure Position Facing Different Social Worlds. In *SAGE Open January-March 2015: 1–10*. DOI: 10.1177/2158244014568422

Meld. St. 30 (2019-2020): En innovativ offentlig sektor. Kultur, ledelse og kompetanse. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Nergård, T., og Verstad, B. (2004): Læring gir næring–næring gir læring? Gården som pedagogisk ressurs i Nord-Trøndelag: Evalueringsrapport nr 1. Høgskolen i Nord-Trøndelag. *Rapport nr. 16*

NIBIO (2020): Verdiskaping og sysselsetting i landbruk og landbruksbasert industri i Nord-Norge. Oppdaterte beregninger basert på tall fra 2018. *NIBIO-rapport 6/108/2020*.

Nordland fylkeskommune (2018): Regional plan for landbruk i Nordland 2018-2030 «Et bærekraftig og nyskapende landbruk i Nordland». Bodø: Nordland fylkeskommune.

NOU (2019:3): *Nye sjanser – bedre læring – Kjønnforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp*. Ekspertutvalget om kjønnforskjeller i skoleprestasjoner (Stoltenbergutvalget).

NOU (2023:9): Generalistkommunesystemet. Likt ansvar – ulike forutsetninger. Norges offentlige utredninger 2023. Avgitt til Kommunal- og distriktsdepartementet, 29. mars 2023.

Prestvik, A., Logstein, B., Pettersen, I., Brobakk, J. T. Farstad, M., Vennesland, B., og Knutsen, H. (2020): Demensomsorg på gård: Et samarbeid mellom landbruk og kommunal helsesektor. *NIBIO-rapport, 6* (127).

Ringholm, T. og Hofstad, H. (2018): Strategisk vending i planleggingen? I Hanssen, G. Sandkjær; Aarsæther, N. (Red.). *Plan- og bygningsloven 2008 - En lov for vår tid?* Oslo: Universitetsforlaget.

Silverman, D. (2000): *Doing Qualitative Research*. Sage, London

Smith, D. E. (1999): *Writing the social: Critique, theory, and investigations*. University of Toronto Press.

Smith, D. E. (2005): *Institutional ethnography: A sociology for people*. Rowman Altamira.

Spradley J (1979): *The Ethnographic Interview*. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.

Statsforvalteren i Nordland (2022a): Erfaringstur for Inn på tunet-pilotkommunene 4.-6. april 2022. *Rapport 4/2022*. Bodø: Statsforvalteren i Nordland

Statsforvalteren i Nordland (2022b): Inn på tunet i Nordlandskommunene. *Sluttrapport. 6/2022*. Bodø: Statsforvalteren i Nordland

Stene, M. (2013a): Bestillerkompetanse - Inn på tunet, Steinkjer kommune. Trøndelag Forskning og Utvikling AS ISBN: 978-82-7732-183-7

Stene, M. (2013b) Kompetansebehov og -tiltak, Inn på tunet. Trøndelag Forskning og Utvikling AS ISBN 978-82-7732-186-8

Stene, M. (2015): Inn på tunet – status, utfordringer og muligheter. Trøndelag Forskning og Utvikling AS ISSN 1890-6818

Stene, M. (2016): Kunnskapsoversikt – forretningsmodeller Inn på tunet-bedrifter.

Stenstadvold, M. Sunde, H.K., og Holmelin, E. (2015): Evaluering av Inn på Tunet -løftet. *Agenda Kaupang, Rapport nr. R8915*

Stokke, K., og Paulsen Rye, S. K. (2007): Inn på tunet. Nasjonal og regional organisering. Gårdbrukerens økonomi og erfaring. Notat Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning.

Vik, J., og Farstad, M. (2009): Green care governance: Between market, policy and intersecting social worlds. *Journal of Health Organization and Management* 23:539-553.

Von Heimburg, D. og Hofstad, H. (2019): Samskaping som samarbeids- og styringsform for kommunenes folkehelsearbeid: Hva vet vi? Hva er utfordrende? Og hvor går vi videre? *NIBR-rapport 2019:11*.

Voorberg, W., Bekkers, V. og Tummers, L. (2015): A systematic review of co-creation and co-production. *Public Management Review*, 17(9), s.1333–1357.

NF-RAPPORT NR. 9/2023

ISBN (DIGITAL): 978-82-7321-878-0

ISSN (DIGITAL): 2704-0348

